

TÁRSADALMI FOLYAMATOK MAGYARORSZÁGON A NEMZETI
TÁRSADALMI FELZÁRKÓZÁSI STRATÉGIA ELFOGADÁSÁNAK
IDŐSZAKÁBAN - 2009-2012

Budapest, 2014. október 15.

A jelentés az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárságának megbízásából készült.

Projektvezető és a jelentés szerkesztője: **GÁBOS ANDRÁS**

A jelentés szerzői:

BERNÁT ANIKÓ (TÁRKI)
FÁBIÁN ZOLTÁN (TÁRKI)

A jelentés elkészítésében szakértőként részt vettek

HÁRS ÁGNES (Kopint-TÁRKI Zrt.) – 2.2.1. és 2.2.4. alfejezetek
HORN DÁNIEL (MTA KRTK) – 3.4. fejezet
KORINTUS MÁRTA (SzGyF Módszertani Igazgatósága) – 3.3. fejezet
MOLNÁR GYÖRGY (MTA KRTK) – 2.2.1. és 2.2.5 alfejezetek
SZIVÓS PÉTER (TÁRKI)
TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (TÁRKI)
VITRAI JÓZSEF (OEFI) – 4.2. fejezet

TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Tel.: 309 7676, Fax: 309 7666
E-mail: tarki@tarki.hu
Internet: www.tarki.hu

Tartalom

Vezetői összefoglaló.....	4
1. Bevezetés	8
2. Szegénység és társadalmi kirekesztettség.....	17
2.1. Szegénység és társadalmi kirekesztettség	17
2.2. A romák, mélyszegénységben élők munkaerő-piaci integrációja.....	37
3. A szegénység újratermelődése	65
3.1. Gyermekszegénység.....	65
3.2. Családtámogatások.....	67
3.3. Gyermekjóléti szolgáltatások	70
3.4. Oktatás.....	75
4. A társadalmi-gazdasági javakhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférés, társadalmi összetartozás	89
4.1. Lakhatás	89
4.2. Egészségi állapot, egészségügy.....	93
4.3. Attitűdök: bizalom, diszkrimináció	100
5. Javaslatok az NTFS monitoring rendszerének felülvizsgálatára – az első monitoring jelentés elkészítésének tanulságai.....	102
Hivatkozások.....	107
Mellékletek.....	108
M1 A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia indikátorrendszere	109
M2 A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia kiemelt indikátorai	127
M3. Ekvivalencia skálák	128
M4. A Stratégia hatókörébe tartozó társadalompolitikai intézkedések, 2011-2014	129
Ábrák és táblázatok jegyzéke.....	145

Vezetői összefoglaló

Az EMMI Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága azzal bízta meg a TÁRKI Társadalomkutatási Intézetet, hogy készítsen elemzést a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (továbbiakban: Stratégia vagy NTFS) hatókörébe tartozó társadalmi folyamatok alakulásáról a Stratégia elfogadása óta letelt időszakban. Jelentésünk, a szerződésnek megfelelően, adatforrásként a Megrendelő által átadott ún. monitoring adatbázist, valamint a TÁRKI Háztartás Monitor vizsgálat legfrissebb adatait használja.

A jelenlegi elemzés elkészítése szempontjából fontos, hogy a TÁRKI 2012-ben, az Államtitkárság megbízásából, elkészítette a Stratégia hatókörébe tartozó társadalmi folyamatok nyomon követési rendszerét, definiálta az indikátorokat és javaslatot tett a működtetésre vonatkozóan is. A monitoring adatbázis összeállítása során kifejezett cél volt, hogy az önmagában alkalmas legyen egy nyomon követési jelentés szinte teljes összeállítására. Ez a jelentés ennek első tesztjeként is felfogható. Mi tehát külön nem, vagy csak korlátozott mértékben, egészítjük ki az adatokat, hanem elemezzük azt, ami a rendelkezésünkre áll.

A jelentés jellemzően a 2009 és 2012 közötti időszakra fókuszál, a rendelkezésre álló adatok függvényében. A szegénység és a társadalmi kirekesztettség folyamatait ebben az időszakban az alábbiak szerint foglaljuk össze. Összegző megállapításainkat elsősorban a *kiemelt* vagy *lead* indikátorokra alapozzuk (lásd az alábbi táblázatot), melyeknek az a funkciója, hogy összefoglalóan jellemezzék a magyar társadalomnak a vizsgált időszakban lezajlott folyamatait. Természetesen nem tudják a társadalmi változásokat a maguk bonyolultságában megragadni, de pontosan az indokolja a kiemelésüket, hogy egyes különösen fontos folyamatokra világítsanak rá. Ezen kívül alapozunk az elemzés egyéb fontos megállapításaira is.

- 2009 és 2012 között statisztikailag szignifikáns mértékben, 29,6%-ról 32,4%-ra növekedett Magyarországon a szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben (jövedelmi szegénységben, súlyos anyagi deprivációban VAGY alacsony munkaintenzitású háztartásban) élők aránya. Ez az Európa 2020 stratégia szegénységcsökkentési céljában definiált népességekategória. Az alacsony iskolázottak lemaradása a népesség romló átlagához képest is növekedett, a gyermekek és a falvakban élők relatív helyzete azonban nem változott.
- Ez összességében azt jelenti, hogy – a legtöbb tagállamhoz hasonlóan – a pénzügyi és gazdasági válság időszakában – Magyarország a szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők arányát tekintve, távolodott a 2020-ig elérendő céltől.
- Az EU 2020 célt alkotó három összetevőből a jövedelmi szegénységben élők aránya statisztikailag ugyancsak szignifikáns mértékben, 12,4%-ról 14%-ra emelkedett 2009 és 2012 között. Részben az elhúzódó gazdasági válság következtében alakulhatott így, részben pedig azért, mert a szóban forgó időszakban a társadalompolitika nem volt képes megakadályozni a szegénység növekedését. Az alacsony iskolázottságuk relatív helyzetében itt is megfigyelhetjük a romló tendenciát. A gyermekek szegénységi kockázata továbbra is lényegesen átlag felett van, de ebben az időszakban relatív veszélyeztetettségük inkább – nagyon enyhén, de – csökkenni látszik.

- A súlyos anyagi depriváció kiterjedtsége is növekedett 2009-ben minden ötödik, 2012-ben azonban már minden negyedik ember élt súlyos anyagi deprivációban.
- Ugyanebben az időszakban az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élő, aránya szintén növekedett 11,3%-ról 12,8%-ra. További elemzéseket igényel, hogy abban az időszakban, amikor legalábbis a társadalompolitikai szintjén nagy erőfeszítések történtek a foglalkoztatottság bővítésére, a háztartások között miért növekedhetett a polarizáció a munkával ellátott és a munkával el nem látott háztartások között. Az alacsony iskolázottságú háztartásfővel élők körében ismét megfigyelhető az erőteljes negatív trend. Különösen súlyos ebben a tekintetben, hogy a gyermekek kockázata is megnőtt az alacsony munkaintenzitású háztartásba kerülésre vonatkozóan. Miközben 2009-ben a gyermekek kockázata alig tért el a népesség egészétől, 2012-re 23%-kal nagyobb valószínűséggel tartoznak alacsony munkaintenzitású háztartásokba, mint a felnőttek.
- Az időszak folyamán, részben a közfoglalkoztatási programok bővítése nyomán, növekedésnek indult a foglalkoztatási ráta (a 2009-es 55,4%-ról 2013-ra 58,4%-ra nőtt). Ez a 3% öt év időtávjában nem számít nagy emelkedésnek, de pozitív fejleményként értékelhető a megelőző évtizedek stagnálása után. Itt meg kell jegyezni, hogy az alacsonyan iskolázottak foglalkoztatási rátája továbbra is rendkívül alacsony, és a vizsgált időszakban nem változott.
- A felzárkózás és a szegénység generációs átörökítésének megtörése szempontjából egyik kulcsterületen, az oktatásban, többirányú folyamatok zajlottak. A szövegértési és matematikai kompetenciákon rosszul teljesítők aránya nem változott számottevően, az alacsony iskolázottságú szülők gyermekeinek teljesítménye pedig ingadozást mutatott 2010 és 2012 között: az első évben a relatív helyzetük javul, majd ezt követően jelentősen romlott. Valamelyest növekedett a lemorzsolódó tanulók aránya (szintén EU 2020 cél), és ugyancsak nőtt (bár továbbra is alacsony) az évismétlők és a 8 osztályt követően tovább nem tanulók aránya. Kismértékben növekedett viszont a napközbeni gyermekellátásban résztvevő gyermekek, az óvodások és gimnáziumba járó tanulók aránya.
- Összességében tehát, az indikátorok egy romló társadalmi helyzetet mutatnak. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy sajnos éppen a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia szempontjából legfontosabb népességcsoportra (a romákra) alig állnak rendelkezésre adatok. A nem kötelező, lakossági adatgyűjtések esetében a KSH által ez évtől rendszeresített, a nemzetiségi, etnikai hovatartozásra vonatkozó háttérváltozó adta lehetőségek még nem vagy csak nagyon korlátozottan tudtak inputként szolgálni ehhez a jelentéshez. A TÁRKI Háztartás Monitor vizsgálatának 2012-es eredményeiből a társadalom szegmentálódásának felerősödésére, és ezzel összefüggésben a cigányság helyzetének romlására következtethetünk, de az adatfelvételtől a roma népességre vonatkozó becslések statisztikai megbízhatósága viszonylag alacsony, jellemzően csak validálási funkciót tud ellátni.

A fő felzárkózási folyamatok monitorozására javasolt, ún. kiemelt vagy lead indikátorok indikatív listája

	Év	Átlag	Alacsonyan iskolázottak	Romák	Gyermekek	Falvakban élők
Szegénységben és társadalmi kirekesztettségben (EU2020) élők aránya	2009	29,6	1,68	na	1,26	1,18
	2010	29,9	1,76	na	1,29	1,18
	2011	31,0	1,78	na	1,28	1,14
	2012	32,4	1,90	na	1,26	1,15
Jövedelmi szegénységben élők aránya	2009	12,4	2,09	na	1,66	1,46
	2010	12,3	2,17	na	1,65	1,47
	2011	13,8	2,26	na	1,67	1,34
	2012	14,0	2,58	na	1,61	1,44
Alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya	2009	11,3	1,52	na	1,05	1,11
	2010	11,9	1,58	na	1,17	1,06
	2011	12,2	1,65	na	1,16	0,97
	2012	12,8	1,98	na	1,23	1,10
Foglalkoztatási ráta	2009	55,4	0,46	na	x	0,92
	2010	55,4	0,47	na	x	0,92
	2011	55,8	0,46	na	x	0,93
	2012	57,2	0,46	na	x	0,94
	2013	58,4	0,47	0,45	x	0,93
Tartós szegénységben élő gyermekek aránya	2009	5,0	-	na	x	-
	2010	3,5	-	na	x	-
	2011	5,0	-	na	x	-
	2012	-	-	na	x	-
Az óvodába járó, 3-5 éves gyerekek aránya	2009	86,7	-	na	x	-
	2010	87,8	-	na	x	-
	2011	87,7	-	na	x	-
	2012	88,3	-	na	x	-
A legfeljebb általános iskolát végzett szülők gyerekei közül a standardizált teszteken az 1-es vagy az alatti szintet elérők aránya a 6. évfolyamon, összevetve a 6. évfolyam összes tanulójának hasonló arányával		Szövegértés- átlag	Matematika - átlag	Szövegértés - kockázat	Matematika - kockázat	
	2009	-	-	-	-	
	2010	11,0	18,3	2,90	2,47	
	2011	10,8	20,8	2,82	2,28	
	2012	10,4	18,7	3,07	2,54	

Megjegyzés. A cellák egy-egy, minden esetben kockázat (RISK) típusú mutató értékével töltendők ki, mely az adott jellemző szerinti résznépszerűség elmaradását mutatja a referencianépszerűség átlagától az adott indikátor mentén.

Jelölések a táblázatban.

– - Az adat rendelkezésre áll vagy előállítható a statisztikai rendszerben, de a monitoring adatbázis nem tartalmazza.

na. - Az adott cellára vonatkozóan nem áll rendelkezésre adat a statisztikai rendszerben.

x – az adott cella nem értelmezhető.

Az NTFS teljes monitoring rendszerének megtervezésekor, 2012-ben a TÁRKI számos javaslatot fogalmazott az adatszolgáltatás intézményi kereteire és a statisztikai rendszerben elvégzendő teendőkre vonatkozóan. Jelentésünkben ezeknek a korábbi javaslatoknak a szem előtt tartásával és a monitoring rendszer eddigi működésével kapcsolatos tapasztalatok figyelembe vételével foglaltuk össze az első monitoring jelentés elkészítésének tapasztalatait, és tettünk javaslatokat a Stratégia nyomon követésére összefüggő jövőbeli lépésekre. Javasoltuk, hogy

- a monitoring rendszer hosszú távú működtetésének célja kerüljön megerősítésre, egyben készüljön határozott ütemterv a monitoring adatbázis feltöltésére és a jelentési rendszer publikációjára vonatkozóan;
- a minisztériumi szerkezet 2014-es átalakítása során kerüljön megerősítésre a Stratégiáért, és annak nyomon követéséért felelős szervezeti egység, mind az emberi erőforrásokat, mind a szükséges szervezeti hatásköröket illetően.
- javuljon a monitoring adatbázis online lekérdező felület funkcionalitása;
- szélesebb szakértői körben kerüljenek megvitatásra a társadalmi folyamatokat nyomon követési jelentés tapasztalatai;
- mihamarabb, a folyamatban lévő ez irányú adatinfrastruktúra-fejlesztés első tapasztalataira, és a közelmúltban, a TÁMOP 5.4.1.-12 kiemelt projekt keretében készült 2013. évi roma vizsgálat tapasztalatainak kiértékelésére alapozva, egyértelműen meg kell jelölni azokat az eszközöket, amely a roma népesség helyzetének, önmagában vett és a teljes népességgel összevethető, rendszerszerű nyomon követésére és a célzott társadalompolitikai programokban való részvételük monitorozására leginkább alkalmas.

1. Bevezetés

Az EMMI Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága azzal bízta meg a TÁRKI Társadalomkutatási Intézetet, hogy készítsen elemzést a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (továbbiakban: Stratégia vagy NTFS) hatókörébe tartozó társadalmi folyamatok alakulásáról, a Stratégia elfogadása óta letelt időszakban.¹ Jelentésünk, a szerződésnek megfelelően, adatforrásként a Megrendelő által átadott ún. monitoring adatbázist, valamint a TÁRKI Háztartás Monitor vizsgálat legfrissebb adatait használja.²

A Kormány 2011 novemberében elfogadta a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiát.³ Ennek célja 10 éves időtávlatban meghatározni a szegénységben élők, köztük a romák társadalmi és munkaerő-piaci integrációja középtávú kihívásait, céljait és a szükséges beavatkozási irányokat. Ehhez kapcsolódóan, a Kormány – a Stratégiával egy időben – elfogadta 2012-2014. évekre vonatkozó kormányzati intézkedési tervet, amely a gyermekek jól-léte, az oktatás, a foglalkoztatás, az egészségügy, a lakhatás, valamint az érintettek bevonása, szemléletformálás és diszkrimináció elleni küzdelem területein határozza meg a konkrét feladatokat, felelősöket és határidőket.

A Stratégia célrendszere

A Stratégia két, a társadalmi felzárkózás esélyeinek javítása szempontjából kulcsfontosságú résznépességre fókuszál: a mélyszegénységben élőkre (különös tekintettel a romákra) és a gyermekekre. A Stratégia egyúttal szorosan kapcsolódik az Európai Unió Európa 2020 növekedési stratégiájához, melynek célrendszerében – a foglalkoztatás és az innovációra fordított erőfeszítések növelése, illetve az iskolai lemorzsolódás csökkentése mellett – megjelenik a társadalmi integráció erősítése is. Az utóbbival összefüggésben az Európai Unió célkitűzése, hogy a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők száma 20 millióval csökkenjen a tagországok összességében, 2020-ig. A Stratégia számszerűsített célkitűzései Magyarország vállalását tükrözik az Európa 2020 stratégia szegénységi célját illetően.

A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia a legfontosabb társadalompolitikai célokat hierarchiába rendezetten sorolja fel. A Stratégia kiemelt, átfogó céljai a következők:

¹ A jelentést, a szerződés teljesítéseként, 2014. június 13-án adtuk át a Megrendelőnek. Ezt követően csak formai változtatások történtek a dokumentumban, tehát az adattartalom a június közepi állapotot tükrözi.

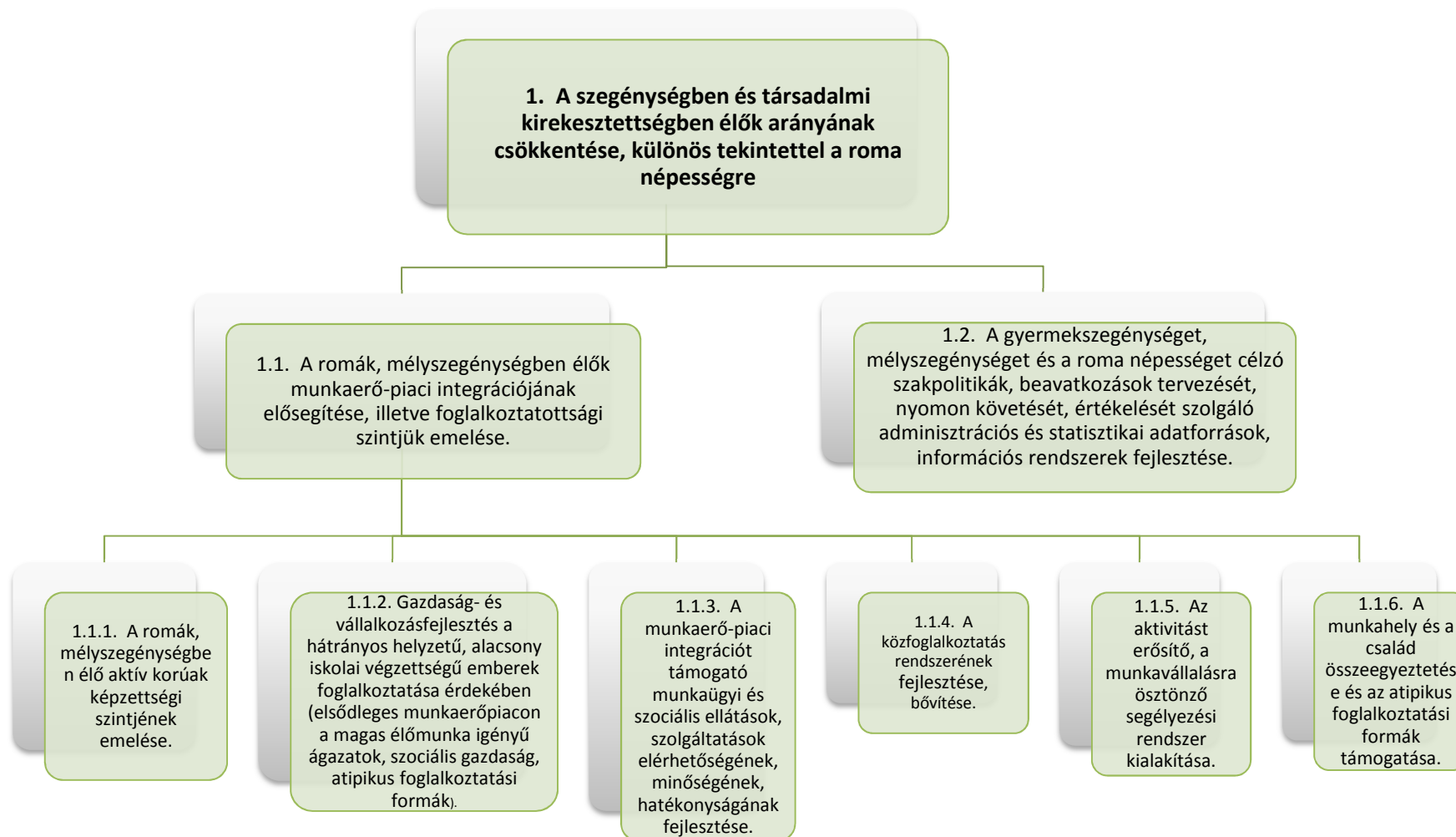
² Ugyanezen szerződés keretében, az Államtitkárság egy 10 oldalas elemzés elkészítésével is megbízta a TÁRKI-t, amely a magyarországi roma népesség társadalmi helyzetéről a 2011. évi Népszámlálás nemzetiségi bontás szerinti, publikusan elérhető adataira, valamint a TÁMOP 5.4.1. keretében lebonyolított nagymintás roma vizsgálat adataira és dokumentációjára épül. Az elemzés önálló teljesítésként kerül átadásra a Megrendelő részére.

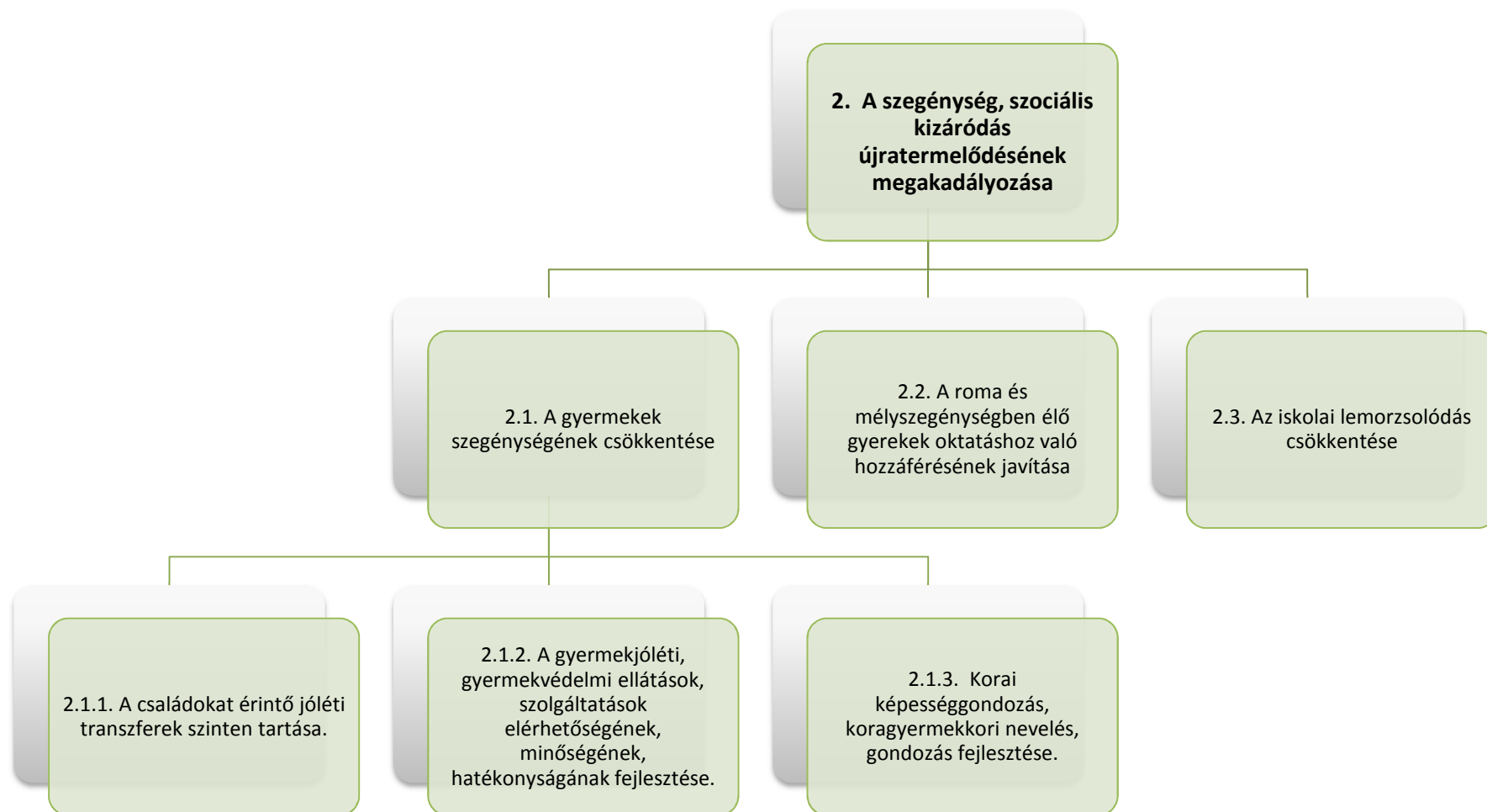
³ A Stratégia szövege és a kapcsolódó dokumentumok (a Helyzetelemzés, az Országos Roma Önkormányzattal kötött Megállapodás, az Intézkedési terv és az éves beszámolók) letölthetők innen: <http://romagov.kormany.hu/nemzeti-tarsadalmi-felzarkozasi-strategia-dokumentumok>

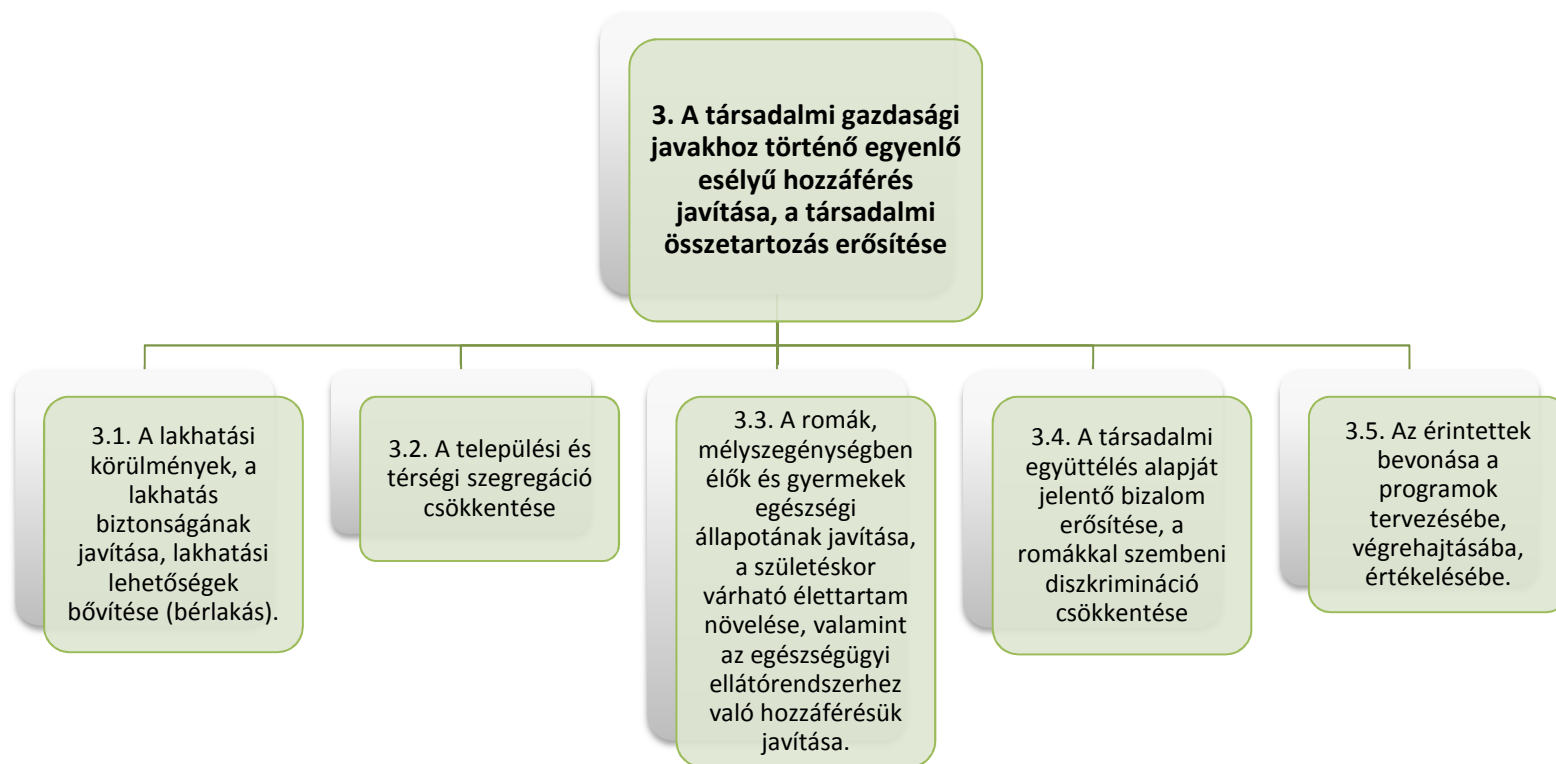
1. a szegénységben és kirekesztettségben élők arányának csökkentése, különös tekintettel a roma népességre;
2. a szegénység, szociális kizáródás újratermelődésének megakadályozása;
3. a társadalmi gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése.

Mindegyik átfogó célhoz különböző rész-célok, az adott átfogó cél elérését szolgáló, részterületenkénti vállalások tartoznak. A teljes célrendszert az 1. ábra mutatja be.

1.1. ábra A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia hármass célrendszere (forrás: Stratégia, 58-59)

A Stratégia monitorozása és az indikátorrendszer főbb jellemzői

2012-ben a TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt., a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiát elkészítő és annak végrehajtásáért felelő Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság megbízásából, javaslatot tett a Stratégia monitoring rendszerére, különös tekintettel a stratégiához kapcsolódó társadalmi folyamatok nyomon követésére alkalmas indikátorrendszerre (TÁRKI 2012).

A Stratégia monitorozásához olyan indikátorlistára volt szükség, amelynek a segítségével megbízhatóan nyomon követhetjük a társadalmi felzárkózási stratégia eredményességét és társadalmi hatásait. Amikor ezt tesszük, kifejezetten a társadalompolitika szempontjait kell szem előtt tartanunk és ilyen értelemben a monitorozást teljesen egyértelműen meg kell különböztetni az általános tudományos és statisztikai gyakorlattól. A választott indikátor-rendszernek a folyamatos monitoring céljait kell szolgálnia, az indikátoroknak pedig funkcionálisan segíteniük kell a politikakészítést. Amikor tehát az indikátorokat kiválasztottuk, szem előtt kell tartottuk, hogy azok információs értékkel bírjanak a fejlesztési és felzárkózási stratégiák számára. Az indikátorrendszer kialakítása során azt is célként fogalmaztuk meg, hogy a folyamatok nyomon követését célzó jelentés, a lehető legnagyobb mértékben, az abban meghatározott mérőszámok és azok bontásai alapján is összeállítható legyen.

Javaslatot tettünk az indikátorrendszer hierarchiájára is, mely szerint megkülönböztettünk elsődleges, másodlagos és kontextus indikátorokat. Ezen felül meghatároztunk ún. *kiemelt* vagy *lead* indikátorokat is, melyek minden esetben kockázat-típusú, származtatott mérőszámok, melyek a stratégia fókuszában álló társadalmi csoportok (romák, mélyszegénységben élők, gyermekek) elmaradását mutatják, egy-egy kitüntetett területen. Ezek a kiemelt indikátorok a legfontosabb folyamatok leírására, azok alakulásának gyors áttekintésére szolgálnak. Úgy véljük, ez segítheti a fókuszálást, a lényegi folyamatokra koncentrációt a politika előkészítési folyamatban.

Az indikátor-rendszer javasolt összetételét a jelen tanulmány mellékletének M1., a kiemelt indikátorokat pedig annak M2. táblázata tartalmazza.

A monitoring adatbázis működésével kapcsolatos tapasztalatok

A kialakított indikátorrendszerhez társult egy ún. *NTFS monitoring adatbázis*, mely a javasolt indikátorok és azok bontásainak feltöltéséből jött létre, idősoros szerkezetben. Ennek első verzióját a TÁRKI, külső szakértők és a KSH közreműködésével, állította össze a 2010-es referenciaévre. Ezt követően került sor, az Államtitkárság megbízásából a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) közreműködésével, az adatbázis bővítésére, két lépésben, a 2009-es és 2011-es, illetve a 2012-es évekre. Mivel a kiinduló monitoring adatbázis kiegészítésében csak a KSH működött közre, azon indikátorok esetében, melyek adatfelelőse nem a KSH, az adatok összegyűjtésére nem került sor ez utóbbi (tehát 2009-es, 2011-es és 2012-es) évekre. Kivételt jelent ez alól a munkaerő-piaci

integrációt támogató munkaerő-piaci szolgáltatásokra, valamint a kompetencia-mérésből származó, a roma és mélyszegénységben élő gyereket iskolai teljesítményére vonatkozó indikátorok, melyek esetében a jelentés elkészítésében közreműködő külső szakértők bocsátották rendelkezésünkre a mutatószámok értékeit az egyes évekre. Ezen túl, a jelentés elkészítéséhez felhasználtuk még a TÁRKI Háztartás Monitor vizsgálatának adatait, az abból készült jelentés (Szivós és Tóth 2013) eredményeit, megállapításait.

A rendelkezésre álló adatbázisok áttekintése alapján kijelenthetjük, hogy az indikátorrendszer kidolgozása során lefektetett kritériumok teljesítése a statisztikai rendszert és a kormányzati szakpolitikai apparátust egyaránt nyilvánvalóan erős kihívásnak tette ki. A javasolt indikátorok kidolgozása során a cél az volt, egy új, komprehenzív, a lényegét érintő és arra fókuszáló mérőszámrendszerünk és adathalmazunk legyen. Ennek a teljesítése nem lehetséges rutinból, hiszen a statisztikai rendszer, mint „adatgyár” nem kifejezetten ilyen szelektív és fókuszált feladatok ellátására van „beállva”. Úgy véljük azonban, hogy egy új, működőképesnek szánt rendszer első tesztje akkor lesz hatékony és eredményes, ha egyszerre értékeli a társadalmi folyamatokat, a felépített indikátorrendszert és azt, hogy a statisztikai rendszer mennyire képes a szóban fogó indikátor rendszert beüzemelni és adatokkal feltölteni. A jelentés összeállításakor ezért úgy döntöttünk, hogy nem elrejtjük, hanem nyilvánvalóvá tesszük az adathiányokat, azzal a céllal, hogy a monitoring rendszer felülvizsgálata során a Megrendelő minél átfogóbb képpel rendelkezzen ezekről a hiányosságokról, problémákról. Az adatproblémákat és a monitoring rendszer korrekciójára vonatkozó javaslatainkat az M1. melléklet táblázata foglalja össze. Ebből látszik, hogy az indikátoroknak három típusa van:

- A. azok az indikátorok, amelyek teljes mértékben rendelkezésre álltak a megfelelő bontásban és a megfelelő évekre;
- B. azok az indikátorok, amelyek részlegesen álltak rendelkezésre, tehát vagy valamelyik évben, vagy valamelyik bontásban nem álltak rendelkezésre;
- C. azok az indikátorok, amelyek egyáltalán nem álltak rendelkezésre.

A táblázatok alaposabb elemzése azt mutatja, hogy történt előrelépés, de nagyon sok teendő van még ahhoz, hogy a monitoring rendszer megfeleljen a vele szemben támasztott elvárásoknak. A monitoring rendszer felülvizsgálatának, melyre vonatkozóan e jelentés végén javaslatokkal is élünk, azt a célt kell kitűznie, hogy a monitoring adatbázis folyamatosan és az indikátorrendszer felállításakor meghatározott tartalommal frissüljön, és ez mindegyik adatgazda esetében megtörténjen.

Ennek a tanulmánynak, a megbízás értelmében, az a célja, hogy a monitoring adatbázis alapján jelentést készítsen a Stratégia hatókörébe alá tartozó társadalmi folyamatokról. Amint azt az előzőekben már elmondtuk, a monitoring adatbázis összeállítása során kifejezett cél volt, hogy az önmagában alkalmas legyen egy nyomon követési jelentés szinte teljes összeállítására. Ez a jelentés ennek első tesztjeként is felfogható. Mi tehát külön nem egészítjük ki az adatokat, hanem egyszerűen elemezzük azt, ami a rendelkezésünkre áll.

E jelentés mellett a monitoring rendszernek más elemei is vannak. Ilyen, a Stratégia Értékelő Bizottságának munkarendjébe illeszkedően, évről-évre elkészül az ún. nyomon követési jelentés, melyhez az alábbi jelentés is háttéranyagként szolgál.⁴ Ezen kívül, a nyomon követési rendszer része MÉG a Stratégia egyes beavatkozásainak eredményességét vizsgáló monitoringrendszer, mellyel a Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság a KPMG-t bízta meg. Ez utóbbi alapján készült értékelés része az Államtitkárság által készített nyomon követési jelentésnek. Ezen kívül, a Stratégia kialakított monitoring-rendszerének keretein kívül a Roma Évtized Titkárság megbízásából, készült egy, a társadalmi felzárkózás területén működő civil szervezetek által összeállított jelentés is.⁵ Ez utóbbi elsősorban az antidiszkrimináció, az oktatás, a gyermekjólét diszkrimináció, a foglalkoztatás, az egészségügy és a lakhatás területeit tekinti át, mindenekelőtt a Stratégiához kapcsolódó programokon keresztül.

A Stratégia fókuszában a mélyszegénységben élők és – a két csoport közötti jelentős átfedés mellett – a romák állnak. Az indikátorrendszer kialakításakor azonban nyilvánvalóvá vált, hogy mindkét csoport esetében nehéz az azonosítás, ezért szinte kivétel nélkül minden esetben valamilyen közelítés, proxy használatára került sor. Ez leggyakrabban az alacsony iskolázottság vagy a munkaerőpiacról való kiszorultság, hiszen Magyarországon ez mutatja a legszorosabb összefüggést a szegénységgel és a társadalmi kirekesztettséggel (pl. Gábos és Szívós 2010; Gábos, Szívós és Tátrai 2013).

Nagyban segítheti azonban az indikátorrendszer jövőbeli teljesítményét, hogy a romákra vonatkozóan jelentős fejlesztés történt az adatinfrastruktúrában. A 2013. évi Munkaerő-felvétel (MEF) volt az első olyan, nem kötelező adatgyűjtés KSH gyakorlatában, amely a nemzetiségre vonatkozó kérdést tartalmaz. Ezt követően, a nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó kérdés részévé vált a 2014. évi egyéb adatgyűjtéseknek, így a Háztartási Költségvetés és Életkörülmények Adatfelvételnek (HKÉF) is. Ezek nagyon jelentős lépésnek tekinthetők abban a folyamatban, amely az NTFS fókuszában lévő egyik népességcsoport, a romák esetében lehetővé teszi helyzetük leírását és szisztematikus nyomon követését, erre támaszkodva pedig a társadalmi befogadásuk érdekében követendő társadalompolitikai beavatkozások tényleges tervezését.

* * *

A Stratégia hatókörébe tartozó társadalmi folyamatokat elemző alábbi jelentés a következőképpen épül fel. A jelentés szerkezete alapvetően illeszkedik a Stratégia célrendszeréhez, illetve a szintén ahhoz igazított indikátorrendszer felépítéséhez. A jelentés tehát először a szegénység és a társadalmi kirekesztettség területét tekinti át, ideértve a mélyszegénységben élők és romák munkaerő-piaci integrációját (2. fejezet). Ezt követően, a szegénység újratermelődésével összefüggő folyamatokat vizsgáljuk ideértve a gyermekszegénységet, gyermekjólétet és az oktatást

⁴ A Nemzeti Társadalmi felzárkózási Stratégia nyomon követési jelentés - tervezet. Kézirat, még nem publikus.

⁵ Balogh Lídia et al. (2013): Civil társadalmi jelentés a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia megvalósításáról Magyarországon 2012-ben.

(3. fejezet). A társadalmi-gazdasági javakhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférés, társadalmi összetartozás terület a lakhatás, az egészségi állapot, a bizalom és a diszkrimináció területével foglalkozik. A folyamatok áttekintése után, az monitoring adatbázishoz kapcsolódó eddigi adatfeltöltések és az első jelentés megírásának tapasztalatai alapján, javaslatot teszünk az NTFS monitoring rendszerének felülvizsgálatára. A mellékletek közül az M1. melléklet nemcsak a TÁRKI 2012-es indikátorrendszer-javaslatát tartalmazza, hanem az egyes indikátorok esetében felmerült adatproblémákat és az azokhoz kapcsolódó, a monitoring-rendszer esetleges felülvizsgálatát segítő továbblépési javaslatokat tartalmazza. Az M4. melléklet a Stratégia hatálybalépése óta eltelt időszak fontosabb változásai mutatja be a társadalompolitikai beavatkozások, a jogszabályalkotás és a szabályozás területén.

2. Szegénység és társadalmi kirekesztettség

2.1. Szegénység és társadalmi kirekesztettség

A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia, elfogadásakor, 2011-ben, azt a célt tűzte ki, hogy a 2008-as bázisévhez viszonyítva, a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők száma 2,83 millióról 2020-ra közel 2,38 millióra, 5 százalékponttal (mintegy 450 ezer fővel), a teljes népességben 23%-ra csökkenjen. (Stratégia: 61). A társadalompolitikai célok számszerűsítése meglehetősen kivételes gyakorlat Magyarországon. Az NTFS esetében ez azzal volt összefüggésben, hogy ez a számszerűsített cél az Európa 2020 stratégia szegénység és társadalmi kirekesztettség elleni küzdelméhez társított cél hazai vállalását is jelentette egyben.⁶ Az EU 2020 stratégia szegénység és társadalmi kirekesztettség elleni küzdelmének hatásosságát mérni hivatott célt három elemi mérőszám figyelembevételével alakították ki. Eszerint szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben él valaki, ha:

- i. relatív jövedelmi szegény, tehát háztartásában az éves ekvivalens jövedelem alacsonyabb a szegénységi küszöbnél, VAGY
- ii. súlyos anyagi nélkülözésben él, tehát háztartása összesen kilenc elemi indikátor⁷ segítségével meghatározott probléma vagy anyagi jószág hiányában érintett, VAGY
- iii. alacsony munkaintenzitású háztartásban él, tehát a háztartás aktív korú tagjai együttes munkapotenciáljuk legfeljebb 20%-ban tudták kihasználni az adatfelvételt megelőző egy év egészére vetítve.

Az így kialakított indikátor egyaránt tükröz szakmai szempontokat és a tagállamok álláspontja közötti különbségek feloldására való törekvést. Ennek megfelelően a tagországok között jelentős különbség mutatkozik abban a tekintetben, hogy a három összetevő közül melyik járul hozzá leginkább a szegénység vagy a társadalmi kirekesztettség által érintett népesség kiterjedtségéhez. Magyarországon, hasonlóan más újonnan csatlakozott tagországokhoz, a súlyos anyagi deprivációban élők aránya a legmagasabb a három csoport közül (2008-ban 17,9%, 2012-ben 25,7%). A másik két csoport nagysága közel azonos: a relatív jövedelmi szegénységben élők aránya 2008-ban 12,4%, míg 2012-ben 14%, az alacsony munkaintenzitású háztartásban élőké pedig 2008-ban 12%, 2012-ben 12,8% volt.⁸

⁶ Az EU2020 stratégiáról az okos, fenntartható és befogadó növekedésért lásd European Commission (2010), míg a kiemelt indikátorokról: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_en.pdf

⁷ A kilenc vizsgált elemi deprivációs mutató a következő: i. Hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralék; ii. Váratlan kiadások fedezetének hiánya; iii. Anyagi okból nincs telefonja; iv. Anyagi okból nincs színes tévéje; v. Anyagi okból nincs mosógépe; vi. Anyagi okból nincs személygépkocsija; vii. Évi egyhetes üdülés hiánya; viii. Kétnaponta húsétel (vagy azzal egyenértékű fehérje) fogyasztás hiánya; ix. Lakás megfelelő fűtésének hiánya.

⁸ Az idézett adatok forrása az EUROSTAT Statisztikai adatbázisa.

Az európai uniós szegénységi célkitűzésben érintett népesség aránya 2008-ban 28,2% volt. Ez az érték az azt követő időszakban, nem jelentősen, de folyamatosan emelkedett: 2009-ben 29,6%, 2010-ben 29,9%, 2011-ben 31%, 2012-ben pedig 32,4% volt. Ez a trend, a pénzügyi és gazdasági válság időszakában, nem csak Magyarországot jellemezte: a mutató értéke az EUROSTAT adatai szerint az EU-27 tagországok átlagában a 2008-as 23,7%-hoz képest 2012-re 1 százalékponttal, 24,7%-ra növekedett.

A szegénységnek ez a formája életkorilag a legfiatalabb korcsoportot (0-17 évesek) érinti leginkább. 2009-ben körülbelül 37,2%, 2011-ben 39,6% volt a szegények aránya. Ez az életkori összefüggés abból adódik, hogy kimagasló a szegénységi ráta a gyermeküket egyedül nevelők és a sokgyermekes (három vagy több gyermeket nevelők) körében. Az iskolai végzettség, - amely a társadalmi státusznak az egyik legfontosabb összetevője – rendkívül erősen meghatározza a szegénységi kockázatot. A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők szegénységi rátája 2011-ben meghaladta az 50 százalékot (55,3%), míg a felsőfokú végzettségűek közül csupán minden tizedik szegény (10,4%). A szegénységnek ugyanakkor van egy vidéki, rurális jellege is: a fővárosban és a megyeszékhelyeken átlag alatti (2011-ben 25-27%), míg a városokban (33%) és a községekben (35%) átlag feletti a szegény népesség aránya. **(2.1. táblázat)**

A 2009 és 2012 közötti időszakot tekintve, a szegénység vagy társadalmi kirekesztettség minden jelentősebb társadalmi csoportban nőtt, a kétgyermekes párok és az érettségizett háztartásfővel élők kivételével. Az átlagosnál (9%) számottevően nagyobb mértékben (17-24%) nőtt az idősek, az egygyermekesek, 'Más háztartás gyermekkel' típusú háztartásban élők, az alacsonyan iskolázott vagy diplomás háztartásfővel élők, valamint a fővárosiak és a kisebb városokban lakók kockázata (2.1. táblázat utolsó oszlopa).

2.1. táblázat A szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők aránya (%), 2009-2012

	2009	2010	2011	2012	2012/2009
Összesen	29,6	29,9	31,0	32,4	1,09
Életkor					
0-17	37,2	38,7	39,6	40,9	1,10
18-64	30,2	30,5	31,7	32,9	1,09
65+	17,5	16,8	18,0	20,6	1,18
Háztartástípus					
Egyedülálló, <65	42,3	42,9	46,5	47,4	1,12
Egyedülálló, 65+	24,9	23,6	28,5	30,0	1,20
Egyedülálló szülő	54,1	55,1	58,4	57,5	1,06
Pár, <65	28,4	29,1	29,5	30,3	1,07
Pár, 65+	17,7	16,4	18,2	19,8	1,12
Pár 1 gyermekkel	26,6	26,8	28,5	31,2	1,17
Pár 2 gyermekkel	27,4	27,7	27,8	26,7	0,97
Pár 3+ gyermekkel	47,4	45,9	47,3	49,6	1,05
Más ht gyermek nélkül	20,8	21,5	21,3	23,8	1,14
Más ht gyermekkel	31,4	33,3	35,0	37,8	1,20
Hfő iskolázottsága					
Max. ált. iskola	49,7	52,5	55,3	61,5	1,24
Szakmunkásképző	31,5	31,4	32,0	33,0	1,05
Érettségi	22,9	20,8	22,0	21,3	0,93
Felsőfok	9,2	9,5	10,4	11,7	1,27
Településtípus					
Budapest	21,3	19,7	24,5	26,0	1,23
Megyeszékhely	26,2	24,8	26,8	26,7	1,02
Város	30,2	32,8	32,6	34,6	1,15
Község	34,9	35,3	35,3	37,1	1,06

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

Összefüggésben azzal, hogy a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia integrálta a „Legyen Jobb a Gyermeknek, 2007-2032” stratégiát, a hazai cél megfogalmazásakor a magyar kormány úgy döntött, a relatív jövedelmi szegénység esetében a vállalást a gyermekes családokra vonatkoztatja. Eszerint, a gyermekes háztartásokban élők körében a jövedelmi szegények (872 ezer fő) aránya 2008-ban 16% volt, a célkitűzés 2020-ra ennek 12,8%-ra (698 ezer fő) való csökkentését tartalmazta (Stratégia: 61). Ezen kívül a Stratégia dokumentuma, a célkitűzés számszerűsítésének részletezésekor, az alacsony munkaintenzitás mutatója helyett az aktív kereső nélküli háztartásban élők arányára hivatkozik. Ennek megfelelően, e rész cél esetében a 2008-as 10,3% (1018 ezer fő) helyett 2020-ra az ilyen háztartásban élők 8,2%-os arányára (814 ezer fő) számítanak.

Összességében, a célkitűzés megfogalmazásakor, az akkor ismert 2008-as⁹ adatok szerint, a magyar népesség 28,3%-a élt szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben – a hazai

⁹ A KSH HKÉF adatfelvételének jövedelmi referenciaéve mindig eggyel korábbi az adatfelvétel événél. Ebben az esetben tehát az adat, a szegénység és társadalmi kirekesztettség elleni küzdelem célindikátorának definíciós

vállaláshoz tartozó (az EU2020 céltól valamelyest eltérő) meghatározás szerint. Ez az arány 2008 és 2012 között folyamatosan emelkedett, az időszak végén értéke 31,2% volt (2009: 28,3%, 2010: 28,7%, 2011: 29,8%).

A hazai vállalás szerinti meghatározás alapján, hasonlóan, az EU2020 definíció esetében ismertetett eredményekhez, a szegénység vagy társadalmi kirekesztettség minden jelentősebb társadalmi csoportban nőtt 2009-2012 között, a kétgyermekes párok és az érettségizett háztartásfővel élők kivételével. Az átlagosnál (10%) nagyobb mértékben (17-25%) nőtt az idősek, a gyermektelenek, az alacsony iskolázott vagy diplomás háztartásfővel élők, valamint a fővárosiak és a kisebb városokban lakók kockázata.

Az alábbiakban részletesebben is bemutatjuk, hogyan alakultak a három elemi indikátor, tehát a relatív jövedelmi szegénység, a súlyos anyagi depriváció és az alacsony munkaintenzitás szerinti folyamatok, valamelyest képet adva arról, hogy ezek közül melyik milyen mértékben járult hozzá a Stratégia által kitűzött céltól való eltávolodáshoz, a pénzügyi és a gazdasági válság időszakában.

2.1.1 Jövedelmi szegénység

A szegénység kiterjedtsége

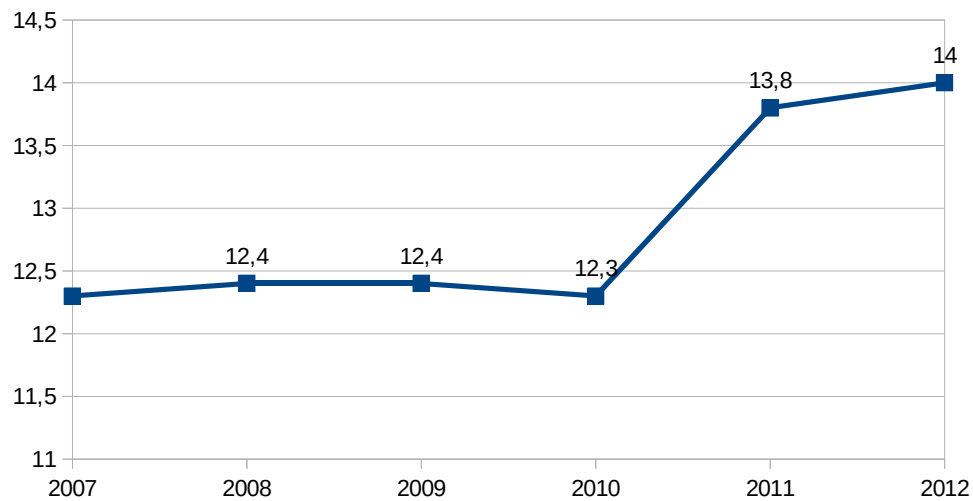
A relatív jövedelmi szegénységben élők aránya¹⁰, a KSH HKÉF adatai szerint, 2009 és 2012 között 1,6 százalékponttal, 12,4%-ról 14%-ra nőtt. (2.1. ábra) Ez egy 13%-os dinamikát jelent. A viszonylag kismértékű növekedés éppen meghaladja a statisztikai hibahatárát¹¹. A szegénységi ráta magyarországi értéke 2012-ben is lényegesen alatta maradt a 12 új tagállam 17,9%-os, akárcsak a teljes Európai Unióra (EU-28) számított 17%-os átlagának.

sajátosságaiból fakadóan, valójában a 2007-es és a 2008-as évekre vonatkozó információk együtteseként értelmezhető.

¹⁰ Jövedelmi szegénységben élőknek nevezik azon népességet, akik a szegénységi küszöb alatt élnek. A szegénységi küszöböt sztatendard módon az elkölthető (nettó), ekvivalens háztartásjövedelmek mediánjának 60 százalékában állapítják meg. Az ún. ekvivalencia-skálák alkalmazása révén az ekvivalens háztartásjövedelem esetében figyelembe veszik a különböző életkorú háztartástagok eltérő fogyasztási szükségleteit, szemben az egy főre vetített háztartásjövedelem koncepcióval. A jelen indikátor esetében a módosított OECD ekvivalencia skálával számoltak. Ez a háztartásfőt 1-es, minden további felnőtt tagot 0,5-ös, a gyermekeket pedig 0,3-as súllyal vesz figyelembe. Az ekvivalencia-skáláról lásd az M3. mellékletet.

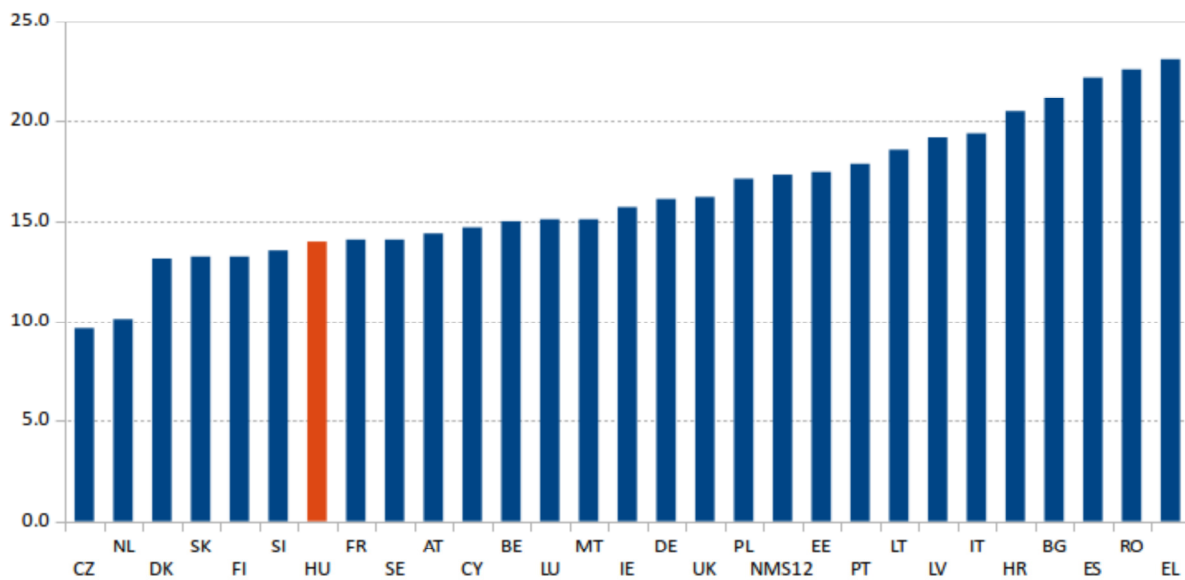
¹¹ A 2009-es 12,4 százalékos mutató 95 %-os valószínűség mellett számított konfidencia-intervalluma 11,2% és 13,6% közötti (EUROSTAT 2013).

2.1. ábra A jövedelmi szegénységben élők aránya (%), 2007-2012

Forrás: KSH HKÉF.

2.2. ábra A jövedelmi szegénység aránya az EU tagországokban (%), 2012

Forrás: EUROSTAT.

Trendjét tekintve többé-kevésbé hasonló, a szegénység kiterjedtségének mértékére vonatkozóan azonban szignifikánsan eltérő eredményhez jutunk egy alternatív adatforrás használata során. A

TÁRKI 2012-es Háztartás Monitor vizsgálata alapján a jövedelmi szegénység által érintett volt 2012-ben¹² az elmúlt évben a teljes népesség 17%-a. Gábos, Szivós és Tátrai (2013) tanulmánya kiemeli, hogy a 2000 óta tartó szegénységi trendbe illesztve ezt az adatot, egyértelműen megállapítható, hogy a 2000-es évek elején megfigyelt enyhe növekedést követően, 2005-től, de még inkább 2007 óta folyamatosan nő a relatív szegénységben élők aránya. A TÁRKI háztartásvizsgálatának adatai szerint 2007-ben a teljes népesség 12,6%-a élt szegénységben, 2009-re ez az érték több mint 1 százalékponttal (14%-ra), az azt követő három éves periódusban, tehát 2012-re további 3 százalékponttal (17%-ra) növekedett. Összességében megállapíthatjuk, hogy a 2009 és 2012 közötti időszakban a TÁRKI adatai szerint a relatív jövedelmi szegénység dinamikája 21%-os volt, tehát – bár a két időszak nem fedti át teljes egészében egymást – nagyobb, mint a KSH HKÉF szerint jelzett növekedés. A 2009 és 2012 közötti változás statisztikailag is egyértelműen szignifikáns, míg a 2007 és 2009 közötti növekedés esetében a konfidencia-intervallumok között van kismértékű átfedés. Ugyancsak megfigyelhető, hogy a kilencvenes évek elejétől követve a szegénység alakulását a TÁRKI idősora alapján, a 2012-es szegénységi ráta értéke szignifikánsan meghaladta a korábban becsült legmagasabb értéket, az 1996-ost.

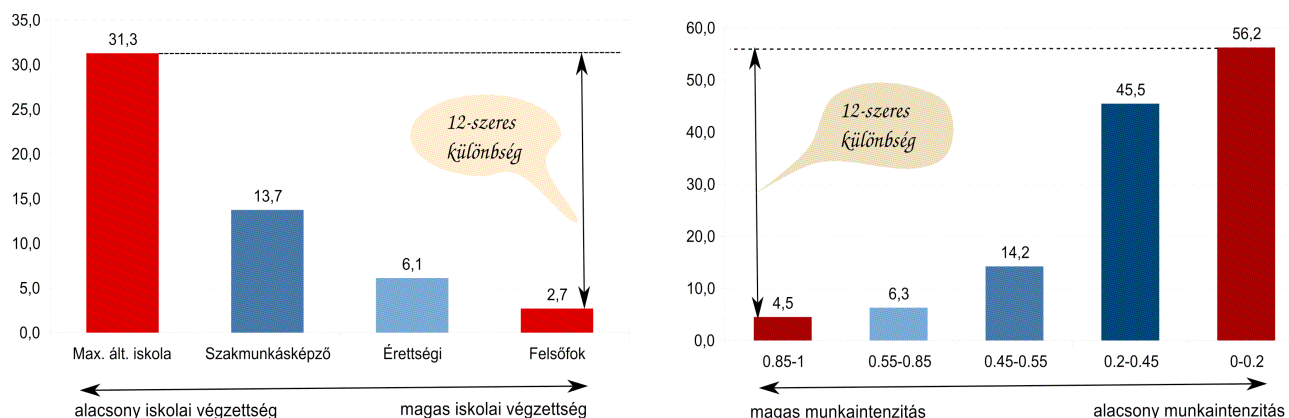
A egyének és háztartások társadalmi-demográfiai jellemzői szoros kapcsolatot mutatnak a jövedelmi szegénység kockázatával. A legfiatalabbaknak a népességhez viszonyított szegénységi kockázata 1,6-1,7-szeres, azonban ha az időssekhez viszonyítjuk, akkor 2012-ben négyszeres, korábban pedig még nagyobb (pl. 2011-ben közel ötszörös) volt. 2012-ben a 0-17 éves korosztály közel 23%-a volt jövedelmi szegény, míg a 65 éves és idősebb népességnek 6%-a. A szegénység dinamikáját életkori csoportok szerint vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy 2009-hez viszonyítva 2012-re, a korábban jelzett 13%-os átlagos növekedés mellett, a gyermekek körében a jövedelmi szegénység előfordulási valószínűsége 10%-kal, az idősök körében pedig 30%-os volt. Amennyiben azonban a 2011-es helyzetet tekintenénk, a 2009-hez viszonyított növekedés a gyermekek körében 12% volt, míg az idősök esetében éppenséggel változatlan volt a szegénység előfordulásának valószínűsége. Azt is megfigyelhetjük, hogy az aktív korúak körében a szegénység dinamikája folyamatosan nagyobb volt az átlagosnál ebben az időszakban. A TÁRKI adatai ezeket a trendeket nem feltétlenül támasztják alá. A Háztartás Monitor vizsgálatból 2009 és 2012 közötti időszakra becsült 21%-os növekedési dinamikát a gyermekeké valamelyest lényegesen meghaladta (24%), az aktív korúaké alatta maradt, míg az idősöké kétszeresére növekedett, igaz nagyon alacsony bázison (2009-ben mindössze 4%).

A háztartásfő iskolai végzettsége és a háztartás munkaintenzitás mutatója esetében még szorosabb összefüggést mutatkozik a relatív jövedelmi szegénységgel. A legalacsonyabb és a legmagasabb iskolai végzettségűek csoportja között közel tizenkétszeres különbség van a szegénység előfordulásának valószínűségében, a gazdaságilag legaktívabb és a leginkább inaktívak között pedig kicsivel még ennél is nagyobb a különbség. 2009 és 2012 (a munkaintenzitás szerint 2011) között az

¹² A TÁRKI Háztartás Monitor vizsgálat 2012. évi hullámának jövedelem referencia éve a 2011. október 1. és a 2012. szeptember 30. közötti 12 hónap volt. Ebben a jelentésben ezekre az eredményekre 2012-esként hivatkozunk.

alacsonyabb iskolázottságúak és a munkaerőpiachoz csak nagyon gyengén kapcsolódó háztartásokban élők lemaradása még valamelyest növekedett is.

2.3. ábra A jövedelmi szegénység százalékos aránya a háztartásfő iskolai végzettsége és munkaintenzitása szerint (%), 2011

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

A háztartástípus szerinti bontásból ez esetben is az derül ki, hogy a gyermekes háztartások – különösen a három vagy több gyermekes, valamint a gyermeküket egyedül nevelők – jövedelmi szegénység kockázata nagyobb, mint a gyermektelen háztartásoké. A trendek azt is megmutatják, hogy a 2009 és 2012 közötti időszakban a gyermekes háztartások relatív kockázata nem nőtt jelentősen, a 'Más háztartás gyermekkel' típusban élők kivételével. Ugyancsak átlag feletti növekedést tapasztalhatunk a 'Más háztartás gyermek nélkül' típusú háztartásban élők között. A nagyobb városokban (fővárosban és megyeszékhelyeken) az országos átlagnál (2012-ben: 14%) kisebb a relatív jövedelmi szegénység aránya, míg a városokban (15,1%) és községekben (20,1%) nagyobb.

Ezek a trendek alapvetően összhangban vannak a TÁRKI Háztartás Monitor adatai alapján készült jelentés egyik legfontosabb megállapításával, mely szerint „(...) a mögöttünk lévő, gazdasági és pénzügyi válság fémjelezte időszakban tovább erősödtek azok a – rendszerváltást követő időszak nagyobb részében is megfigyelt – tendenciák, melyek a társadalom szegmentálódására, a szegénységben és kirekesztettségben élők társadalmi-demográfiai profiljának mind élesebbé válására, valamint a szegénység és társadalmi kirekesztettség generációk közötti újratermelődésének felerősödésére utalnak” (Szivós és Tóth 2013: 6).

2.2. táblázat A jövedelmi szegénység aránya átlagosan és különböző népesség csoportokban (%), 2009-2012

	2009	2010	2011	2012
Összesen	12,4	12,3	13,8	14,0
Életkor				
0-17	20,6	20,3	23,0	22,6
18-64	11,9	11,9	13,6	13,6
65+	4,6	4,1	4,5	6,0
Háztartástípus				
Egyedülálló, <65	19,2	18,3	22,0	20,8
Egyedülálló, 65+	8,7	7,7	8,7	10,2
Egyedülálló szülő gyermekkel	25,7	28,1	29,9	29,5
Pár, <65	8,1	8,9	10,5	9,8
Pár, 65+	2,5	2,4	3,0	4,5
Pár 1 gyermekkel	10,2	10,5	11,8	12,6
Pár 2 gyermekkel	15,5	14,6	14,5	13,5
Pár 3+ gyermekkel	31,1	27,8	33,0	32,4
Más ht gyermek nélkül	3,9	4,6	5,1	6,2
Más ht gyermekkel	13,7	14,3	17,8	18,4
Háztartásfő iskolai végzettsége				
Max. ált. iskola	26,0	26,7	31,3	36,1
Szakmunkásképző	12,3	12,7	13,7	12,4
Érettségi	7,9	5,5	6,1	5,7
Felsőfok	2,0	2,0	2,7	2,7
Munkaintenzitás				
0.85-1	4,1	3,5	4,5	NA
0.55-0.85	8,6	7,3	6,3	NA
0.45-0.55	17,0	13,5	14,2	NA
0.2-0.45	34,4	34,9	45,5	NA
0-0.2	48,8	52,8	56,2	NA
Településtípus				
Budapest	5,5	4,5	6,4	7,7
Megyeszékhely	7,2	6,4	8,5	7,5
Város	13,1	13,8	16,4	15,1
Község	18,1	18,1	18,5	20,1

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

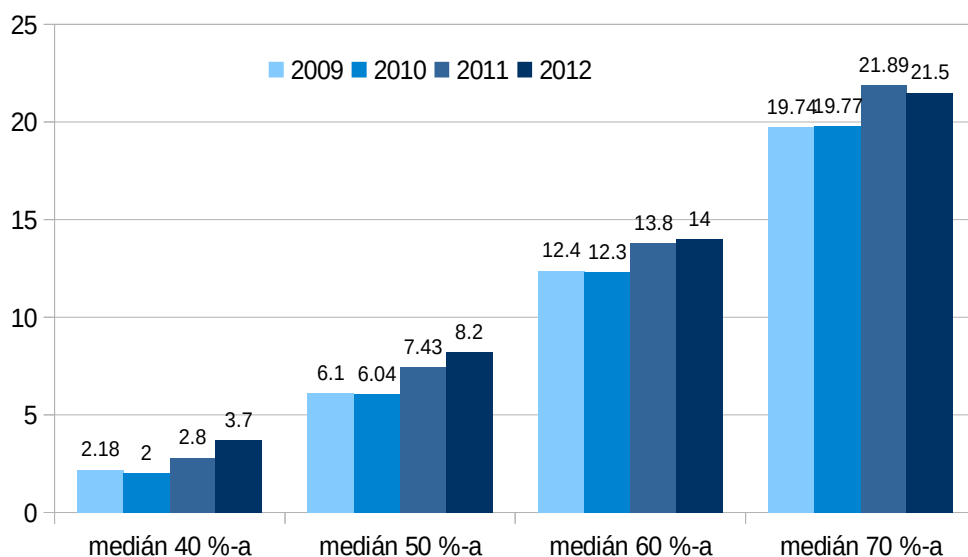
A szegénység kiterjedtségének további mérőszámai: különböző szegénységi küszöbök, alternatív ekvivalencia skála és időben rögzített szegénységi küszöb

A korábbiakban bemutattuk, hogy a relatív jövedelmi szegénység definíciójában két olyan elem is van, melynek meghatározása döntésen alapul. Az egyik ilyen elem a szegénységi küszöb meghatározása, a másik pedig a háztartás méretgazdaságosságának figyelembe vétele, tehát az az eljárás, mellyel a többszemélyes háztartások esetében a háztartás jövedelmi szükségletét a tagok

száma és életkora szerint meghatározzuk. Az Európai Unió által alkalmazott mutatószámrendszer fő indikátora esetében a szegénységi küszöböt a teljes népesség medián jövedelmének 60 százalékában húzzák meg. Az eddigiekben a hazai folyamatokat ez utóbbi alapján mutattuk be, amelyet az alábbiakban kiegészítünk az alternatív szegénységi küszöbök (az éves ekvivalens háztartásjövedelem 40-, 50-, és 70%-a) alkalmazásával nyert, az európai uniós társadalmi befogadási indikátorrendszernek ugyancsak részét képező, szegénységi rátákkal is.

A szegénységi küszöböt azonban mélyebben és magasabban is meghúzhatnánk. A **2.4. ábra** a medián 40-, 50-, 60-, és 70%-a alapján kiszámított szegénységi rátákat együttesen mutatja be 2009 és 2012 között.

2.4. ábra: Eltérő szegénységi küszöbök alkalmazásával számolt szegénységi ráták (%), 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

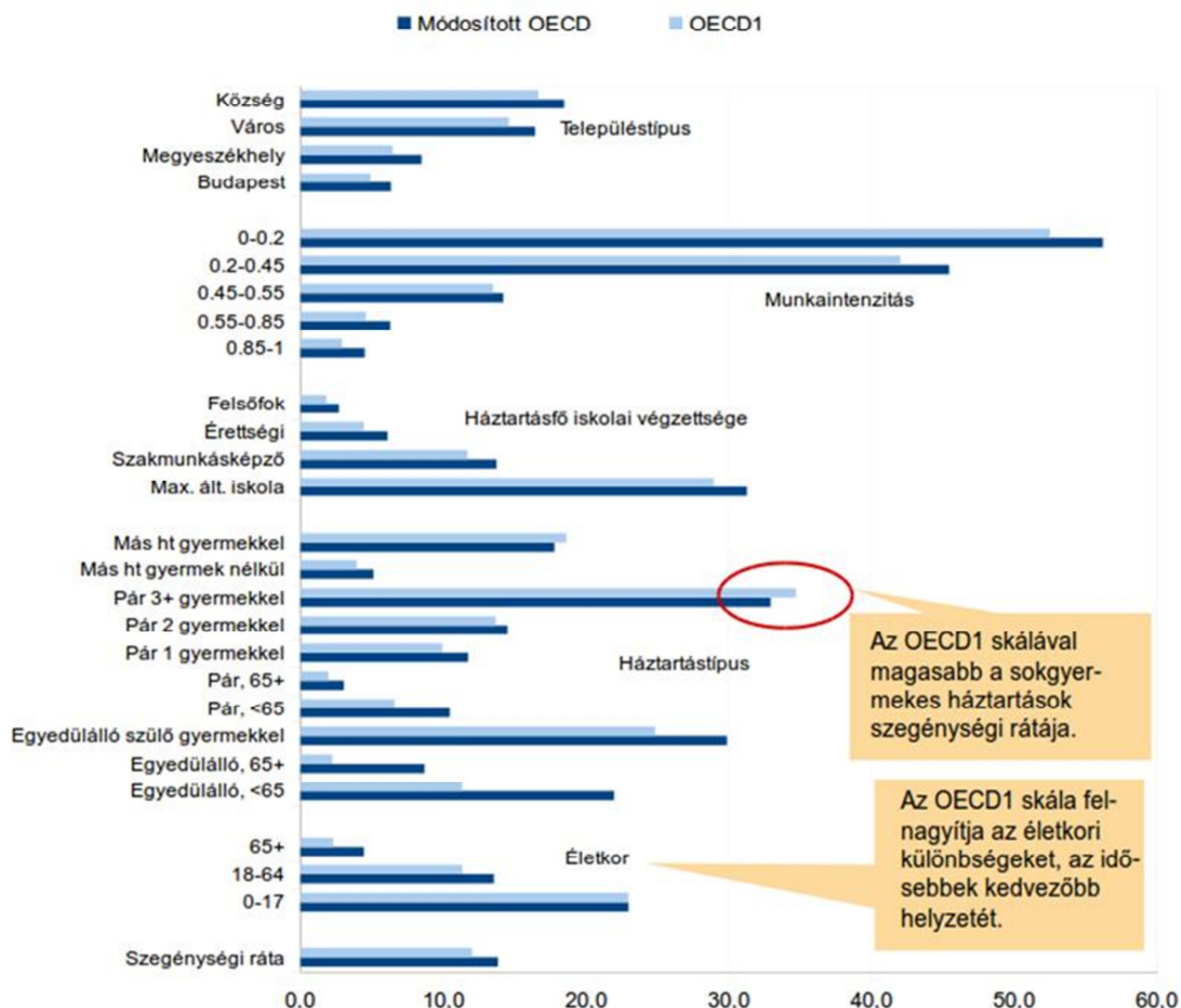
Az eltérő (40-, 50- és 70%-os küszöbértékek alapján számított) szegénység mutatók ugyan olyan összefüggéseket mutatnak a vizsgált társadalmi-demográfiai háttérváltozókkal, mint amit láttunk a sztenderd módon, 60%-nál meghúzott relatív szegénység esetében. Ugyanakkor elmondható, hogy ha mélyebb küszöböt alkalmazunk, akkor az összefüggések felerősödnek. Például a 40%-os küszöb esetében a legfiatalabbak és a legidősebbek szegénységi rátájában tízszeres különbség mutatkozik, míg a 70%-os küszöb esetében csupán háromszoros, vagyis minél mélyebb szegénységet vizsgálunk annál nagyobbak az életkori különbségek.

A relatív jövedelmi szegénység definíciójának másik „képlékeny” eleme a háztartások eltérő fogyasztási igényének figyelembe vételére alkalmazott ekvivalencia-skála. Az Európai Unió és az

EUROSTAT által alkalmazott módszer az ún. módosított OECD vagy OECD2-skálán alapul (lásd az M3. táblázatot a Mellékletben). Az OECD2 ekvivalencia skála méretgazdaságossági paraméterei – esetében egyes szakértők utalnak rá, hogy a 27 tagország esetében alkalmazott egységes skála nem tükrözi a nagyon eltérő átlagos életszínvonal mögötti fogyasztási különbségeket (Éltető és Havasi 2002). A korábban széles körben alkalmazott OECD1-skála a módosított OECD-skálához képest nagyobb fogyasztási súlyt rendel a második és további háztartástagokhoz.

A **2.5. ábra** Hiba! A hivatkozási forrás nem található.a módosított OECD és az OECD1 skálával számított szegénységi rátákat hasonlítja össze, 2011-re. A különféle társadalmi csoportokra kiszámított ráták azt mutatják, hogy leginkább az életkori különbségeket módosítja az alternatív (OECD1) ekvivalencia skála: az idősebb korcsoport kedvezőbb helyzetét hangsúlyosabbá teszi.

2.5. ábra Alternatív (OECD1) ekvivalencia skálával mért szegénységi ráták különböző társadalmi csoportokban (%), 2011

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF. Ez a bontás 2012-re nem áll rendelkezésre.

A relatív jövedelmi szegénység időbeli alakulása nagymértékben a jövedelemszerkezetben történő változásoktól függ, hiszen a szegénységi küszöb megállapításakor a jövedelem-eloszlás középértékét, mediánját vesszük alapul. Ezt kiegészítően, fontos kérdés, hogy a jövedelemszerkezet alakulása a jövedelmek reálértékének, az életszínvonalnak milyen változásával jár együtt. Ezért, a relatív jövedelmi szegénységi ráta által nyújtott kép kiegészítéseként, vizsgáljuk azt is, hogy miként alakult volna egy adott időszakban, ha az időszak elején becsült szegénységi küszöböt lerögzítjük, és az azt követő években ennek reálértékét tekintjük a szegénység határának. A 2.3. táblázat 2005-

ben, tehát a pénzügyi és gazdasági válság kialakulását megelőző időszakban rögzített küszöb mellett mutatja a 2009 és 2012 közötti változásokat.

2006-ban, tehát a rögzítést követően első évben a szegénységi ráta Magyarországon 13,7% volt, értéke 2009-ig, a reáljövedelmek növekedésével párhuzamosan, folyamatosan csökkent. Ezt követően viszont egy jelentős növekedést figyelhetünk meg, 2009 és 2012 között 8,7%-ról 11,5%-ra változott a mutató értéke.¹³ Életkori bontásban figyelve a folyamatokat, láthatjuk, hogy 2011 és 2012 között csökkent a legfiatalabbak és a legidősebbek szegénységi rátája közötti különbség. 2011-ben a 6,2-ször magasabb volt a 0-17 évesek rátája a 65 évnél idősebbeknél. Ez 4,8-ra csökkent 2012-re.

2.3. táblázat A 2005-ben számított szegénységi küszöb reálértéke alatt élők százalékos aránya a teljes népességhez viszonyítva a teljes népességben és egyes korcsoportokban (%), 2009-2012

	2009	2010	2011	2012
Összesen	8,7	10,2	11,4	11,5
Életkor				
0-17	14,3	17,2	19,3	19,2
18-64	8,4	9,9	11,3	11,2
65+	2,7	3,0	3,1	4,0

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

A szegénység mélysége

A szegénység mélységét mérő szegénységi rés-arány¹⁴ értéke 2009-ben 16,3%, 2010-ben 16,6%, 2011-ben 18,3%, 2012-ben pedig 21,0% volt, azaz növekedett a szegénységben élők leszakadása a nem-szegényekhez képest. A TÁRKI adatai szerint a szegénység mélysége 2012-ben 26%-os volt (Gábos, Szivós és Tátrai 2013). Bár a szegénység mélységének jelzett nagyságában van eltérés a két adatforrás között, a növekvő dinamika mindkét esetben jól megfigyelhető.

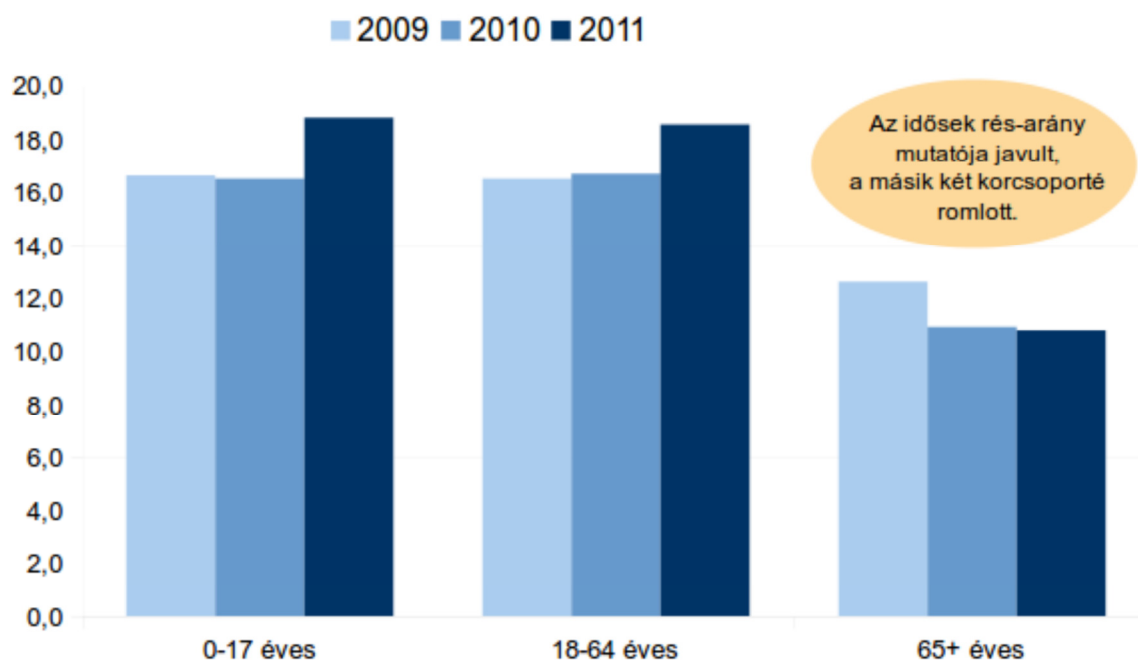
A különböző korcsoportokban a vizsgált 2009-2011 közötti időszakban eltérő tendenciájú változások zajlottak. A gyermekkorúak és a munkaképes korúak mutatói romlottak, addig az idősebbekéi javultak, vagyis az idős szegények jövedelme közelebb került a szegénységi küszöb értékéhez. (2.6. ábra) 2012-ben viszont az idősek rés-arány mutatója is romlott az előző évhez képest: 10,8%-ról 12,1%-ra nőtt.

¹³ Az EUROSTAT adatai szerint 2013-ra ez az érték 12,9%-ra nőtt.

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_li22&lang=en

¹⁴ A szegénységi rés-arány a szegénységi küszöb (az ekvivalens háztartásjövedelmek mediánjának 60 százaléka) és a szegénységi küszöb alatt élők jövedelmének mediánja közötti eltérés (szegénységi rés) a küszöb százalékában kifejezve.

2.6. ábra: A szegénységi rés-arány értéke különböző korcsoportokban (%), 2009-2011

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

Iskolai végzettség szempontjából a korábbiakhoz képest ellentmondásosabb képet kapunk. Mind a legalacsonyabb, mind pedig a legmagasabb iskolai végzettségű csoportok szegénysége mélyebb, mint a köztes iskolai végzettséggel rendelkezőké. Ez mindhárom évben megfigyelhető volt, jóllehet az országos átlagtól való eltérések nem nagyok.

2.4. táblázat: Szegénységi rés-arányok iskolai végzettség szerint (%), 2009-2011

	2009	2010	2011
Max. átl. iskola	18,3	16,9	20,5
Szaktanácsképző	13,6	16,4	15,3
Érettségi	17,3	13,8	15,0
Felsőfok	18,6	17,6	18,6

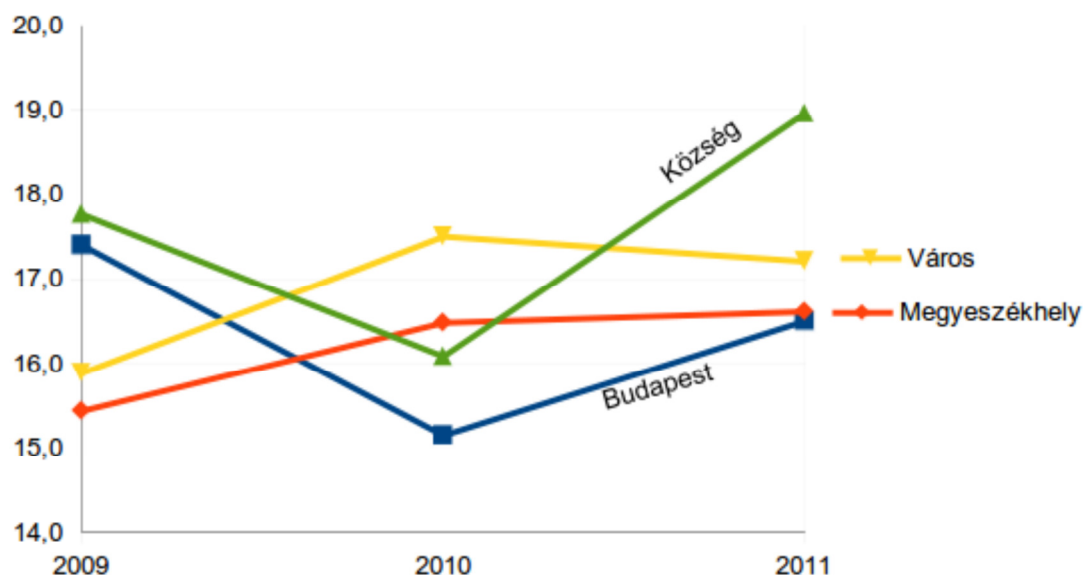
Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF. Ez a bontás 2012-re nem áll rendelkezésre.

A szegénység mélysége a háztartás munkaintenzitás jellemzőjével sem teljesen lineáris összefüggést mutat, de megállapíthatjuk, hogy minél kisebb a háztartás munkaerő-piaci integrációja, annál nagyobb a szegénységi rés-aránya, vagyis mélyebb szegénységben élnek. 2011-

ben a nagyon alacsony (0-0,2) munkaintenzitással jellemezhető háztartásokban élők szegénységi rés-aránya 26% volt, szemben a teljes lakosságra jellemző 18,3%-os értékkel. A 0,45-ös munkaintenzitás feletti mutatóhoz már országos átlag alatti szegénységi rés-arány érték társul.

A településtípus szerinti bontásból is ellentmondásos kép rajzolódik ki: míg a megyeszékhelyeken és a városokban a szegénység mélysége 2009 és 2010 között valamelyest növekedett, majd 2010 és 2011 között változatlan maradt, addig a községekben élők és a fővárosiak körében először csökkent, majd a községekben nagyobb mértékben (3 százalékponttal, 2011-re a 2009-es szintet meghaladóan), a fővárosiak körében kismértékben növekedett. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a 2010-es adatok nem illeszkednek a település szerinti bontás idősorába, ezért azok interpretációjakor kellő óvatossággal kell eljárunk.

2.7. ábra: Szegénységi rés-arány értékek településtípusonként (%), 2009-2011

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF. Ez a bontás 2012-re nem áll rendelkezésre.

2.1.2. Súlyos anyagi depriváció

2009 és 2012 között a magyar társadalomban folyamatosan és jelentős mértékben, 37%-ról 44%-ra növekedett az anyagi deprivációban élők aránya. Hasonló ütemben növekedett a súlyos anyagi depriváció kiterjedtsége is: 2009-ben minden ötödik, 2012-ben azonban már minden negyedik ember él súlyos anyagi deprivációban (2.8. ábra). E folyamat eredményeként, az EUROSTAT adatai szerint, az Európai Unió tagországainak összehasonlításában, 2012-ben Magyarországon csak Bulgáriánál, Lettországnál és Romániánál volt alacsonyabb a súlyos anyagi deprivációban élők aránya. Itt is megjegyzendő, hogy a TÁRKI 2012-es Háztartás-monitor kutatása nagyobb arányú deprivációt (56%) és súlyos deprivációt (37%) regisztrált 2012-re vonatkozóan¹⁵ (Gábos, Szivós és Tátrai 2013).

Anyagi deprivációban élnek azok, akiknek háztartása kilenc elemi indikátor közül legalább három szerint depriváltnak minősül. A súlyos anyagi depriváció esetében a küszöb négy elemi indikátor.

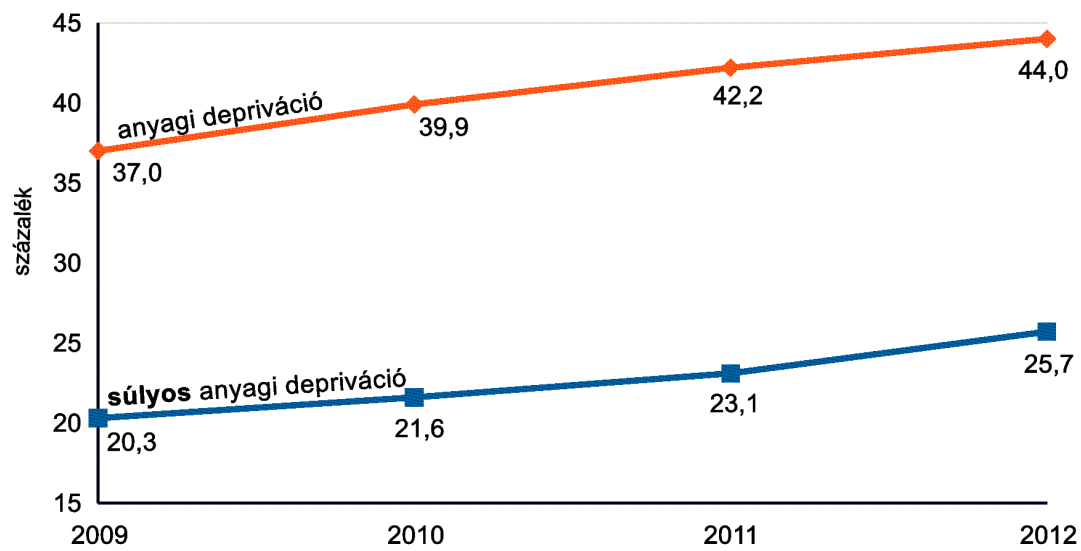
A kilenc elemi deprivációs mutató a következő:

1. Hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralék
2. Váratlan kiadások fedezetének hiánya
3. Anyagi okból telefon hiánya
4. Anyagi okból színes televízió hiánya
5. Anyagi okból mosógép hiánya
6. Anyagi okból személygépkocsi hiánya
7. Évi legalább egyhetes üdülés hiánya
8. Kétnaponta húsétel (vagy azzal egyenértékű fehérje) fogyasztásának hiánya
9. Lakás megfelelő fűtésének hiánya

A vizsgált társadalmi-demográfiai bontásokban nem találunk olyan nagy különbségeket, mint a relatív jövedelmi szegénység esetében. A legfiatalabb korcsoport (0-17 évesek) 30%-a, a legidősebbek (65 éves és idősebbek) 16%-a élt súlyosan deprivált háztartásban 2011-ben. A háztartás típusokat megvizsgálva ebben az esetben is arra a következtetésre juthatunk, hogy az egyszemélyes háztartások és a párok esetében az idősebbek (65 éves és idősebbek) deprivációs mutatója kedvezőbb, mint a fiatalabbaké, a többszemélyes háztartások közül pedig azok vannak kedvezőbb helyzetben, amelyekben nem élnek gyermekek, illetve kevesebb gyermek él.

¹⁵ Ez az eltérés alapvetően az anyagi depriváció többdimenziós jellegéből adódhat. Másként fogalmazva, az anyagi depriváció indikátora az anyagi jóllét egyéb olyan összetevőit is magában foglalja (pl. vagyoni elemek, pénzügyi tartalékok, stb.), melyek eloszlásának egyenlőtlensége különbözhet az éves jövedelemétől.

2.8. ábra: A deprivált és a súlyosan deprivált háztartásban élő személyek aránya a teljes népességben (%), 2009-2012

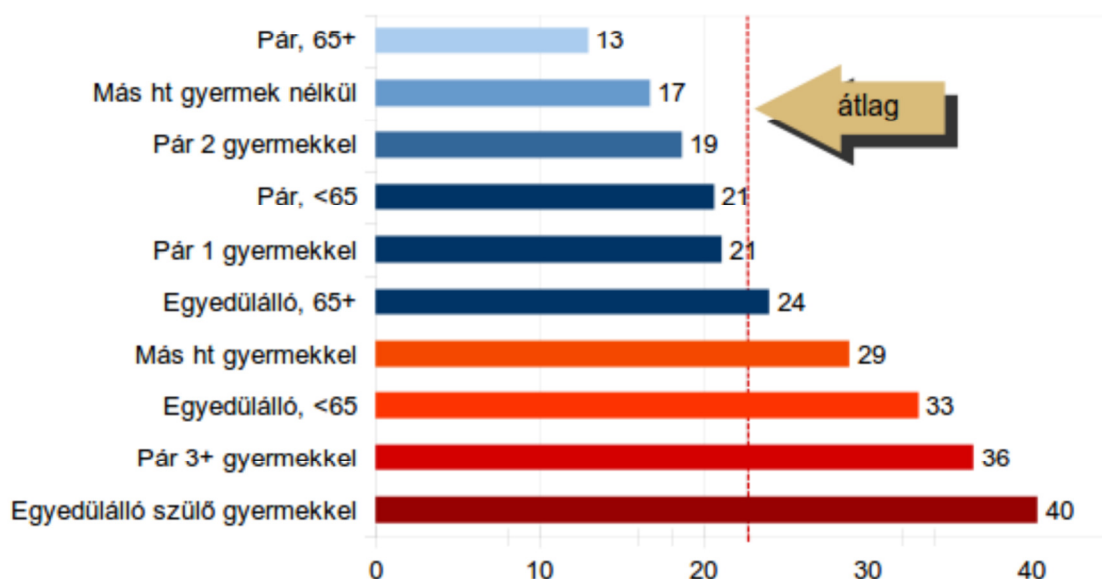
Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

2.5. táblázat: A súlyos anyagi deprivációban élők aránya (%), 2009-2012

	2009	2010	2011	2012
Összesen	20,3	21,6	23,1	25,7
Életkor				
0-17	25,5	28,8	29,8	33,4
18-64	20,1	21,3	23,1	25,6
65+	14,6	14,1	15,5	17,4
Háztartástípus				
Egyedülálló, <65	26,5	28,4	33,1	35,6
Egyedülálló, 65+	19,8	18,6	24,0	24,8
Egyedülálló szülő gyermekkel	37,0	41,3	40,3	43,9
Pár, <65	18,0	18,9	20,6	23,3
Pár, 65+	12,4	11,9	13,0	14,6
Pár 1 gyermekkel	17,7	19,2	21,1	24,1
Pár 2 gyermekkel	16,4	17,4	18,7	19,9
Pár 3+ gyermekkel	32,4	35,2	36,4	43,7
Más ht gyermek nélkül	15,4	15,8	17,0	19,4
Más ht gyermekkel	21,9	23,6	25,3	28,3
Háztartásfő iskolai végzettsége				
Max. ált. iskola	37,2	40,8	44,3	50,8
Szakmunkásképző	21,0	22,3	23,4	26,0
Érettségi	14,3	13,8	15,7	16,7
Felsőfok	5,9	5,6	6,1	7,6
Munkaintenzitás				
0.85-1	13,3	13,3	14,0	na.
0.55-0.85	20,3	21,0	22,7	na.
0.45-0.55	21,8	20,2	23,3	na.
0.2-0.45	42,2	46,5	49,0	na.
0-0.2	48,0	55,0	58,7	na.
Településtípus				
Budapest	16,3	14,7	18,9	19,9
Megyeszékhely	19,1	18,9	21,1	21,8
Város	20,8	24,0	24,4	28,3
Község	22,6	24,5	25,4	28,8

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

2.9. ábra: A súlyos anyagi deprivációban élők aránya háztartástípusonként (%), 2011

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

A legalacsonyabb és legmagasabb iskolai végzettségű háztartásfőket tekintve kb. hétszeres a különbség (44,3% vs. 6,1%), szemben a jövedelmi szegénység esetében megfigyelt 12-szeres különbséggel. A súlyos anyagi depriváció szoros összefüggést mutat a háztartás munkaerő-piaci integráltságával, illetve az azt kifejező munkaintenzitás mutatóval. Az alacsony munkaintenzitással jellemezhető háztartásban élők több, mint fele (58,7%) súlyos anyagi deprivációval küzd, míg a magas (85 százaléknál nagyobb) munkaintenzitású háztartások körében ez az arány 14%. Az egyes településtípusok között kisebb a különbség, bár a szegénység és társadalmi kirekesztettség egyéb mutatóihoz hasonlóan elmondható, hogy az urbanizáltabb települések kedvezőbb helyzetben vannak a vidéki, rurális településekhez képest. A községekben 25,4%-os, a fővárosban pedig 18,9%-os súlyos anyagi depriváció volt megfigyelhető 2011-ben.

Az Európai Bizottság Szociális Védelmi Bizottságának 2013-as jelentése (Social Protection Committee 2013) szerint 2011-ben az EU 27 tagállamában együttesen 9% volt a súlyos anyagi deprivációval jellemezhető népesség aránya. 2008 és 2011 között Lettországból (12 százalékponttal), Litvániából (6 százalékponttal) és Magyarországon (5 százalékponttal) nőtt a legnagyobb mértékben a súlyos depriváció elterjedtsége.

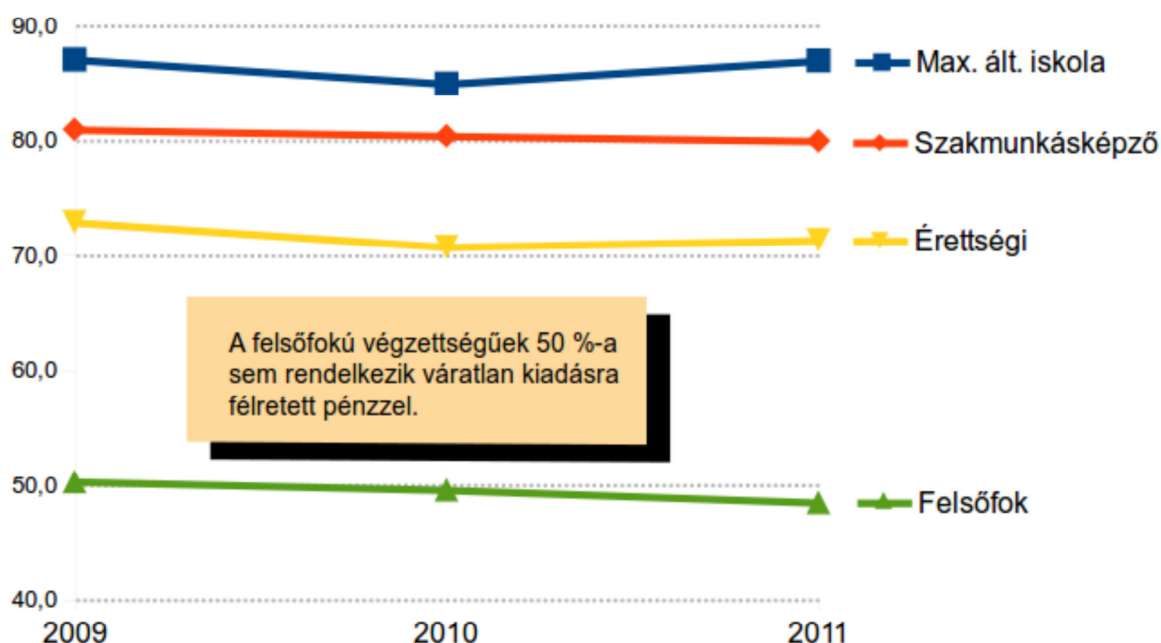
Az anyagi depriváció egyes elemi indikátorai: váratlan kiadás

Amint a korábbiakban bemutattuk, az anyagi deprivációt és a súlyos anyagi deprivációt kilenc problematikus, szegénységet valószínűsítő tényező alapján definiálják. Ezek közül az egyik az, hogy ha egy háztartásnak nincs pénzbeli tartaléka egy egyszeri, váratlan, nagyobb összegű kiadás

fedezésére. Azon személyek aránya, akik olyan háztartásban élnek, akiknek nincsenek megfelelő tartalékaik egy váratlan kiadás fedezésére, 2009 és 2012 között 75% körül mozgott. A jövedelmi szegénységben élők körében ez az arány több, mint 95%, de a nem-szegények körében is meghaladja a 70%.

Egyébiránt ugyanazon összefüggések tapasztalhatók a társadalmi-demográfiai háttérváltozók és az elégtelen megtakarítás között, mint azt a jövedelmi szegénység esetében láttuk. Tehát az életkorral és az iskolai negatívan korrelál, illetve vidéken, községekben a legnagyobb a megtakarítani nem tudók aránya. A legjelentősebb különbségek iskolai végzettség szerint mutatkoznak. (2.10. ábra)

2.10. ábra: Azok százalékos aránya, akik nem rendelkeznek elegendő megtakarítással egy nagyobb összeget kitevő váratlan kiadásra iskolai végzettség szerint (%), 2009-2011

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF. Ez a bontás 2012-re nem áll rendelkezésre.

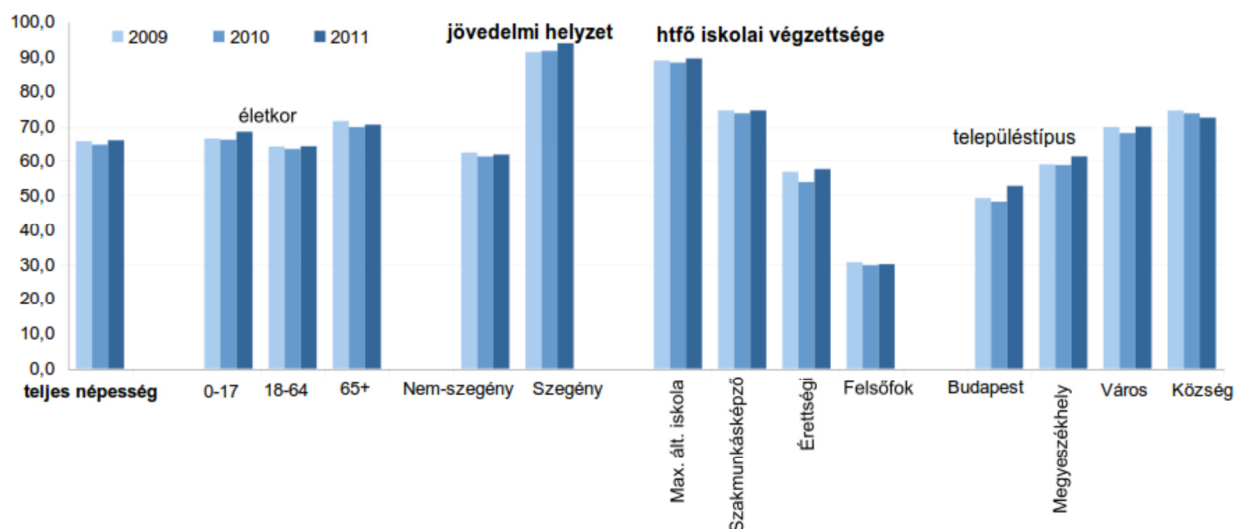
Megjegyzés. A nagyobb összegű váratlan kiadás a kérdés során az előző év szegénységi küszöbének értékével egyezően van megállapítva.

Az anyagi depriváció egyes elemi indikátorai: egyheti üdülés

A depriváció egy másik jelzője, ha valaki olyan háztartásban él, amelynek tagjai anyagi okokból nem tudták, nem tudják egy egyhetes üdülés költségét fedezni. Magyarországon ez a teljes népesség kétharmadára jellemző. 2009-ben 65,9%, 2012-ben pedig 67 % volt a mutató értéke.

A legnagyobb társadalmi különbségek ez esetben is a háztartásfő iskolai végzettsége és a háztartás jövedelmi helyzete szerint vannak. A diplomásoknak mindössze a háromtizede nem üdült anyagi okok miatt, míg a legkevésbé iskolázottaknak pedig közel kilenctizede. A szegényeknek szintén 90%-a nem engedheti meg magának a nyaralást, szemben a nem-szegények 60%-ával. A korábban megfigyelt települési lejtő, illetve hierarchia is megfigyelhető: a fővárosi lakosok nagyobb arányban engedhetik meg maguknak az üdülést, mint a vidékiek. Vidéken viszont a nagyobb városok (megyeszékhelyek) lakosai tehetősebbek, az egyéb városokban élőknél, akik viszont kedvezőbb helyzetben vannak a községek lakóinál. Az életkor esetében viszont nem érvényes az, amit korábban a szegénység és a társadalmi kirekesztés más indikátorainál megfigyelhettünk, nevezetesen az, hogy az idősebbek kedvezőbb helyzetben vannak. A gyermek- és munkaképes korúak nem sokkal, de nagyobb arányban engedhették meg maguknak a legalább egyhetes üdülést. Ez viszont inkább életstílusbeli különbség, nem pedig az anyagi erőforrások eloszlásával kapcsolatos egyenlőtlenségi jellemző. (2.11. ábra)

2.11. ábra: Azok százalékos aránya, akik nem tudtak anyagi okokból legalább egy hetet üdülni a teljes népességben és egyes társadalmi-demográfiai csoportokban (%), 2009-2011

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF. A bontások 2012-re nem áll rendelkezésre.

2.1.3. Az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya

2009-ben a magyarországi 0-59 éves népesség 11,3%-a, 2010-ben 11,9%-a, 2011-ben 12,2%-a, 2012-ben pedig 12,8%-a élt alacsony munkaintenzitású háztartásban.¹⁶ Ezen belül, a gyermekkorúak nagyobb arányban élnek alacsony munkaintenzitású háztartásokban, mint a munkaképes korúak.

Jelentős eltéréseket figyelhetünk meg a háztartások között az alacsony munkaintenzitás kockázatában a háztartásfő iskolázottsága szerint. Azokban a háztartásokban, ahol a háztartásfő legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik messze az átlag feletti (2011. évben 20,1%) az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya. Ha a háztartásfő legalább szakmunkásképzőt végzett, az már némiképpen átlag feletti munkaerő-piaci integrációt valószínűsít. Ebben a csoportban az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya 8,4%, a diplomás háztartásfőjű háztartások esetében pedig 3,4%.

Ugyancsak számottevőek a lakóhely szerinti különbségek is. Az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya a fővárosban fele annyi (6%), mint a községekben (12%), a megyeszékhelyeken pedig alacsonyabb (7%), mint az egyéb vidéki városokban (10%).

Az EUROSTAT [adatai](#) szerint az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya 2012-ben Magyarországon az EU-27 átlaga (10,5%; 2009-ben 9,1%, 2010-ben 10,1%) felett volt, 2,3 százalékponttal. Ennél magasabb arányt csak Belgiumban, Írországbán, Görögországban, Olaszországban, és az Egyesült Királyságban mértek 2012-ben.

2.2. *A romák, mélyszegénységben élők munkaerő-piaci integrációja*

A Stratégia, mely megfogalmazta, hogy Magyarország egyik legfontosabb társadalmi-gazdasági problémája a rendszerváltás óta az alacsony foglalkoztatottságból fakad, elsősorban a romák és a mélyszegénységben élők foglalkoztatásának növelésén keresztül képzelel el a szegénység és a társadalmi kirekesztettség csökkentését. Ehhez összesen hat részcelet rendel: (i) a képzettségi szintjük emelését, (ii) vállalkozásfejlesztést a hátrányos helyzetűek, az alacsony iskolázottságúak körében, (iii) a munkaerő-piaci integrációt támogató szolgáltatások fejlesztését, (iv) a közfoglalkoztatás rendszerének fejlesztését, (v) a munkavállalásra ösztönző segélyezési rendszer kialakítását, és (vi) a munkahely és a család összeegyeztetése feltételeinek javítását. Az alábbiakban sorra tárgyaljuk, hogy ezeken a területeken milyen folyamatok zajlottak az elmúlt időszakban.

¹⁶ A munkaintenzitás mutató kiszámítása során a háztartás összes munkaképes korú (18-59 éves) tagját figyelembe veszik, a 18-24 éves diákok kivételével. A mutató értéke 1, ha minden munkaképes korú tag egész évben teljes munkaidőben dolgozott, a mutató értéke pedig 0, ha senki sem dolgozott a referencia év folyamán. Alacsony munkaintenzitású az a háztartás, ahol a mutató értéke legfeljebb 0,2, azaz 20 százalékos.

2.2.1. Foglalkoztatottság, munkanélküliség

Foglalkoztatottság

Az Európa 2020 Stratégia keretében Magyarország azt vállalta, hogy 2020-ra a 20-64 éves korosztály foglalkoztatási rátáját 75 %-ra növeli. Ezzel kapcsolatban az NTFS a 2011-es Új Széchenyi tervet idézve leszögezi: „A foglalkoztatási szint tartós javítását a foglalkoztatási programok önállóan nem képesek biztosítani: új, versenypiaci, fenntartható munkahelyekre van szükség, ehhez pedig csak és kizárólag a vállalkozókön keresztül vezet az út” (Stratégia: 42).

A foglalkoztatási ráta 2009 és 2013 között 3 százalékponttal, 55,4%-ról 58,4%-ra nőtt.¹⁷ Az átlag mögött azonban drámai különbségek mutatkoznak iskolai végzettség és etnikai hovatartozás szerint. Mind a legfeljebb általános iskolai végzettségűek, mind pedig a romák alig több mint negyede foglalkoztatott (2013-ban 27,2% és 26,5%). A foglalkoztatási ráta növekedése 2009-2013 között a legfeljebb 8 osztályt végzettek körében mindössze 1,5 százalékpont volt, a szakmunkásképzővel, illetve érettségivel rendelkezők esetében valamivel magasabb, 2,1 ill. 2,3 százalékpont. A felsőfokú végzettségűek foglalkoztatottsága magas, a ráta növekedése szerényebb, 1 százalékpont alatti. Összességében nem történt jelentős változás az egyes iskolázottsági csoportok egymáshoz viszonyított munkavállalási esélyeiben.

Életkor szerint vizsgálva a foglalkoztatottságot, megállapíthatjuk, hogy a 2009 és 2013 közötti növekedés üteme az idősebb, 55-64 évesek körében volt a legnagyobb (az átlagos, 5%-os képest 17%), összefüggésben a nyugdíjkorhatár megemelésével. A fiatalok foglalkoztatottságának bővülése 9%-os, míg a középkorúaké (25-54 évesek) 3,5%.

A foglalkoztatási ráta a nagyobb városokban magasabb. A 15-64 éves fővárosi lakosok közel kétharmada foglalkoztatott, míg a községekben a ráta 55%-os volt 2013-ban. Ez utóbbi arány 4 százalékponttal volt magasabb a 2009-es értéknek (51%).

Fontos megjegyezni az eredmények interpretálásához, hogy a munkaerő-piaci indikátorok, tehát nem csak a foglalkoztatási ráta, hanem a munkanélküliség mérőszámai esetében is, a lakóhely szerinti különbségek jelentős részben visszavezethetők az iskolázottsági különbségekre, az etnikai hovatartozás szerinti különbségek pedig az iskolázottság mellett a lakóhely szerinti eltérésekre is. Másként fogalmazva, egy nagyon erős összetételi hatás érvényesül.

¹⁷ Ez a mutató az ILO (Nemzetközi Munkaügyi Szervezet) definíció szerint a foglalkoztatott 15-64 évesek száma az összes 15-64 évesek arányában (%).
http://www.ksh.hu/docs/szolgalatasok/hun/euinfo/honap_temaja/foglalkoztatottsag.pdf

2.6. táblázat Foglalkoztatási ráta a teljes népességben és az egyes társadalmi csoportokban (%), 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Összesen	55,4	55,4	55,8	57,2	58,4
Nem					
Férfi	61,1	60,4	61,2	62,5	64,3
Nő	49,9	50,6	50,6	52,1	52,8
Életkor					
15-24	18,1	18,1	18,3	18,6	19,8
24-54	72,9	72,5	73,1	74,6	75,5
55-64	32,8	34,4	35,8	36,9	38,5
Iskolai végzettség					
Max. ált. iskola	25,7	25,9	25,7	26,5	27,2
Szakmunkásképző	64,3	63,9	64,1	65,2	66,4
Érettségi	59,3	58,8	58,8	60,4	61,6
Felsőfok	78,1	77,8	78,4	78,7	78,9
Etnikai hovatartozás*					
Roma**	na.	na.	na.	na.	26,5
Nem roma	na.	na.	na.	na.	60,4
Településtípus					
Budapest	63,3	61,5	61,3	64,2	64,5
Megyeszékhely	57,3	57,3	58,1	58,6	59,7
Város	55,0	55,4	55,7	56,6	58,5
Község	50,7	51,2	51,9	53,5	54,6

Forrás: KSH Monitoring adatbázis 2014. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF. Az életkor szerinti foglalkoztatottsági ráta értékei az EUROSTAT adatbázisából származnak.

** A számításokat a Munkaerő-felmérés 2013. évi felvételének 6. hullámos mintájának súlyozott adatain végezték arra a népességcsoportra, akik a nemzetiségre vonatkozó kérdéskört megválasztották.*

** Roma népességhez tartozónak tekintették azokat a válaszadókat, akik a Munkaerő-felmérésben a nemzetiségi hovatartozást tudakoló 2 kérdés valamelyikére azt a választ adták, hogy cigány (roma).*

Munkanélküliség

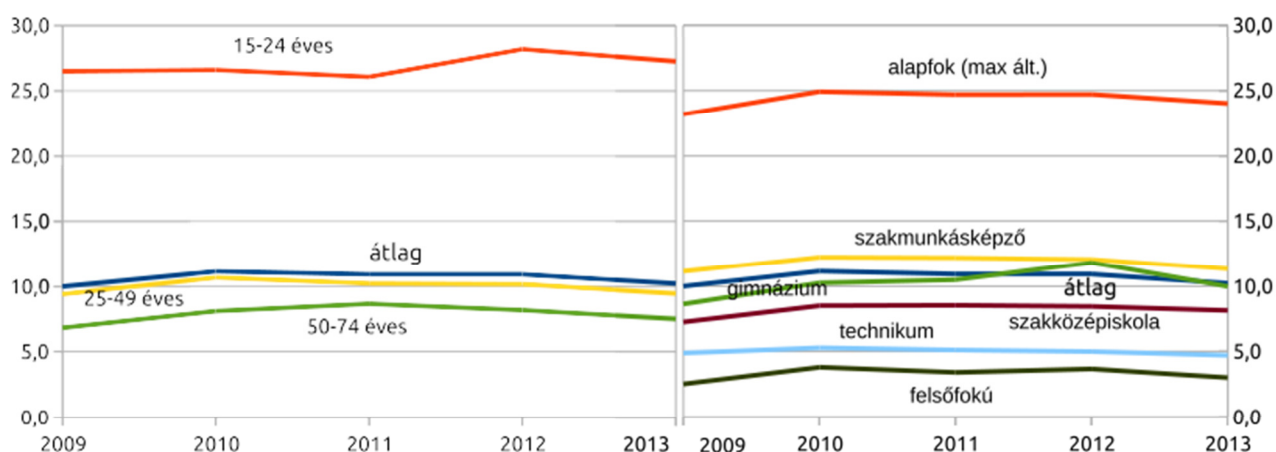
A munkaerő-piaci folyamatok alakulásának másik fontos mutatója az állástalan, de munkát keresők számának változása. A munkanélküliségi ráta, az ILO definíció szerinti munkanélküliek aránya¹⁸ az aktív népességben (15- 74 évesek), csak kisebb mértékben változott 2009 és 2013 között. A ráta értéke 2009-ben 10% volt, ezt követően 2010-ben volt a legmagasabb (11,2%), ezt követően pedig csökkent (2013-ban 10,2%). A mutató értékében viszont nagy különbségek mutatkoznak életkor és iskolai végzettség szerint. (2.12. ábra) A 15 és 24 évesek munkanélküliségi rátája Európai Unió összehasonlításban is magasnak tekinthető Magyarországon (KSH 2011). Az EU 27 tagországának átlagát 2005 óta meghaladja a magyarországi mutató értéke. A fiatalok rendkívül alacsony

¹⁸ <http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html>

munkaerő-piaci aktivitása is hozzájárul a magas rátához, aki a munkaerőpiacon jelen van, azok magas aránya munkanélküli és a foglalkoztatottak aránya alacsony. A ráta 2009 és 2013 között 27% körüli értéken ingadozott, a legmagasabb 2012-ben volt (28,1%). A 25-49 évesek mutatója 10% körüli, csak kismértékben alacsonyabb az átlag értéknél, s ettől mintegy 3 százalékponttal marad el az idős, 50-74 éves korcsoport munkanélküliségi rátája.

Iskolázottság szerint még nagyobbak a különbségek az egyes kategóriák között. Az alacsony (alapfokú) iskolai végzettségűek munkanélküliségi rátája átlagosan 7,5-szer magasabb volt a vizsgált időszakban a felsőfokú végzettségűekénél, ez két és félszerese az átlagnak. A szakmunkások munkanélküliségi rátája kismértékben magasabb, mint az átlag érték, a gimnáziumot végzettké átlagos, a szakközépiskolát és technikumot végzettké, s legnagyobb mértékben a felsőfokú végzettségűeké pedig elmarad átlagtól.

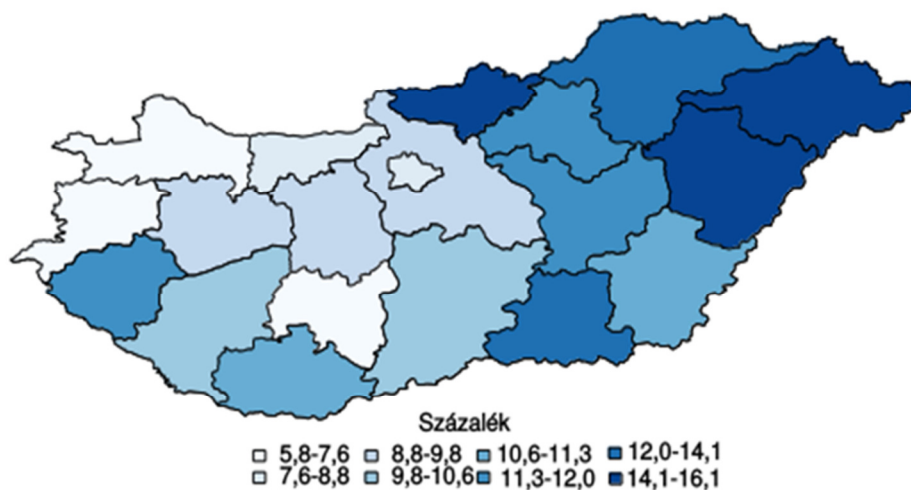
2.12. ábra Munkanélküliségi ráta életkor és iskolai végzettség szerint (%), 2009-2013

Forrás: KSH Monitoring adatbázis 2014.

2.13. ábra) Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 2009 (19,1%) és 2013 (16,1%) között 3 százalékponttal csökkent a munkanélküliségi ráta, de továbbra is ebben a megyében volt a legmagasabb ez a mutató.

2.13. ábra Munkanélküliségi ráta megyék szerint (%), 2012

Forrás: KSH Monitoring adatbázis 2014.

2.7. táblázat A munkanélküliségi ráta megyénként (%), 2009-2013*

	2009	2010	2011	2012	2013
Budapest	6,2	9,1	9,6	9,3	8,3
Baranya	11,6	13,0	14,5	14,7	10,4
Bács-Kiskun	10,9	10,8	10,6	9,5	10,7
Békés	13,4	12,5	11,9	12,0	11,1
Borsod-Abaúj-Zemplén	16,1	17,3	17,8	17,3	12,7
Csongrád	7,8	8,9	9,6	10,6	12,3
Fejér	9,4	9,5	9,6	10,3	9,7
Győr-Moson-Sopron	6,3	6,9	6,3	5,3	5,8
Hajdú-Bihar	11,3	13,2	13,2	13,5	14,9
Heves	12,9	11,8	13,0	14,4	11,9
Jász-Nagykun-Szolnok	11,4	10,9	11,1	11,3	11,3
Komárom-Esztergom	8,4	8,8	7,8	7,8	7,7
Nógrád	15,9	18,4	18,7	17,5	15,3
Pest	7,2	8,7	7,5	9,1	9,3
Somogy	11,4	13,5	13,1	10,3	9,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg	19,1	18,4	18,4	16,2	16,1
Tolna	9,5	8,4	9,0	9,6	6,0
Vas	10,2	10,4	7,1	6,1	7,5
Veszprém	9,8	12,5	10,4	10,9	8,9
Zala	10,8	11,8	9,3	11,8	11,3

Forrás: KSH Monitoring adatbázis 2014.

Tartós munkanélküliség

A tartós munkanélküliségi ráta¹⁹ a vizsgált időszakon belül 2009-ben volt a legalacsonyabb (4,3%) és 2010-ben pedig a legmagasabb (5,7%). Az időszak utolsó két esztendejében, 2012-ben és 2013-ban egyaránt 5,1% volt a mutató értéke.

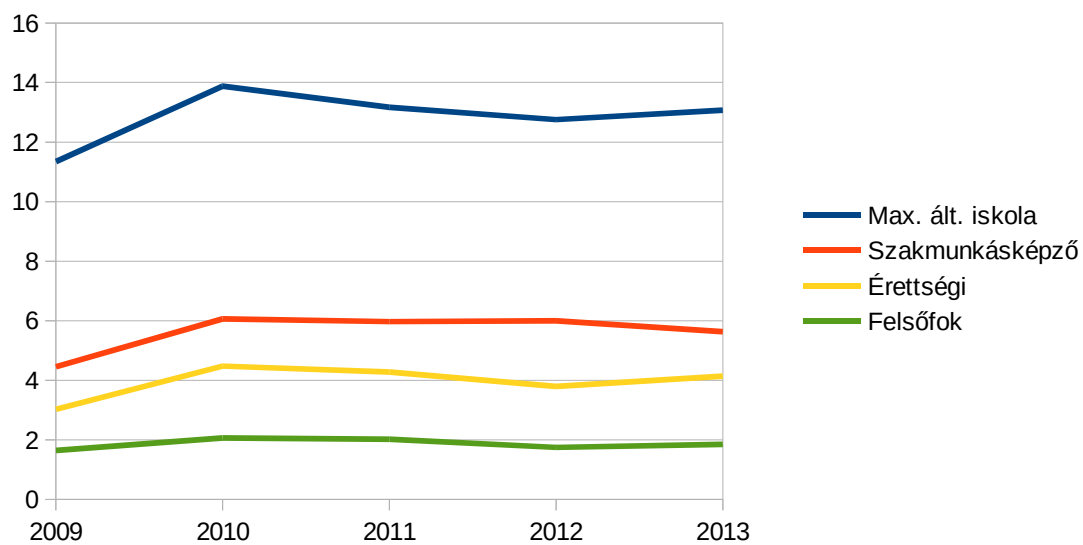
A társadalmi-demográfiai jellemzők közül az iskolai végzettség szerinti különbségek nagyon jelentősek: a legfeljebb általános iskolai végzettségű, alacsony iskolázottságú csoport tartós munkanélküliségi rátája 13-14% körül mozgott az utóbbi években, míg a felsőfokú végzettségűek esetében ez az érték 2% volt. A nem érettségizett szakmunkások rátája az átlagot kismértékben meghaladja, az érettségizettek pedig elmarad az átlagtól. (2.14. ábra) Arányait tekintve, hasonló nagyságrendű eltérést találunk etnikai hovatartozás szerint: 2013-ban²⁰ minden negyedik roma volt tartósan munkanélküli, míg a nem romák közül csak minden huszadik. Lakóhely szerint megfigyelhető egyfajta „lejtő”, legalábbis 2010-ig. A nagyobb méretű települések, pontosabban magasabb jogállású települések kedvezőbb helyzetben vannak, ott alacsonyabb a tartós munkanélküliek aránya, mint az alacsonyabb jogállású településeken. 2011-ben azonban a városok és a megyeszékhelyek rangsora felcserélődött. A megyeszékhelyeken magasabb lett a tartós munkanélküliek aránya, mint a városokban, sőt 2012-től már gyakorlatilag elérte a községek szintjét, 2013-ban pedig meg is haladta azt. (2.15. ábra) Ennek okait csak mélyebb területi elemzések tárhatnák fel, de gyaníthatóan köze lehet a jelenségnek a közmunka-programok kiterjesztéséhez.

Fontos megjegyezni az eredmények interpretálásához, hogy a lakóhely szerinti különbségek jelentős részben visszavezethetők az iskolázottsági különbségekre, a etnikai hovatartozás szerinti különbségek pedig az iskolázottság mellett a lakóhely szerinti eltérésekre is.

¹⁹ A tartós munkanélküliségi ráta, az ILO-definíció szerinti, a legalább 12 hónapja munkanélküliek száma a gazdaságilag aktív népesség számához viszonyítva, a 15-64 éves korosztályon belül.

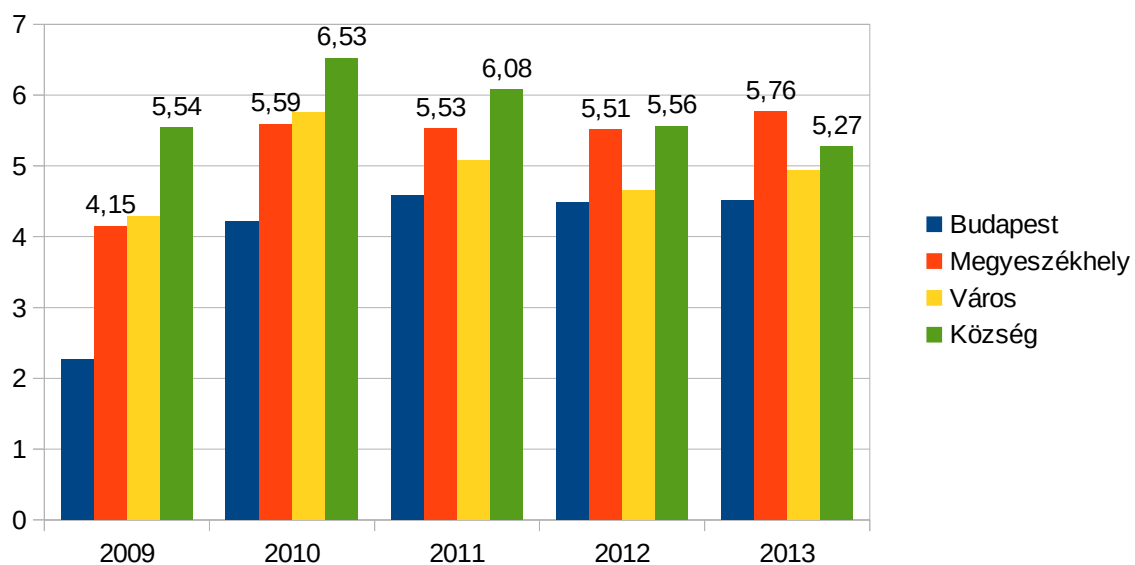
²⁰ 2013-tól áll először rendelkezésre etnikai bontás a KSH Munkaerő felvételében. A roma-nem roma definíciót lásd a 7. táblázat lábjegyzetében.

2.14. ábra Tartós munkanélküliségi ráta iskolai végzettség szerint (%), 2009-2013

Forrás: KSH Monitoring adatbázis 2014.

2.15. ábra A tartós munkanélküliség aránya a települések jogállása szerint (%), 2009-2013

Forrás: KSH Monitoring adatbázis 2014.

2.2.2. Romák, mélyszegénységben élő aktív korúak képzettségi szintje

Alacsony iskolai végzettségűek aránya az aktív korú népességben²¹

Az aktívkorú, 15-64 éves korosztály közel fele (48,4%) nem rendelkezett érettségivel 2013-ban. Az alacsony iskolai végzettségűek aránya 2009 és 2013 között 2,6 százalékponttal csökkent a vizsgált népességben belül. A 19-24 éves korcsoporton belül ennek az indikátornak az értéke jóval alacsonyabb, valamivel több, mint a szóban forgó kohorsz egyharmada, 2013-ban 34,1%, viszont a vizsgált időszakban a csökkenés mindössze 0,7 százalékpontos volt. Az eltérő dinamika magyarázatát minden bizonnyal a közoktatás és a felnőttképzés szerepében kell keresni. (2.8. táblázat). 2013-ban a 15-64 éves romák 95 százalékának továbbra sincs érettségije.

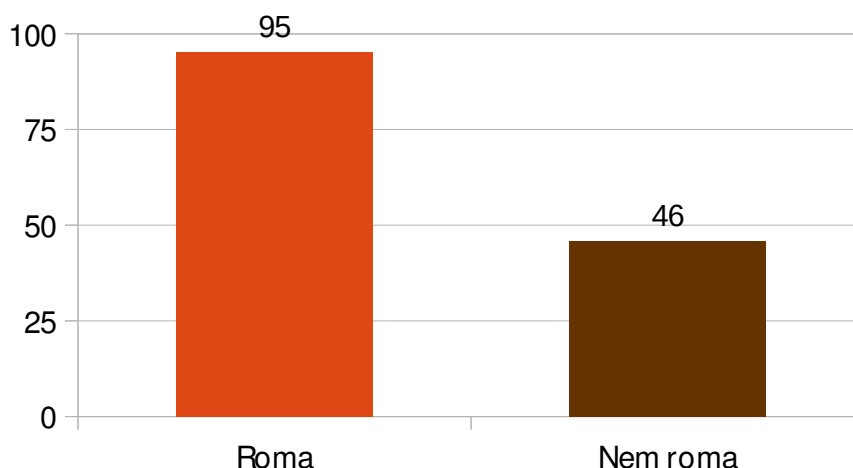
2.8. táblázat Az alacsony iskolai végzettségűek aránya (%) a 15-64 éves és a 19-24 éves korcsoportban, 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
15-64 éves	51,0	50,3	49,5	48,7	48,4
19-24 éves	34,8	35,1	34,6	33,3	34,1

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

²¹ A TÁRKI (2012) az NTFS monitoring rendszerére tett javaslatában az alacsony iskolázottságot a következő bontásban javasolta vizsgálni: (1) legfeljebb nyolc általánossal, (2) általános plusz iskolarendszeren kívüli szakképesítéssel és (3) szakiskolai, szakmunkásképző végzettséggel rendelkezők. Az NTFS monitoring adatbázisban ezek jelenleg együttesen jelennek meg.

2.16. ábra: Az alacsony iskolai végzettségűek aránya etnikai hovatartozás szerint (%), 2013

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

Szaktanácsos-végzettségűek foglalkoztatottsága²²

A szaktanácsos-végzettség megszerzése jelentősen növeli a foglalkoztatáshoz való hozzáférés esélyét. A szaktanácsosok foglalkoztatási rátája 2,5-szer magasabb arányú a szakképzetlen, legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők körében regisztrált értéknél. (2.8. táblázat) A szakképzettek kétharmada (66%) foglalkoztatott volt 2013-ban, míg a szakképzetlenek csupán alig több, mint negyede (27%).

2.9. táblázat Szaktanácsos-végzettségűek foglalkoztatási rátája különböző korcsoportokra vetítve (%), 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
15-64 évesek	64,3	63,9	64,1	65,2	66,4
19-24 évesek	55,0	55,1	55,5	56,9	57,9

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

22 A TÁRKI 2012-es monitoring-javaslatban a következő definíció szerepelt: „A szaktanácsos végzettségűek ILO definíció szerinti foglalkoztatási rátája, a 8 általános végzettséggel rendelkezők foglalkoztatási rátájával összehasonlításban, megkülönböztetve a szaktanácsos végzettséget OKJ-s képzésben illetve iskolarendszerű szakképzésben szerzőket.” A KSH monitoring adatbázis csak az ILO definíció szerinti foglalkoztatási rátát tartalmazza ennél az indikátornál. A korábban tárgyalt „foglalkoztatási ráta” (C1.1e) indikátornál viszont közlik az iskolai végzettség szerinti bontást. Ez azonban nem teszi lehetővé a szaktanácsos végzettségűek csoportján belüli differenciálást a képzés jellege szerint. A KSH a mutatót a gazdaságilag aktív, 15-64 éves korosztályra adja meg.

A szakmunkások körében is megfigyelhető a 19-24 éves korosztály hátránya az idősebb korcsoportokhoz képest. (2.10. táblázat) Egy teljesebb korszpecifikus elemzéshez azonban részletesebb életkori bontásra is szükség lenne majd a monitoring rendszer jövőbeni fejlesztése során.

2.10. táblázat: Szakmunkás-végzettségűek foglalkoztatási rátája összehasonlítva a (legfeljebb) általános iskolát végzettekével (%), 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Max. ált. iskola	25,7	25,9	25,7	26,5	27,2
Szakmunkásképző	64,3	63,9	64,1	65,2	66,4
Szakmunkás / max. általános arány	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

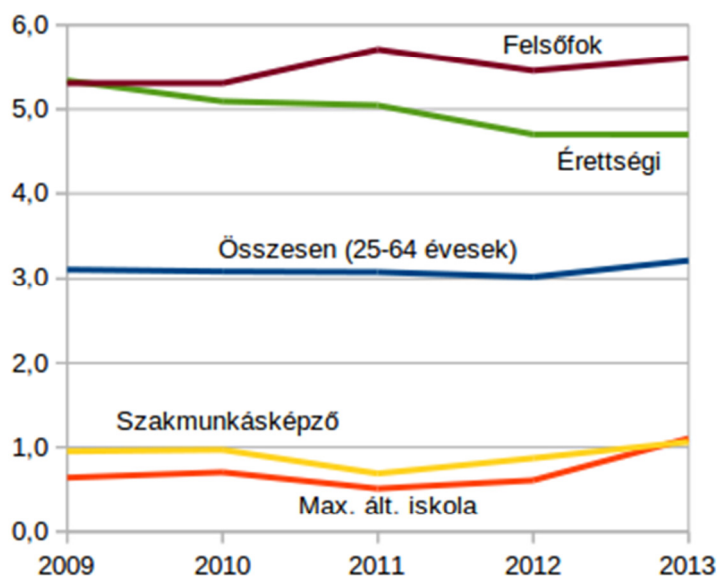
A roma szakmunkás-végzettségűek körében a foglalkoztatási ráta 42,3, a nem romák körében pedig 67,7% volt 2013-ban. Tekintve, hogy az összes (aktív korú) romára vetítve a foglalkoztatási ráta mindössze 26,5%-os volt ugyanebben az évben, kijelenthető, hogy a szakmunkásvégzettség megszerzése jelentős mértékben emeli a romák foglalkoztatási esélyeit a munkaerőpiacon.

Részvétel az oktatásban, képzésben

Az EU 2020 stratégia kiemelt területként kezeli a beruházást az oktatásba, szakképzésbe és az élethosszig tartó tanulásba. Az NTFS rámutatott arra, hogy hazánk utolsó az unió tagállamai között a felnőttek oktatási/képzési részvételét tekintve. Az EU-ban a képzésben résztvevők aránya átlagosan 36%-os. (Stratégia: 44) Rámutatott arra is, hogy az idősebbek, a képzetlenebbek, valamint a kistelepülésen élők kevésbé férnek hozzá a felnőttkori képzésekhez.

A monitoring adatbázis szerint 25-64 éves korosztály 3%-a vett részt oktatásban, képzésben a KSH Munkaerő-felmérését megelőző négy hétben és jelentős különbségek mutatkoznak iskolai végzettség szerint az iskolázatlanok hátrányára. (2.17. ábra)

2.17. ábra: Az oktatásban, képzésben résztvevők százalékos aránya iskolai végzettség szerint, 25-64 évesek (%), 2009-2013

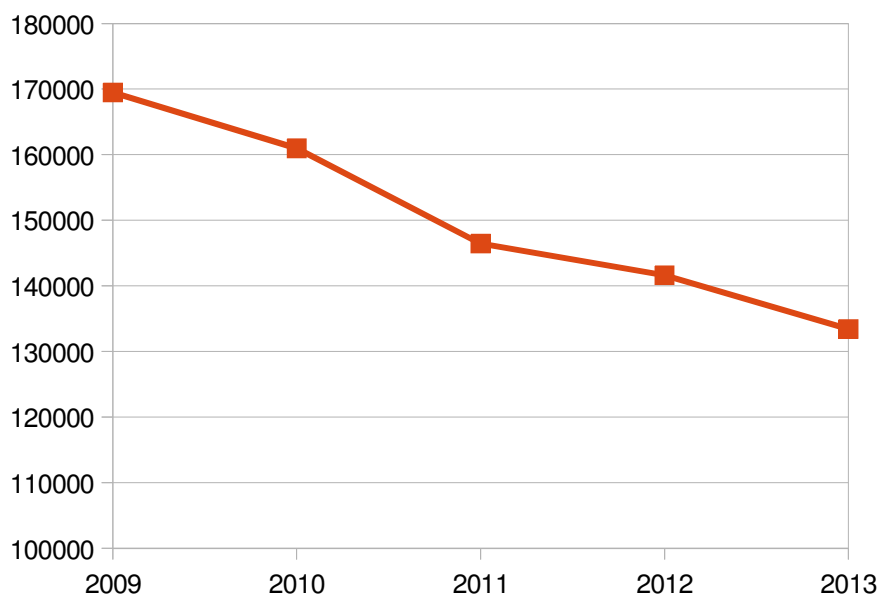
Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

2.2.3. Gazdaság- és vállalkozásfejlesztés a romák, mélyszegénységben élők körében

Vállalkozóként dolgozó foglalkoztatottak száma az alacsony iskolázottságúak körében

A vállalkozóként dolgozó alacsony iskolai végzettségűek száma 2013-ra több mint 20%-kal csökkent 2009-hez viszonyítva. Míg korábban közel 170 ezer ilyen foglalkoztatott volt a munkaerőpiacon, addig 2013-ra számuk közel 130 ezerre csökkent.

2.18. ábra: A vállalkozóként dolgozó foglalkoztatottak száma az alacsony iskolai végzettségűek körében (%), 2009-2013

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

Vállalkozások száma a roma népességben

Ezt az indikátort, melyet - miként az előzőt – helyesebb „vállalkozóként dolgozó alkalmazottak száma”-ként definiálni, a KSH először 2013-ban mérte. Az adat „az alacsony előfordulás miatt” azonban értékelhetetlen. Megfontolásra javasoljuk az indikátor elhagyását a monitoring rendszer későbbi verziójából, vagy alternatív adatforrást kell találni.

2.2.4. Munkaerő-piaci integrációt támogató munkaügyi és szociális ellátások, szolgáltatások

Az álláskereső elhelyezkedésére vonatkozó adatok kontextusát a munkanélküliség alakulásának korábban látott értékei adják, a ráta 2010-ben tetőzött, majd fokozatosan csökkent (lásd a 2.2.1. alfejezetet). A munkapiaci integrációt vizsgálva az elsődleges munkapiacon elhelyezkedők, illetve a támogatással elhelyezkedők foglalkoztatását tekintjük sikeres elhelyezkedésnek.

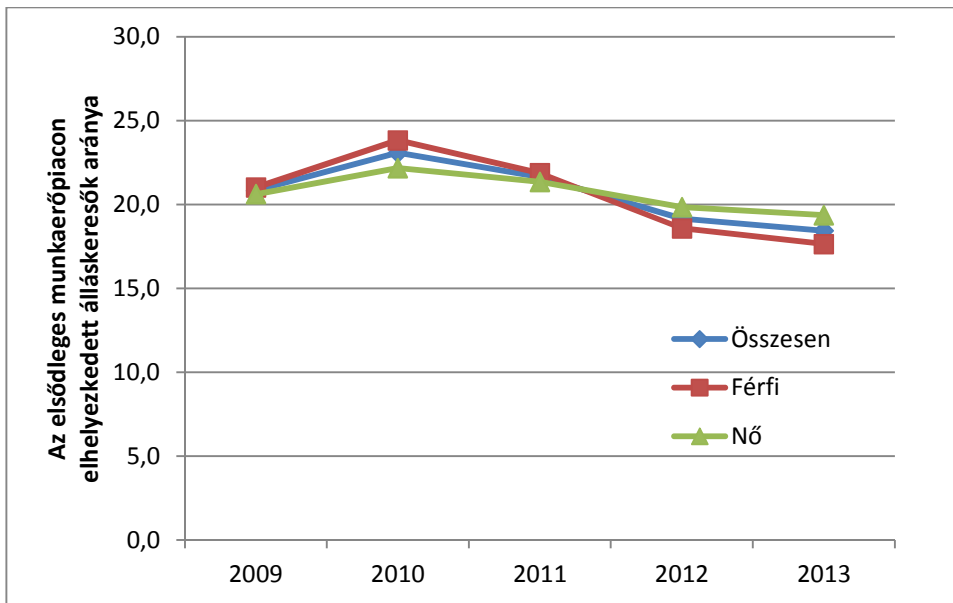
A mutatók alakulását a következő, 2.2.5. alfejezetben még részletesebben tárgyalt közmunka gyors növekedése is befolyásolja, így a megfelelő indikátor kialakításakor ezt sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Ezért a korábbi változatban kialakított indikátorok felülvizsgálatát javasoljuk az alábbiak szerint.

- Az elsődleges indikátorok változatlansága mellett a másodlagos, magyarázó indikátorok között „Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett, munkaerő-piaci szolgáltatásban részesülő álláskeresők aránya”, illetve ugyanezen indikátor egyes hátrányos helyzetű csoportokra kialakított változatainak (c1.1.3m1, c1.1.3m3, c1.1.3m5, c1.1.3m3) adatkitöltése hiányzik, pótlása nehézkes, adattartalma szűkös, ezért ennek elvetése mellett új indikátor bevezetését javasoljuk.
- A magyarázó indikátorok így a korábbi változatban is szereplő „Az elsődleges munkaerőpiacon támogatással elhelyezkedett álláskeresők aránya” indikátor pontosításával a következő adattartalommal jelennének meg: „Az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya, %”, és ugyanezen indikátor egyes hátrányos helyzetű csoportokra (korcsoport, iskolai végzettség, fogyatékkal élők) kialakított formája.
- Kiegészítésképpen, ezen összesített eredmények bontása *az aktív eszközökben*, illetve a *közmunkában* történő részvétel után 180 nappal az elsődleges munkaerőpiacon foglalkoztatottak arányát vizsgálná.

Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskeresők

A regisztrált álláskeresők (munkanélküliek) átlagosan kevesebb, mint egynegyede helyezkedik el az elsődleges munkapiacon. Nemek szerint árnyalatnyi az eltérés a férfiak javára. A jó munkavállalási korú 25-49 évesek 2010-ben kevéssel az átlagot meghaladó arányban (24,7%) helyezkednek el, a 24 év alattiak és az idős, 50 év feletti álláskeresők ettől elmaradva (3,5 ill. több mint 5 százalékponttal). Az elhelyezkedés iskolai végzettségek szerint különösen jelentős eltérést mutat: az alapfokú végzettségűek az átlagnál közel 10 százalékponttal alacsonyabb arányban, a magasabb iskolai végzettségűek a végzettséggel növekvő arányban helyezkednek el.

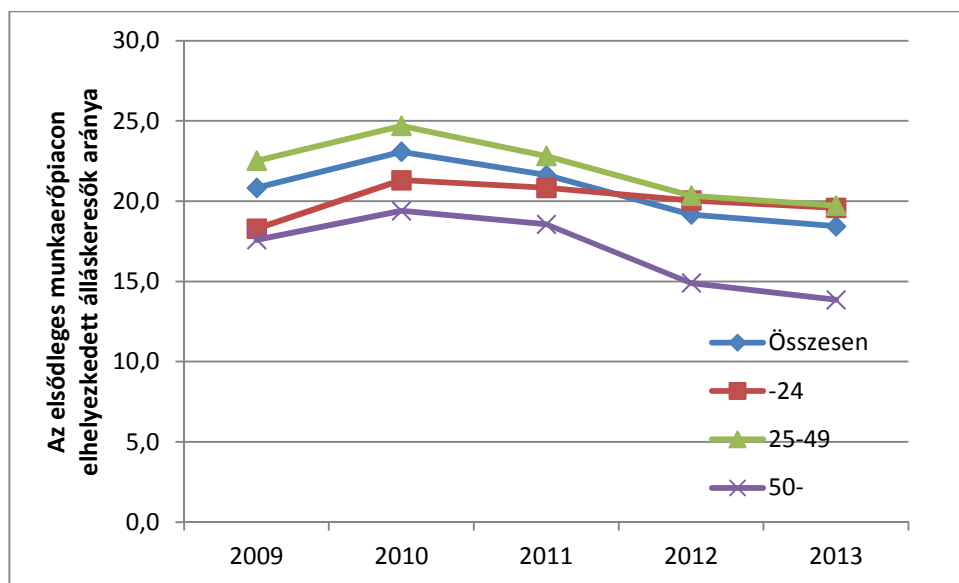
2.19. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskeresők aránya nemek szerint (%), 2009-2013

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. A z adatok elsődleges forrása az NFSz adatközlése.

A jó munkavállalási korú 25-49 évesek kevéssel az átlagot meghaladó arányban helyezkednek el az elsődleges munkaerőpiacon, az arány azonban folyamatosan csökken. A 24 év alattiak elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedésének az aránya alig változott, lassan egybeesik a 25-49 évesekével, míg az idős, 50 év feletti álláskeresők elhelyezkedésének az aránya jelentősen visszaesett (több mint 5 százalékponttal marad el az átlagtól).

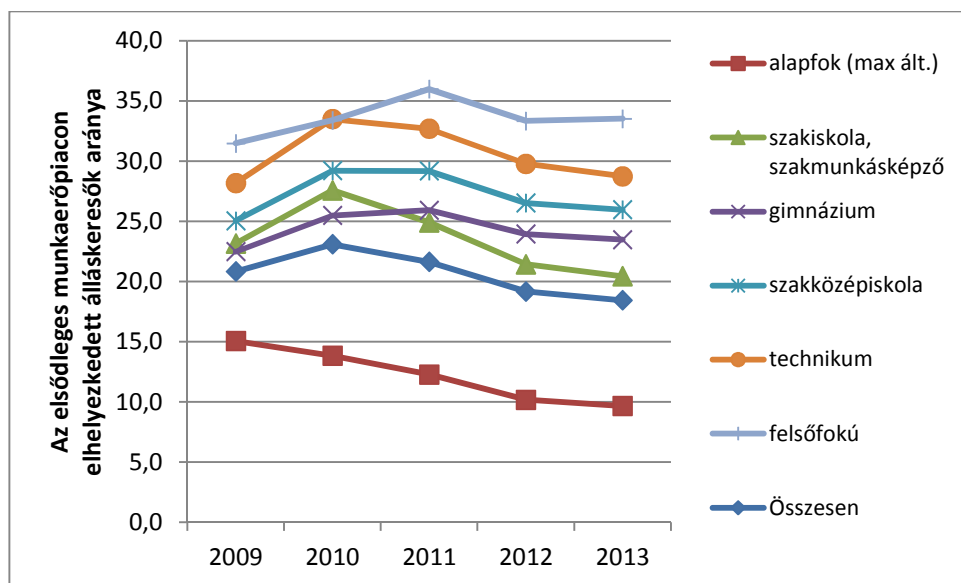
2.20. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskeresők aránya korcsoportok szerint (%), 2009-2013

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. A z adatok elsődleges forrása az NFSz adatközlése.

Az álláskeresők elhelyezkedése iskolai végzettségek szerint különösen jelentős eltérést mutat: az alacsony végzettségűek az átlagnál közel 10 százalékponttal alacsonyabb arányban, a magasabb iskolai végzettségűek az átlagot meghaladva, a végzettséggel növekvő arányban helyezkednek el az elsődleges munkaerőpiacon. A szakiskolai, szakmunkás végzettségűek relatív pozíciója folyamatosan romlik.

2.21. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskeresők aránya iskolai végzettség szerint (%), 2009-2013

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. A z adatok elsődleges forrása az NFSz adatközlése.

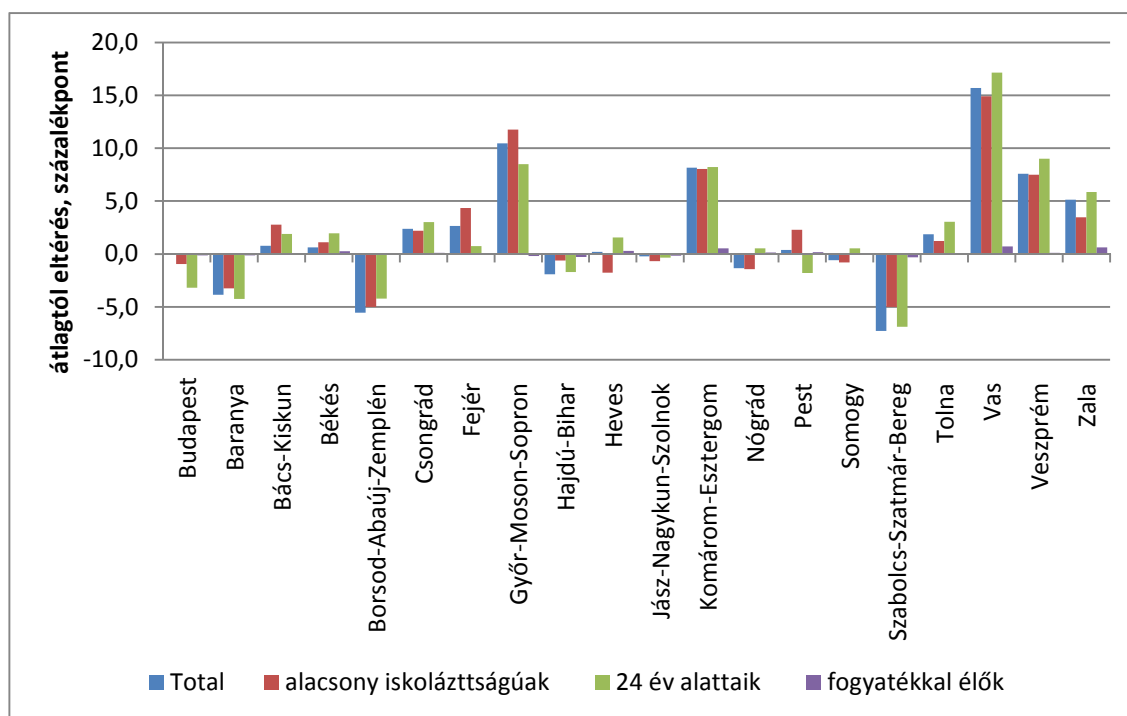
2.11. táblázat: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskeresők aránya (%)

	2009	2010	2011	2012	2013
összesen	20,8	23,1	21,6	19,2	18,4
férfiak	21,0	23,8	21,9	18,6	17,7
nők	20,6	22,2	21,4	19,8	19,4
korcsoportok					
a 24 év alattiak közül	18,3	21,3	20,8	20,0	19,6
25-49 évesek közül	22,5	24,7	22,8	20,3	19,7
50 év felettiek közül	17,6	19,4	18,6	14,9	13,8
iskolai végzettség					
alapfok (max ált.)	15,1	13,8	12,3	10,2	9,7
szakiskola, szakmunkásképző	23,2	27,6	24,9	21,4	20,4
gimnázium	22,5	25,5	25,9	23,9	23,5
szakközépiskola	25,0	29,2	29,2	26,5	26,0
technikum	28,2	33,5	32,7	29,8	28,7
felsőfokú	31,5	33,4	36,0	33,3	33,5
munkanélküliség időtartama (folyamatosan nyilvántartott)					
1-3 hónap	11,0	13,1	13,0	12,1	12,3
4-12 hónap	83,0	57,8	60,3	49,5	47,3
> 12 hónapja	23,4	30,3	24,0	22,4	19,2

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. A z adatok elsődleges forrása az NFSz adatközlése.

Az általános munkapiaci helyzet befolyásolja a regionális eltéréseket, az összes álláskereső és a hátrányos helyzetű csoportok elhelyezkedési arányának az átlagtól való eltérése nagyon hasonló mintázatot mutat (2010-ben).

2.22. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskeresők arányának az eltérése az átlagtól megyénként, és hátrányos helyzetű csoportonként (százalékpont), 2010

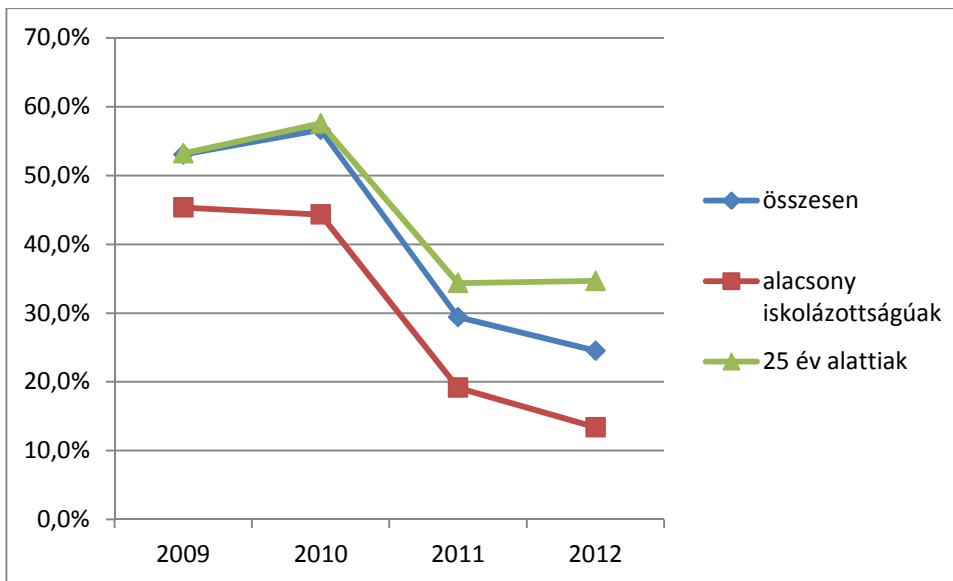
Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. A z adatok elsődleges forrása az NFSz adatközlése.

Az elsődleges munkaerőpiacon támogatást követő foglalkoztatottak

A munkaerő-piaci támogatásokban részesülő álláskeresők sikeres foglalkoztatását az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévő arányával követjük. Ez a mutató azokat vizsgálja, akik befejezték az adott támogatást és a befejezést követő 180. napon foglalkoztatottak, a foglalkoztatás sok esetben feltétele a támogatásnak.

Az indikátor a támogatásban részesülőket együttesen mutatja, és azt látjuk, hogy az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők aránya 2010 után radikálisan visszaesik, különösen drámai az alacsony foglalkoztatottságú, legfeljebb 8 általánost végzettek helyzete. A gyorsan tejredő közmunka hatását látjuk a mutató alakulásában: a támogatások az aktív eszközök rovására bővülnek a közfoglalkoztatás irányában, az összetétel változás hatását látjuk a mutató értékének alakulásában.

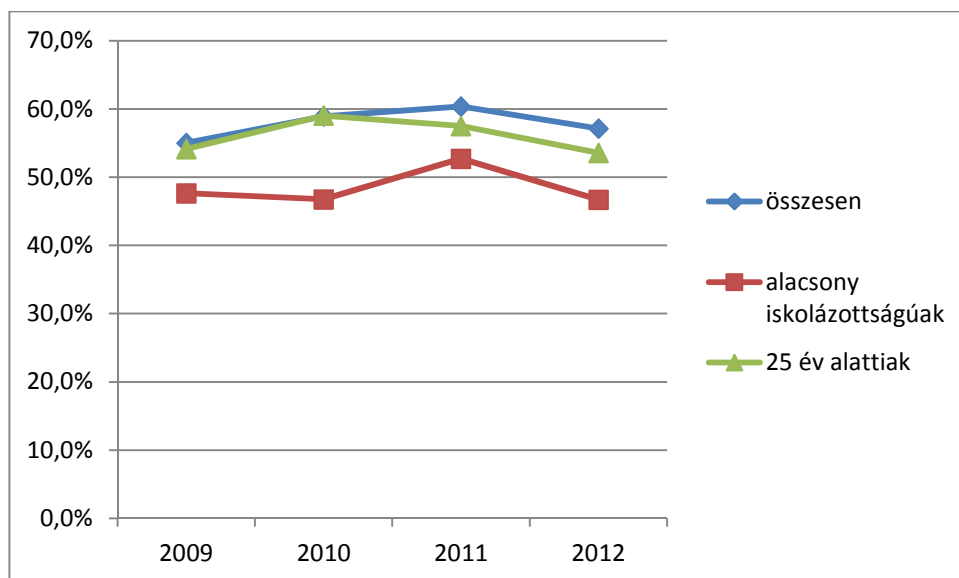
2.23. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévő aránya (%), 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. A z adatok elsődleges forrása az NFSz adatközlése.

A támogatásban részt vevők összességéből leválogatva az aktív eszközökben résztvevőket a kép kedvezőbb, 2011 után azonban az elsődleges munkaerőpiacra belépők aránya még az aktív eszközöket sikeresen befejezők köréből kilépők körében is csökken, ami az összetétel hatásból, a programban résztvevők szerkezetéből fakadhat. Az alacsony iskolázottságúak esetében a visszaesés erősebb, a 25 év alattiak sikeres elhelyezkedésének az aránya pedig 2010 óta csökken.

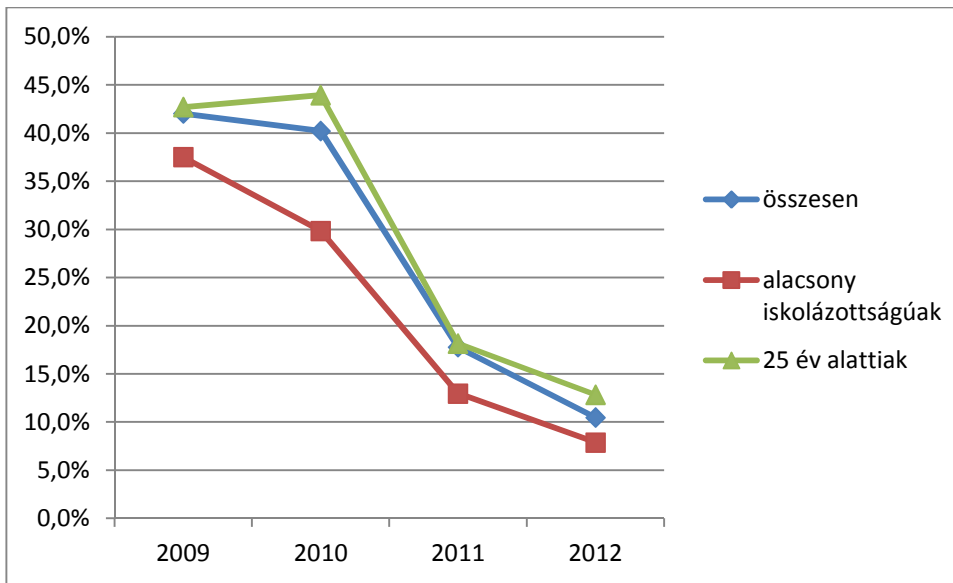
2.24. ábra: Aktív eszközökben résztvevőkből az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya (%), 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. A z adatok elsődleges forrása az NFSz adatközlése.

A közfoglalkoztatás terjedésével és formájának változásával az elsődleges munkapiacra belépés lehetősége minimálisra szűkült minden csoport esetében, az alacsony iskolai végzettségűek között különösen. A 2010-ig érvényes közfoglalkoztatási formában az elhelyezkedési arány még viszonylag magas volt a közfoglalkoztatottak akkori körében. A közfoglalkoztatás 2010 után átalakított formájában ez az arány nagyon alacsony, és a 10% körüli elhelyezkedési arány mellett az egyes csoportok között eltérések minimálisra szűkülnek.

2.25. ábra: Közfoglalkoztatásban résztvevőkből az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya (%), 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. A z adatok elsődleges forrása az NFSz adatközlése.

2.12. táblázat: Az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya (%), 2009-2012

a szolgáltatást követő 180.-ik napon foglalkoztatott álláskereső aránya	2009	2010	2011	2012
összesen	53,0%	56,6%	29,4%	24,5%
férfiak	52,4%	57,5%	27,5%	21,4%
nők	55,1%	58,9%	31,6%	29,5%
korcsoportok				
a 24 év alattiak közül	53,2%	57,6%	34,4%	34,7%
25-54 évesek közül	54,4%	59,0%	28,1%	22,8%
54 év felettiek közül	50,5%	52,5%	35,4%	20,8%
iskolai végzettség				
Alapfokú	45,3%	44,3%	19,2%	13,4%
Szakiskola	50,3%	55,8%	27,8%	22,0%
Szaktanulmányok	55,9%	60,3%	32,8%	26,0%
Gimnázium	53,5%	58,6%	41,2%	38,4%
Szakközépiskola	55,9%	61,8%	44,6%	41,1%
Regisztráció hossza támogatásba lépés előtt.				
< 180 nap	55,2%	60,8%	26,4%	16,7%
180-360 nap	54,5%	58,5%	24,2%	16,9%
360 - 720 nap	47,1%	56,6%	19,4%	15,0%
720 napnál több	44,4%	54,7%	12,6%	12,6%

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. A z adatok elsődleges forrása az NFSz adatközlése.

Az összetétel hatást is figyelembe véve az összes munkapiaci hatást egyben mutatja régióként az indikátor. A megyék mindegyikében jelentős a korábban is látott csökkenés az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők arányában. Az eltérések jelentősek, és azokban a megyékben, ahol szinte kizárólag közmunka van, a 2012-ben látott elhelyezkedési arány különösen alacsony.

2.13. táblázat: Az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya megyénként (%), 2009-2012

	2009	2010	2011	2012
Budapest	42,2%	51,2%	33,3%	36,3%
Baranya	56,9%	55,4%	27,7%	23,1%
Bács-Kiskun	55,2%	54,3%	31,8%	29,9%
Békés	53,2%	57,8%	29,6%	36,3%
Borsod-Abaúj-Zemplén	52,7%	59,8%	32,4%	21,6%
Csongrád	60,0%	60,8%	54,2%	47,8%
Fejér	49,5%	56,0%	39,2%	30,2%
Győr-Moson-Sopron	54,5%	59,8%	44,2%	34,7%
Hajdú-Bihar	53,3%	51,4%	23,3%	18,9%
Heves	52,0%	68,1%	34,3%	22,7%
Jász-Nagykun-Szolnok	56,2%	58,8%	22,4%	24,6%
Komárom-Esztergom	51,3%	59,7%	36,6%	29,3%
Nógrád	59,3%	64,2%	28,7%	24,2%
Pest	47,8%	53,9%	37,1%	26,2%
Somogy	56,4%	57,8%	28,6%	24,8%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	48,8%	50,3%	21,4%	18,2%
Tolna	55,2%	60,2%	28,8%	20,6%
Vas	54,9%	67,8%	40,9%	27,7%
Veszprém	56,7%	47,6%	32,6%	22,4%
Zala	53,4%	57,4%	30,8%	24,5%

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. A z adatok elsődleges forrása az NFSz adatközlése.

2.2.5. Közfoglalkoztatás

A munkanélküliséghez kapcsolódó ellátások terén 2011 végén erőteljes fordulat ment végbe, bár ennek a fordulatnak közpolitikai előzményei már 2008 óta fellelhetők voltak. Csökkent az álláskeresői járadék összege és jogosultsági ideje, az álláskeresői segély jogosultsági köre, a

rendszeres szociális segély legmagasabb adható összege, a foglalkoztatást helyettesítő támogatás (korábbi nevén bérpótló juttatás, azt megelőző nevén rendelkezésre állási támogatás) összege. A több ellátásnak is számítási alapját képező nyugdíjminimum értéke 2008. január 1-je óta változatlan, ennek folytán a fenti ellátások értéke is változatlan az utóbbi 3 évben.

A jogosultsági változások hatására csökkent a viszonylag magasabb összegű álláskeresői járadékban részesülők száma és 2010-2012 között kisebb mértékben nőtt a rendszeres szociális segélyben és foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők. A szociális ellátásban részesülők száma 2013-ban elsősorban a közfoglalkoztatás növekedése miatt csökkent.

2.14. táblázat Álláskeresői járadékban és szociális ellátásban részesültek száma (ezer fő), 2009-2012

	2010	2011	2012	2013
Álláskeresői járadék és segély	115,8	98,0	59,8	43,9
Szociális ellátás ^a	181,7	192,0	200,3	128,3

Forrás: KSH Stadat adatállománya :

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf029.html

^a Rendszeres szociális segély és foglalkoztatást helyettesítő támogatás együtt.

Nem kizárólag, de jelentős mértékben ezeknek a változásoknak a következménye, hogy Magyarországon az aktív korúak támogatására fordított kiadások értéke 2007 és 2008 két éves átlagához képest 2012/2013-ra (szintén két éves átlag) reálértékben 6,4%-kal csökkent. Ebben az időszakban Magyarországon kívül egyetlen OECD-ország volt, ahol csökkenés következett be (1% alatti mértékben), mindenhol máshol növekedtek ezek a kiadások (OECD 2014: 1.11. ábra).

2011 szeptemberében a korábban a minimálbérrel megegyező közfoglalkoztatási bér nettó értéke addig értékének mintegy 78% csökkent. A csökkenéssel együtt a közfoglalkoztatás volumene is jelentősen csökkent. A közfoglalkoztatás költségeinek döntő többségét a közfoglalkoztatottak bére és járulékai teszik ki, így összehasonlítható szerkezetű létszám idősorok hiányában a közfoglalkoztatás terjedelmét legjobban az arra fordított összeggel lehet megközelíteni. A **2.15. táblázat**ból látható, hogy 2010 és 2011 között a közfoglalkoztatásra fordított összeg a közfoglalkoztatási bérnél jelentősen nagyobb mértékben csökkent különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a bércsökkenés csak szeptemberben következett be. Mindezek következtében azoknak a háztartásoknak a jövedelme, amelyek költségvetésében a közfoglalkoztatás, a rendszeres szociális segély és a foglalkoztatást helyettesítő támogatás fontos szerepet játszik, drasztikusan csökkent 2011-ben. Ezt 2012-ben a közfoglalkoztatásra fordított kiadások megkétszerezése követte. A következő két évben egyenletes 15-20% további kiadásnövekedés tapasztalható.

2.15. táblázat A közfoglalkoztatásra fordított kiadások (2009-202 tény, 2013-2014 előirányzat)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kiadás, milliárd Ft	59,4	101,1	66,1	132,2	153,8	183,8
Változás az előző évhez képest, %	-	170	65	200	116	120

Forrás: 2009-2012-re vonatkozóan: Állami Számvevőszék: Jelentés a közfoglalkoztatás és a hozzá kapcsolódó képzési programok támogatási rendszere hatékonyságának, eredményességének ellenőrzéséről. 2013. szeptember. 10. oldal. A 2013-ra és 2014-re vonatkozó adatok a költségvetésben tervezett értékek. 2013-ra vonatkozóan 2012. évi 204. törvény 2014-ben hatályos állapota, 2014-re vonatkozóan 2013. évi 230. törvény.

Ezzel a közfoglalkoztatás részesedése az aktív foglalkoztatáspolitikai kiadásokból (a vonatkozó TÁMOP intézkedések költségét is beleértve) 2011 és 2014 között 38-ról 57%-ra emelkedett.

A közfoglalkoztatásról a Központi Statisztikai Hivatal keresetekről szóló Gyorsjelentései közölnek átlagos állományi létszámadatokat, ezek összehasonlíthatósága azonban erősen korlátozott. Ennek oka, hogy az egyes években nem pontosan ugyanaz a köre azoknak a szervezeteknek, melyek közfoglalkoztatási tevékenységét figyelembe vették, így a **2.16. táblázat** adatait kellő óvatossággal kell kezelni.

2.16. táblázat A közfoglalkoztatás keretében foglalkoztatottak átlagos száma (ezer fő), 2010-2013

	2010	2011	2012	2013
Alkalmazásban állók létszáma összesen	87,1	58,6	90,8	129,1
- ebből teljes munkaidőben foglalkoztatottak	67,6	18,8	72,4	111,5
- ebből részmunkaidőben foglalkoztatottak	19,5	39,8	18,4	17,6

Megjegyzés: A gyűjtési kör nem teljesen egyezik meg az egyes években. 2011-ben és 2012-ben csak a költségvetési intézményeknél közfoglalkoztatottakat veszi számba, 2013-ban a legalább 5 fős vállalkozásoknál és nonprofit szervezeteknél dolgozókat is, így az adatok összehasonlíthatósága korlátozott.

Forrás: KSH: Keresetek, 2012. január-december, Gyorstájékoztató 2013/30, illetve Keresetek 2013. január-december, Gyorstájékoztató 2014/28. Mindkét esetben 18. táblázat.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/qyor/let/let21212.pdf>, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/qyor/let/let21312.pdf>

A közfoglalkoztatásról elérhető másik rendszeres adatforrást a Nemzeti Munkaügyi Hivatal Kutatási és Elemzési Főosztályának kiadványai jelentik, amelyek a közfoglalkoztatásban érintettek létszámát közlik. Ezek forrását a Nemzeti Munkaügyi Hivatalban működtetett nem nyilvános Foglalkoztatási és

Közfoglalkoztatási Adatbázis (FOKA) jelenti. Az adatbázis alapján két kiadványsor jelenik meg, melyek legfrissebb kötetei: Tajti (2013)²³, Mód (2013)²⁴.

A közfoglalkoztatás legfontosabb formái a *rövid időtartamú* közfoglalkoztatás (időtartam 1-4 hónap, napi 4 óra), a *hosszabb időtartamú* közfoglalkoztatás (2-11 hónap, napi 6 vagy 8 óra), az *országos* közfoglalkoztatási program (többnyire közel egy éves időtartamú, napi 8 órás) és a külön csak 2013-tól kimutatott Startmunka mintaprogramok. Átmeneti forma volt az ún. értékteremtő közfoglalkoztatás. Ez az összefoglalás is illusztrálja, hogy nagyon változatos a közfoglalkoztatás időtartama és napi órászáma is, így az érintett létszám nem ad összehasonlítható támpontot a közfoglalkoztatás terjedelméről.

Az *aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök fontosabb létszámadatai* sorozat változatos bontásban közöl részletes létszámadatokat az egyes közfoglalkoztatási programokban érintettek évenkénti számáról, 2012 jelenleg az utolsó elérhető év.

Az adott évben *befejezett főbb aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök hatékonyságának vizsgálata* kiadványsorozat egy monitoring vizsgálaton alapul. Ennek keretében az adott foglalkoztatáspolitikai eszközből történő kilépés utáni 180. napon megvizsgálják az adott személy munkapiaci státuszát. Amennyiben az elérhető regiszterek nem nyújtanak kellő felvilágosítást, úgy kérdőíves megkeresést alkalmaznak. Ennek alapján mód nyílik az elsődleges munkapiacon történő elhelyezkedés rátájának meghatározására is.²⁵ Ennek kapcsán fontos felhívni arra a figyelmet, hogy az indikátor szempontjából csak az elsődleges munkapiacon történő elhelyezkedés az érdekes, a további közfoglalkoztatás nem jelent valódi kilépést.

2.17. táblázat: A 2011. évi közfoglalkoztatás néhány alapadata, programtípusonként

	Rövid időtartamú	Hosszabb időtartamú	Országos
Érintettek száma, fő	172 821	31 852	28 227
Sikeresen befejezők (nem lemorzsolódók) aránya, %	70,8%	67,4%	76,0%
Foglalkoztatási ráta a befejezés után 180 nappal az elsődleges munkapiacon, %	14,7%	27,9%	14,5%
Fajlagos költség egy elhelyezkedettre, Ft	436 078	855 893	1 447 387

Forrás: Mód (2013).

²³ Korábbi kötetekkel együtt elérhető itt:

http://nfsz.munka.hu/engine.aspx?page=full_AFSZ_A_foglalkoztataspolitikai_eszkozok_mukod

²⁴ Korábbi kötetekkel együtt elérhető itt:

http://nfsz.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok

²⁵ Az NTFS indikátorrendszerében ez a C1.1.4e2 indikátor.

Későbbi adatok egyelőre nem állnak rendelkezésre. A FOKA adatállomány alapján mindegyik közfoglalkoztatással kapcsolatos indikátor előállítható, de előállításuk még nem történt meg.

2009-re vonatkozóan ezen indikátorok értékeit a TÁRKI feltöltötte a monitoring javaslat elkészítése során. A közfoglalkoztatásban érintettek száma akkor 248 365 volt, a programokban résztvevők teljes munkaidejű ekvivalensre átszámított létszáma pedig 37 105. Az inputként felhasznált monitoring adatbázis ezen kívül nem tartalmazott újabb adatokat, mivel a Foglalkoztatási Szolgálat az adat gazdája. A közfoglalkoztatás kérdése pedig a stratégia szempontjából döntő fontosságú, egyúttal pedig az egyik leginkább vitatott foglalkoztatáspolitikai eszköz. Erről lásd a szakpolitikát bemutató részt.

2.2.6. A munkahely és a család összeegyeztetése

Gyermekek anyák foglalkoztatottsága

A javasolt monitoring-rendszerben elsődleges indikátorként szerepel a gyermekes anyák foglalkoztatási rátája. A definíció szerint gyermeknek a 15 év alatti gyermekek számítanak és a mutatót a 25-49 éves nők sokaságára vetítik.

2009 és 2013 között a gyermekes anyák foglalkoztatási rátája 55% körül hullámzott és 2013-ban volt a legmagasabb (56,2%), majdnem elérte a 15-64 éves korcsoportban regisztrált 58%-os arányt. (Vö. [2.6. táblázat](#)) A mutató értéke – csakúgy, mint a teljes népesség esetében láttuk – függ az anya iskolai végzettségétől, vagyis az alacsony iskolai végzettségűek rátája alacsonyabb az iskolázottabbakénál, és függ a legkisebb gyermek életkorától.

[2.18. táblázat](#)) A három év alatti kisgyermeket nevelő anyáknak csak 17%-a foglalkoztatott.

A legfeljebb általános iskolát végzett gyermekes anyák kevesebb, mint harmada (32%) volt foglalkoztatott 2013-ban. A szakmunkás képzettséggel rendelkezők több, mint fele (55%), az érettségizetteknek közel kétharmada (65%) volt foglalkoztatott. A felsőfokú végzettségűek és a középfokú végzettségűek rátája lényegében azonos szintű.

2.18. táblázat: Gyermekes anyák foglalkoztatási rátája iskolai végzettség és a legfiatalabb gyermek életkora szerint (%), 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Összesen	54,7	55,1	53,0	55,3	56,2
Iskolai végzettség					
Max. ált. iskola	31,4	30,5	27,1	29,9	31,8
Szakmunkásképző	49,7	54,5	53,1	53,7	54,6
Érettségi	64,1	61,8	58,7	62,7	64,8
Felsőfok	64,5	65,1	63,5	62,9	61,2
Legfiatalabb gyermek életkora					
0-3 éves	15,1	16,5	16,5	19,2	16,9
3-5 éves	60,9	59,7	61,4	63,8	66,0
6-14 éves	73,5	73,9	71,4	73,7	75,2

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH MEF.

Kora gyermekkori nevelésben és gondozásban részesülő 0-5 éves gyermekek aránya

A gyermekjóléti ellátások között a bölcsődei és óvodai hálózatnak kiemelt szerepe van abban is, hogy megkönnyítsék a szülők munkába állását, valamint csökkentsék a leghátrányosabb helyzetű kisgyermekek szocializációs hátrányait.

Bölcsődei, családi napközi, vagy óvodai ellátásban részesülő gyermekek aránya a 0-5 éves korú népességben növekedett 2009 és 2013 között. A növekedés dinamikája a 0-3 éves korcsoportban volt a legnagyobb, tehát a bölcsődei ellátás kiterjedésének lehetünk tanúi: míg a vizsgált időszak elején 28% bölcsődébe vagy családi napközibe, addig 2013-ban ez az arány 34% volt. (2.19. táblázat)

2.19. táblázat: Kora gyermekkori nevelésben és gondozásban részesülő 0-5 éves gyermekek aránya (%), 2009-2013

	2009	2010	2011	2012
Összesen	49,6	52,6	54,1	55,5
Életkor				
0-3 éves	27,5	30,9	32,7	34,3
4 éves	92,8	92,9	93,2	93,1
5 éves	96	96,2	95,6	96,2

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Intézményi adatszolgáltatás.

Részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya

A heti 30 óránál kevesebbet dolgozók aránya a 15-64 éves foglalkoztatottak között 1 százalékpontot emelkedett 2009 és 2013 között. Figyelembe véve, hogy felmérésből - a KSH nagy elemszámú Munkaerő-felmérésből - számított mutatóról van szó, melynek mintavételi hibája kb. 0,5%, elmondható, hogy a regisztrált emelkedés nagyobb, mint a hibahatár, de a részmunkaidős foglalkoztatás elterjedtsége még mindig alacsony szintű: 2013-ban 4,3% volt a 15-64 éves korcsoport körében. (2.20. táblázat) A részmunkaidős foglalkoztatás gyakoribb a nők körében és a maximum nyolc általánost végzettek körében. A szakmunkás-képzettséggel és az érettségivel rendelkezők mutatója lényegében azonos, a legalacsonyabb értékeket a legmagasabban iskolázottak körében találhatjuk.

2.20. táblázat: A heti 30 óránál kevesebbet dolgozók aránya a 15-64 éves foglalkoztatottak között (%), 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Összesen	3,3	3,4	4,5	4,4	4,3
Nem					
Férfi	2,1	2,1	3,1	2,9	2,8
Nő	4,7	4,8	6,1	6,3	5,9
Iskolai végzettség					
Max. ált. iskola	4,4	3,8	8,4	5,8	6,3
Szakmunkásképző	2,9	3,1	4,5	4,3	4,3
Érettségi	3,3	3,4	4,0	4,7	4,7
Felsőfok	3,2	3,4	3,4	3,7	2,8

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH MEF.

3. A szegénység újratermelődése

A 2.1 fejezetben bemutattuk, hogy a gyermekek körében egyrészt növekedett a szegények vagy társadalmilag kirekesztettek aránya a 2009-2012 közötti időszakban, a növekedés dinamikája a gyermekes háztartásokban élők körében nem volt nagyobb az átlagosnál, a 'Más háztartás gyermekkel' típusú háztartásban élők kivételével (vö. 2.1 fejezet). Azt is láthattuk, hogy a gyermekekre, gyermekes háztartásokban élőkre vonatkozó trendeket a TÁRKI adatai nem támasztják alá egyértelműen.

Az alábbiakban olyan indikátorokon keresztül próbáljuk megragadni a szegénység generációk közötti továbböröklődésének kérdését, melyek a szegénység és mélyszegénység: alacsony iskolázottság, tartós szegénység, tartós depriváció, illetve a szülők tartós távolléte a munkaerőpiactól.

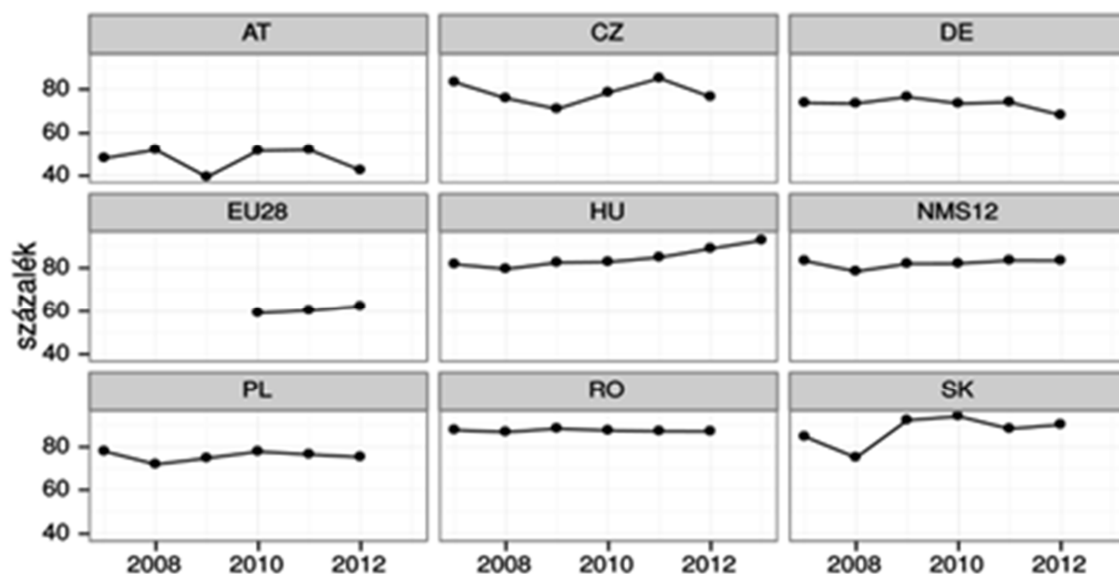
3.1. Gyermekszegénység

A 2.1 fejezetben bemutattuk, hogy Magyarországon a 0-17 éves gyermekek szegénységi kockázata lényegesen felette van a teljes népesség átlagának. Míg 2012-ben a teljes népesség 32,4%-a, addig a gyermekek 40,9%-a él jövedelmi szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben, ami 1,26-szoros kockázatot jelent. Ezen belül a gyermekek körében a jövedelmi szegénység kiterjedtsége 2012-ben 22,6% volt szemben a teljes népesség 14%-ával, ez pedig 1,6-szoros kockázat. A súlyos anyagi deprivációt vizsgálva a teljes népességhez viszonyított kockázat 1,30-szoros (33,4% a 25,7%-kal szemben), az alacsony munkaintenzitású háztartásban élés kockázata pedig 1,23-szoros (15,7%, szemben a 0-59 éves népesség 12,8%-os átlagával). A magyar gyerekek szegénysége az elmúlt 10 év során szinte mindvégig a hasonló korú gyermekek európai uniós átlaga körül alakult (20-21%), 2011-ben és 2012-ben azonban már mintegy 10%-kal meghaladta azt.

Az adatok azt is megmutatják, hogy az alacsony társadalmi státuszú szülők gyermekei ennél is sokszorosan nehezebb helyzetben vannak, kevesebb erőforrással rendelkeznek a bennük rejlő képességek kibontakoztatásához, a felnőttkori sikerekhez. Az alacsony iskolázottságú – vagyis érettségivel nem rendelkező – szülők gyermekei körében a szegénység vagy a társadalmi kirekesztettség előfordulása²⁶ már 2007-ben is nagyon magas, 83% volt, de ez az arány 2013-ig tovább növekedett, 93%-ra. Ez az Európai Unión belül kiugróan magas arálynak számít még akkor is, ha hozzátesszük, hogy a 2004 után csatlakozott országok körében általában magasabb ez az arány, mint a régebbi tagállamokban. (3.1. ábra)

²⁶ Az NTFS monitoring adatbázisban a TÁRKI (2012) által kidolgozásra ajánlott indikátor („Azon 25-39 éves személyek aránya, akiknek egyik szülője sem végzett 8 osztálynál többet és jelenleg szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben él, az azonos korú teljes népességhez viszonyítva, %”) helyett a KSH által javasolt mutató. Az eredeti javaslat azt célozta, hogy a szülői háttér és a társadalmi kimenet közötti kapcsolat vizsgálata a személy felnőtt korában történjen, hiszen ebben az esetben a gyermekek szegénysége nem a saját egyéni teljesítménnyel, hanem a szülői háztartás helyzetével függ össze. A fő akadályt itt a követéses vizsgálatok adatinfrastruktúrájának fejletlensége jelenti.

3.1. ábra Az alacsony iskolázottságú szülők 0-17 éves gyermekeinek szegénységi vagy társadalmi kirekesztettségi rátája (%), 2007-2013

Forrás: EUROSTAT.

Az NTFS egyik fő kiindulópontja az volt, hogy a „(...) gyermekes családok fokozott szegénységi kockázata a magyarországi szegénység meghatározó jellemzője (...)” (Stratégia: 30). A magyarországi gyermekszegénység egyik fő oka pedig a szülők alacsony foglalkoztatása (pl. EU Task-Force 2008; TÁRKI-Applica 2010; TÁRKI 2011; Gábos 2013). Stratégia célként fogalmazódott meg, hogy a gyermekes családok helyzetét a szülők munkába állásának megkönnyítésével is segítsék (Stratégia: 62). Ezt a célt szolgálta többek között a kisgyermekes napközbeni ellátását biztosító óvodai és bölcsődei intézményrendszer fejlesztése, illetve az ellátások szabályozása. Az alacsony munkaintenzitású háztartásban élés nemcsak a tartós jövedelmi szegénység egyik fő oka és előrejelzője, hanem egyértelmű indikátora a társadalmi kirekesztettségnek is.

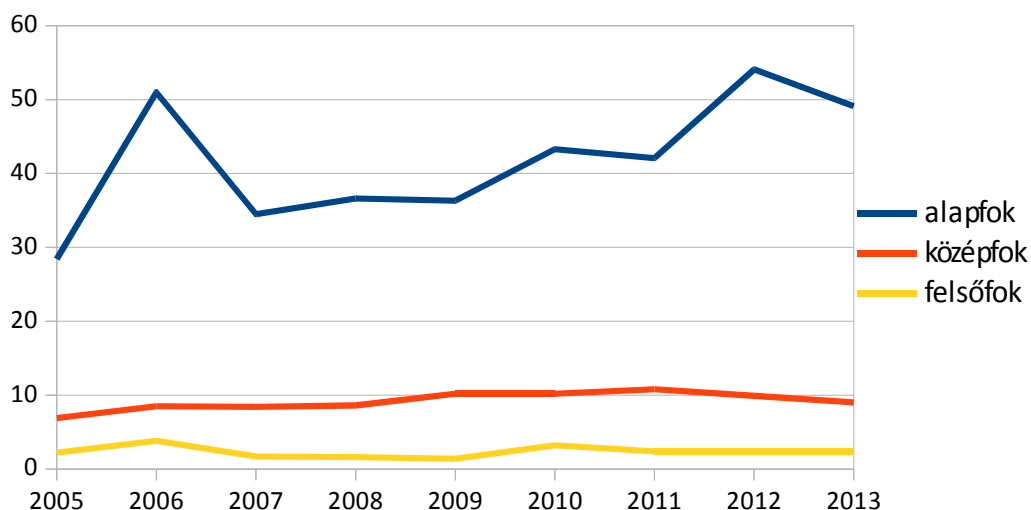
Az alacsony iskolázottságú, érettségivel nem rendelkező szülővel élő gyermekek lényegesen nagyobb arányban élnek alacsony munkaintenzitású háztartásban²⁷, mint az érettségizett vagy diplomás szülők gyermekei (3.2. ábra)²⁸. 2005 és 2012 között az arányuk (a 2006-os év kivételével)

27 Az NTFS monitoring adatbázisban a TÁRKI (2012) által javasolt indikátor („Azon 0-17 éves személyek aránya, akik olyan háztartásban élnek, ahol az elmúlt négy évből legalább háromban a háztartás munka-intenzitása nem érte el a 0,2 értéket, %”) helyett a KSH által javasolt mutató.

28 Már az NTFS is utal arra, hogy az alacsony munkaintenzitással kapcsolatos adatok ingadozást mutatnak (Stratégia: 22). Jól megfigyelhető az adatok volatilitása a 2005 és 2007 között az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei esetében. Ez a fajta volatilitás azonban más országok esetében is megfigyelhető az EUROSTAT adataiban.

egyenletesen emelkedett, 30% közeléből valamivel 50% fölé. 2013-ra kismértékben csökkent ez az arány, de továbbra is az alacsony iskolázottságú szülővel élő gyermekek felének háztartása tekinthető alacsony munkaintenzitásúnak.

3.2. ábra Az alacsony munkaintenzitású háztartásban élő gyermekek (0-17 évesek) aránya a szülők legmagasabb iskolai végzettsége szerint (%), 2005-2013

Forrás: EUROSTAT. Az adatok elsődleges forrása az EUROSTAT EU-SILC adatfelvétele.

Miközben növekedett a jövedelmi szegénység aránya, addig 2009 és 2012, összhangban a szegénység dinamikájában a 2.1 fejezetben már bemutatott alakulásával, a szegények körében a gyermekes háztartások aránya 75,5%-ról 71%-ra csökkent.

3.2. Családtámogatások

A gyermekszegénység alakulása nagymértékben függ a jóléti rendszer által nyújtott készpénzes vagy adórendszeren keresztül nyújtott támogatásoktól. Magyarország esetében, uniós összehasonlításban, ez különösen igaz, hiszen más országokkal összevetve (pl. EU Task-Force 2008, TÁRKI-Applica 2010, TÁRKI 2011, SPC 2012) a családtámogatások kiadási szintje (2009 és 2011 között 2,9-3%, kismértékben csökkenő reálérték mellett) és a transzferek szegénységcsökkentő hatása relatíve nagy. Mindez persze azt is jelenti, hogy a transzferek nélkül számított jövedelmek nagyon alacsonyak, ezek hiányában a szegénységi kockázat nagyon magas lenne. Az alábbiakban megvizsgáljuk, hogy ez a hatás miként alakult az elmúlt években.

A készpénzes családtámogatások szegénységcsökkentő hatása

A családtámogatások szegénységcsökkentő hatását úgy mérik, hogy a készpénzes családtámogatásokkal és az azok nélkül számított szegénységi ráták különbségét a juttatások nélkül számított ráta százalékos arányában fejezik ki. Minél közelebb van a mutató értéke az elméletileg lehetséges 100%-os értékhez, annál nagyobb a családtámogatások szegénységcsökkentő hatása. A monitoring adatbázisban lefedett időszakban (2009-2011) ez a hatás csökkent 40%-ról 36%-ra. A gyermekek körében ez a hatás értelemszerűen lényegesen magasabb, mint az aktív korúak, de még inkább az idősek körében. Míg a gyermekek esetében a szegénységcsökkentő hatás 49%-ról 45%-ra csökkent 2009 és 2011 között, addig az aktív korúak körében (ideértve a gyermekek szüleit is) 36%-ról 31%-ra. A háztartásfő iskolai végzettsége szerinti eredmények jól mutatják, hogy a családtámogatások az időszak egészében ott a leghatásosabbak, ahol a háztartásfő nem nagyon alacsony iskolázottságú, legalább szakmunkásképzőt végzett.

Még érdekesebb képet adnak a munkaintenzitás szerinti bontás eredményei. A készpénzes családtámogatások szegénységcsökkentő hatása a legnagyobb a közepes munkaintenzitású ($MI=0,45-0,55$) háztartások körében. Ezek jellemzően olyan háztartások, ahol az egyik szülő teljes munkaidőben dolgozik, a másik pedig egyáltalán nem dolgozik. A munkaintenzitás növekedésével a szegénységcsökkentő hatás csökken, de számottevő ($MI=0,55-0,85$ 55%, $MI=0,85-1$ 33%) marad. A csökkenő trend a másik irány, tehát a csökkenő munkaintenzitás irányában is megfigyelhető, de az átlagos hatásnál már jóval alacsonyabb ($MI=0,2-0,45$ 21%, $MI=0-0,2$ 15%).

Összességében tehát megfigyelhetjük, hogy a magyar készpénzes családtámogatási rendszer hatásossága a családtámogatások nélkül alacsony jövedelműek közül elsősorban a jobb társadalmi jellemzőkkel bírók körében jelentkezik, míg az alacsonyabb társadalmi státuszú (alacsony iskolázottságú háztartásfővel rendelkező, a munkaerőpiachoz csak lazán kapcsolódó, vidéken élő) háztartások körében kevésbé eredményes. Ez részben a transzferek célzottságáról árulkodik, részben pedig arról, hogy a transzferek hiányában szegényként azonosítottak között a relatíve magasabb státuszúak közelebb helyezkednek el a szegénységi küszöbhöz, így a készpénzes támogatások nagyobb arányban emelik ki őket a szegénységből, mint az alacsonyabb státuszúakat.

3.1. táblázat A készpénzes családtámogatások szegénységcsökkentő hatása (%), 2009-2011

	2009	2010	2011
Összesen	40,2	40,7	35,5
Életkor			
0-17	49,2	50,4	45,4
18-64	36,2	36,1	30,6
65+	16,3	18,8	20,2
Htfő iskolázottsága			
Max. ált. iskola	26,9	25,7	19,8
Szakmunkásképző	47,8	47,8	42,6
Érettségi	44,2	55,4	52,4
Felsőfok	64,7	56,8	54,4
Háztartástípus			
Gyermekek	49,2	50,4	45,4
Gyermektelen	34,9	35,0	29,9
Munkaintenzitás			
0.85-1	37,3	40,7	33,4
0.55-0.85	50,0	48,9	55,3
0.45-0.55	60,3	66,0	63,4
0.2-0.45	34,1	33,7	21,4
0-0.2	17,4	18,5	14,8
Településtípus			
Budapest	42,0	54,5	41,9
Megyeszékhely	46,0	48,4	40,9
Város	45,8	41,4	33,7
Község	34,5	36,0	33,9

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF. A 2012-es bontások nem állnak rendelkezésre.

Összehasonlítva a készpénzes családtámogatások szegénységcsökkentő potenciálját²⁹ az egyéb, de nem nyugdíj típusú ellátásokéval, láthatjuk, hogy Magyarországon a családtámogatások meglehetősen hatásosak. A nyugdíjak nélkül számított transzferek 2012-ben 52%-kal csökkentették a szegénységbe tartozók arányát (**3.2. táblázat**), ezt vethetjük össze a családtámogatások közel 36%-ával. Elmondhatjuk tehát, hogy a teljes hatás³⁰ nagyobb része a gyermekes családok részére jutott transzfereknek köszönhető.

Azt is megfigyelhetjük, hogy 2009 és 2012 között mind a családtámogatások, mind pedig a nyugdíj nélkül számított összes transzferek szegénységcsökkentő hatása visszaesett, kb. 9-11%-kal.

²⁹ A készpénzes transzferek hatása nem tartalmazza az adórendszeren keresztül érvényesíthető kedvezményeket, azok az úraelosztás előtti jövedelmekben jelentkeznek.

³⁰ Az itt tárgyalt szegénységcsökkentő hatás egy meglehetősen egyszerű, statikus számítás eredménye. Korlátai között említhetjük, hogy nem tudja kezelni az adórendszeren keresztüli úraelosztást és nem veszi figyelembe a viselkedési hatásokat (tehát például, hogy a transzferek visszavonása munkakínálat ösztönző hatású lehet).

3.2. táblázat A nyugdíj nélkül számított társadalmi juttatások szegénységcsökkentő hatása (%), 2009-2011

	2009	2010	2011
Összesen	56,9	56,8	52,1
Életkor			
0-17	61,5	61,7	59,4
18-64	53,2	58,1	49,5
65+	51,8	51,6	45,7
Htfő iskolázottsága			
Max. ált. iskola	43,6	43,2	37,2
Szakmunkásképző	63,5	62,5	59,0
Érettségi	62,7	69,8	65,8
Felsőfok	74,5	69,9	65,5
Háztartástípus			
Gyermekek	61,5	61,7	59,4
Gyermektelen	56,4	56,2	51,3
Munkaintenzitás			
0.85-1	58,0	60,1	54,4
0.55-0.85	63,3	69,3	73,8
0.45-0.55	69,7	73,8	70,8
0.2-0.45	55,1	52,9	40,5
0-0.2	39,8	35,6	33,1
Településtípus			
Budapest	56,9	65,8	61,3
Megyeszékhely	66,9	68,3	59,8
Város	59,5	55,8	48,5
Község	52,0	52,6	50,3

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF. A 2012-es bontások nem állnak rendelkezésre.

3.3. Gyermekjóléti szolgáltatások

A gyermekjóléti szolgáltatásokat a napközbeni gyermekellátás és néhány egyéb gyermekjóléti indikátor alakulásán keresztül vizsgáljuk, mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt. Míg egyes indikátorok inkább a nem kielégítő otthoni környezet kompenzálására fókuszálnak, így például a gyermekjóléti szolgálat tevékenységével kapcsolatos eredményeket mutatják, addig mások a fizikai szempontokat vizsgálják, mint például az alacsony testsúllyal születettek arányának alakulása, megint mások pedig a gyermekellátás általánosabb színtereit (bölcsőde, családi napközi) emelik ki.

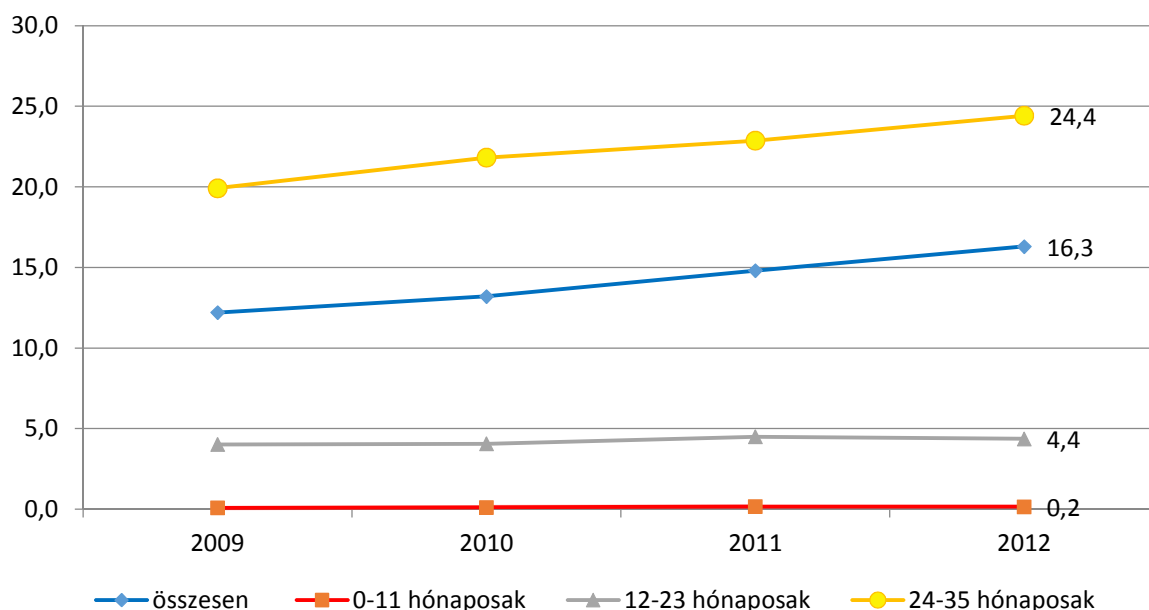
Ez utóbbi, a bölcsőde és a családi napközi, azaz a napközbeni gyermekellátás az egyik legalapvetőbb és a legtöbb gyermeket érintő szolgáltatástípus. A legfeljebb 3 éves gyerekek 12,2%-

a járt 2009-ben bölcsődébe vagy családi napközibe, ami kismértékben folyamatosan emelkedett a következő három évben, így 2012-ben már 16,3%-uk járt valamilyen intézménybe. Ezen belül 2009-ben a korcsoportba tartozó gyerekek döntő többsége bölcsődébe járt, hiszen 11,9%-uk volt bölcsődés, míg az érintett gyerekek 0,3%-a járt családi napközibe. A vizsgált időszakban a bölcsődébe járók (2009: 11,9%, 2012: 13,9%;), de különösen a családi napköziseké (2009: 0,3%, 2012: 2,4%) nőtt a legfeljebb 3 éveseken belül. Körükben a tartósan beteg illetve fogyatékos gyerekek aránya is folyamatosan emelkedett: 2009-ben 2,7%, 2012-ben már 4,4% volt az arányuk. A legalább három gyermeket nevelő családokban nevelkedő gyerekek aránya 9-10% között mozgott a vizsgált négy évben.

Ahogy a

3.3. ábra mutatja, a vizsgált időszakban lényegében minden bölcsődés korcsoportban történt növekedés, de a növekedés alapvetően a 2 évesnél idősebbek arányának emelkedéséből adódik. A legmagasabb a napközbeni ellátásban részesülők aránya a 2-3 év közötti gyerekek körében, a megfigyelt növekedés nyomán 2012-ben már a korosztály közel az ötöde járt bölcsődébe vagy családi napközibe; az 1-2 évesek körében az arányuk 4%, míg az egy év alattiak között elenyésző a részesedésük.

3.3. ábra: Napközbeni gyermekellátásban (bölcsőde és családi napközi) részesült gyermekek korcsoportok szerint (az adott korosztály arányában, %), 2009-2012)

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

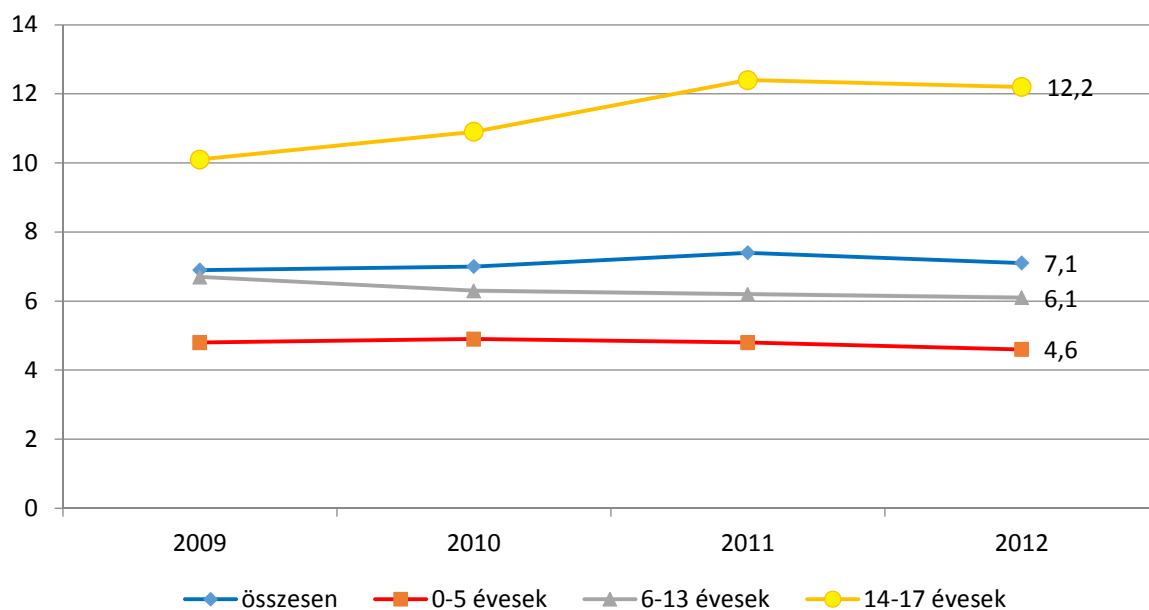
Nemcsak a bölcsődés gyermekek, hanem az őket ellátó bölcsődékben dolgozó gondozási-nevelési feladatot ellátó szakképzett felnőttek aránya is nőtt 2009 és 2012 között: a szakképzett

kisgyermeknevelők aránya a bölcsődei ellátásban dolgozó gondozási-nevelési feladatot ellátó felnőttek körében 89,6%-ról 96,2%-re emelkedett.

Az egy nevelőre jutó gyerekek száma, azaz az ún. „nevelők/gyermek arány” az ellátás egyik fontos minőségi mutatója, amely a napközbeni gyermekellátásban gondozási-nevelési feladatot ellátó egy felnőttre jutó gyermekek számára utal. Lényegében 5 gyerekre jut egy nevelő, ami kis mértékben inkább csökkenő, azaz javuló tendenciát mutatott 2009 és 2012 között (5,8-ról 5,2-re).

A nappali ellátás mellett az alábbiakban kitérünk a gyermekjóléti szolgálat által gondozott gyermekekre is. A vizsgált időszakban a 18 év alattiak körében 7% körül mozgott a gondozott gyermekek aránya, ami egy halvány emelkedő trend végén 2012-re minimális csökkenéssel folytatódott (2009: 6,9%, 2010: 7,0%, 2011: 7,4%, 2012: 7,1%). Az életkor növekedésével emelkedik a gondozottak aránya: a 0-5 évesek 4,6%-a és a 6-13 évesek 6,1%-a után a 14-17 éveseknek már a 12,2%-a részesült 2012-ben gyermekjóléti gondozásban. (3.4. ábra) A trendeket figyelve, láthatjuk, hogy a fiatalabbak között nincs jelentős változás, a 14-17 évesek körében azonban 2010 és 2011 között jelentős növekedés történt.

3.4. ábra Gyermekjóléti szolgálat által gondozott gyermekek aránya a teljes 0-17 éves népesség arányában (%), 2009-2012

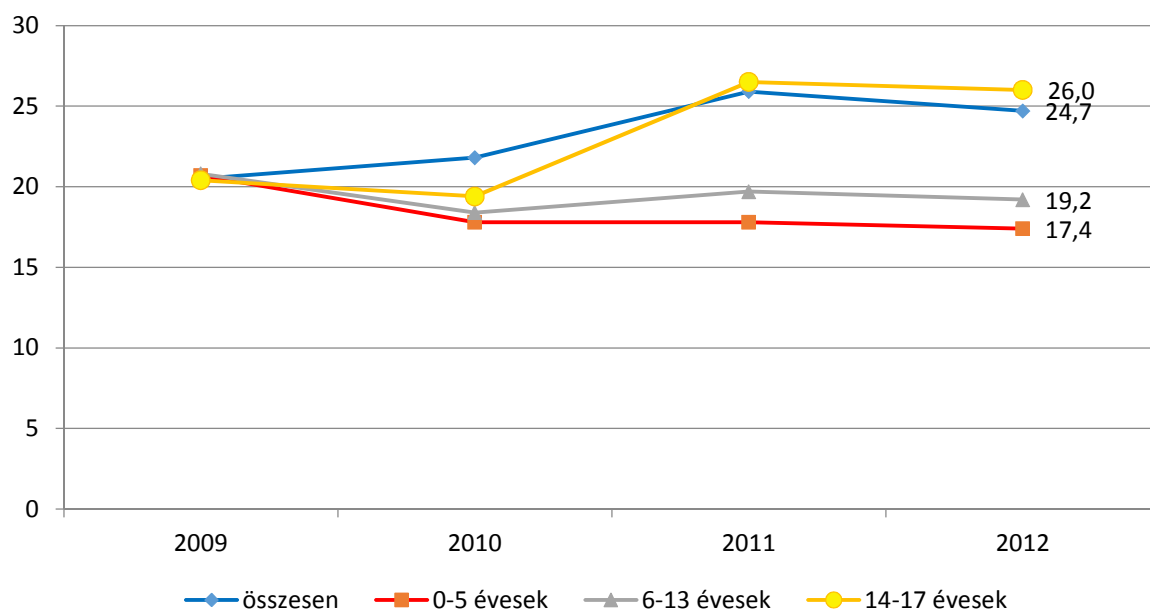
Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

A gyermekjóléti szolgálat által gondozott gyermekek körében a védelembe vett gyermekek aránya folyamatosan nőtt 2009 és 2011 között: 20,5%-ról 25,9%-ra emelkedett, majd 2012-ben kissé csökkent (24,7%). A perióduson belül 2010 és 2011 között történt egy nagyobb ugrás, ekkor ugyanis 21,8%-ról közel 4 százalékponttal nőtt a védelembe vett gyerekek aránya egyetlen év alatt.

A növekedés az idősebb, 14-17 éves korosztályban történt (2009: 20,4%, 2012: 26%), míg a legfiatalabb, 0-5 évesek körében még csökkent is az arányuk 2009 és 2012 között (20,7%-ról 17,4%-ra). A négy éves időszak adatainak korcsoportos bontása jól mutatja, hogy míg 2009-ben mindhárom korosztályban (0-5 évesek, 6-13 évesek és 14-17 évesek) azonos volt a védelemben vett gyerekek aránya (20-21%), addig a következő két évben az életkor emelkedésével fokozatosan nőtt a védelemben vett gyerekek aránya. Ez a változás, tehát a 14-17 évesek között megfigyelt növekedés (a gondozott gyermekek arányánál előzőleg bemutatott, az életkorral hasonló összefüggést mutató dinamikájához hasonlóan) egyértelműen arra a 2010. évi jogszabályi változásra vezethető vissza, amelynek értelmében az iskoláztatási támogatás folyósítása automatikusan felfüggesztésre kerül, ha a tanköteles tanuló 50 óra igazolatlan hiányzást ér el. A gyermekjóléti szolgálat feladata a gyermek tankötelezettsége teljesítésének előmozdítása (ami az 50 órát meg nem haladó igazolatlan hiányzások esetén alapellátásban történő gondozásként történik, illetve az 50 órán túli igazolatlan hiányzások esetén a gyermek védelemben vételére tett javaslattal). Mivel a jogszabály 2011. január 1. óta hatályos, azóta emelkedett a gyermekjóléti szolgálatok által gondozott és védelemben vett elsősorban idősebb) gyermekek aránya. Egy 2011. őszi hatásvizsgálat szerint összességében ennek az intézkedésnek pozitív hatása volt. (TÁRKI-TUDOK 2011) (3.5. ábra).

3.5. ábra

3.5. ábra Védelemben vett gyermekek száma a gyermekjóléti szolgálat által gondozott gyermekek arányában (%), 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

A védelembe vett gyermekek aránya a napközbeni gyermekellátásban (azon belül is csak a bölcsődékben) a gyermekjóléti szolgálat által gondozott gyermekek arányában nézve 0,65-0,77% között mozgott.

Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesül a gyermekek körülbelül ötöde 21,3-22,7%-a), amin belül a tartós beteg vagy fogyatékkal élő gyermek aránya 0,8-0,9% között alakul. 2009 és 2012 között rendre a 7-14 éves korosztály körében a legmagasabb a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesültek aránya (9,6-10,2%), akiket a 0-6 évesek követnek (6,3-6,6%), míg a 15-18 évesek között 4,2-4,5% ennél is alacsonyabb a részesedésük (a 18 év felettiek körében pedig 1,2-1,5% között mozog).

Ami a gyermekjólét fizikai, azaz egészségügyi dimenzióját illeti, számos indikátor árnyalhatja az eddigieket. Ilyen például az alacsony testsúllyal született gyermekek aránya. A 2500 gramm alatti súllyal élve születettek száma az élveszületések számához viszonyítva 8,4% és 8,6% között volt 2009 és 2012 között, míg a nagyon alacsony testsúllyal, azaz 1500 gramm alatti aránya az összes élve született között 1,4% mind a négy vizsgált évben. Az anya kora alapján a legfiatalabb (legfeljebb 20 éves) és a legidősebb (legalább 40 éves) anyák gyerekei születnek leginkább 2500 gramm alatti testsúllyal; a fiatal anyák 13,3%-a, az idősebb anyák 12,2%-a körében fordult ez elő, szemben a 20-29 éves anyák 8,4%-ával és a 30-39 éves anyák 7,9%-ával. A nagyon alacsony, 1500 gramm alatti testsúllyal született gyerekek viszont egyértelműen az idősebb, legalább 40 éves anyák gyerekei közül kerülnek ki a legmagasabb arányban, de ez az arány 3,4%-ról 2,2%-ra csökkent 2009 és 2012 között. A fiatal anyák gyerekeinek 1,4-1,5%-a született nagyon alacsony testsúllyal, míg a huszonéves anyák gyerekeinek 1,3%-ára, a harmincas anyák gyerekeinek pedig 1,4%-ára igaz ugyanez.

A gyermekek születési súlya erősen összefügg a szülők iskolázottságával is: 2012-ben közel háromszoros volt a különbség a legfeljebb 8 osztályt végzettek és a diplomás szülők között a 2500 gramm alatti súllyal született gyerekek arányát tekintve (14,7% szemben az 5,8%-kal). A köztes iskolai végzettséggel rendelkező szülők körében inkább a diplomás szülők körében tapasztalt arányhoz állnak közelebb: a szakmunkás végzettségű szülők gyerekeinek 8,6%-a, az érettségizetteknek pedig 7,2%-a született 2500 gramm alatti súllyal. A szülők iskolázottságának hatása hasonló mintázatot ír le az 1500 gramm alatti testsúllyal született gyerekek esetében is, de itt az iskolázatlan (legfeljebb 8 osztályt végzett) és az iskolázott (azaz diplomás) szülők gyerekei közti különbség kétszeresre csökkent (2,0% szemben a 0,9%-kal).

Sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók aránya az összes 1-8. évfolyamos tanuló közül a nappali képzésben 6,6-6,7%- volt 2009 és 2012 között. A korai fejlesztésben részt vett gyermekek aránya 0,4%, és ez az arány a teljes időszakban, tehát 2009 és 2012 között változatlan volt.

3.4. Oktatás

3.4.1. A roma és mélyszegénységben élő gyerekek oktatáshoz való hozzáférése

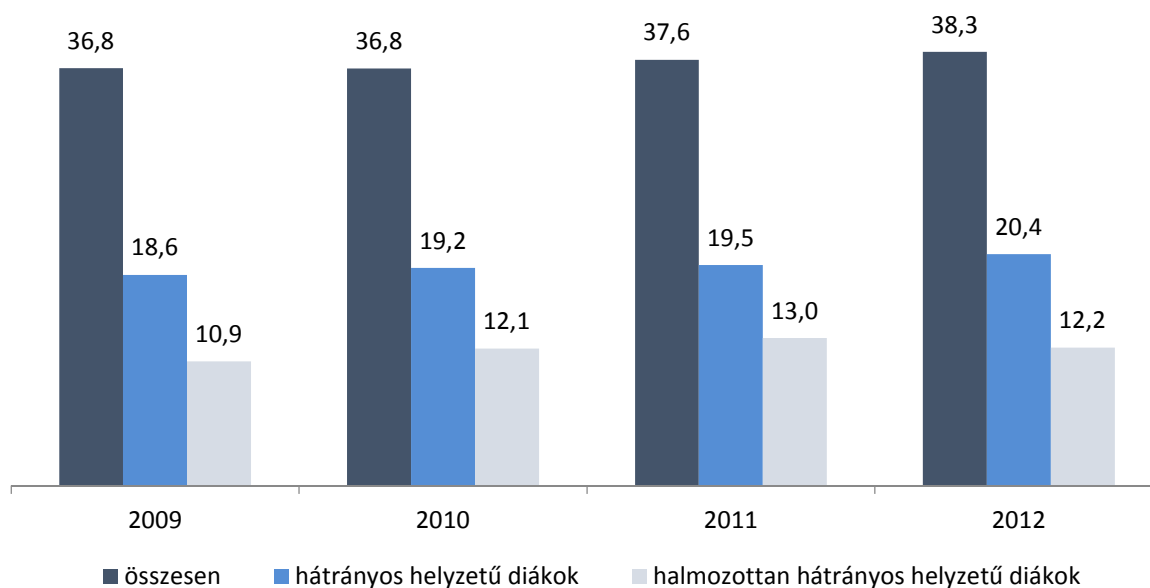
Az oktatási rendszerben a 2011. évi CXC. törvény a köznevelésről 2012. szeptember 1-i hatályba lépését követően jelentős változások álltak be, amelyek várhatóan hosszabb távon meghatározóak lehetnek a vizsgált indikátorok alakulásában. Például a tankötelezettségi korhatár 18 évről 16 évre való csökkentése meghatározó lehet a korai iskolaelhagyók számának alakulásában. Vagy a 2015. szeptember 1-től 3 éves kortól kötelező óvodáztatás is várhatóan megnöveli – sőt adott esetben feleslegessé is teheti – a 3-5 éves gyerekek óvodai részvételét mutató indikátort. Tekintettel azonban arra, hogy a jelentésben a legfrissebb indikátorok is 2013-asak, sőt leginkább 2012. évi indikátorok állnak csupán rendelkezésre, ezen változások hatását az adatokban még nem feltételezhetjük.

Az oktatás területén belül a közoktatás különböző fokain – az előzőekhez hasonlóan – mennyiségi és minőségi indikátorokat egyaránt vizsgálunk: egyrészt az óvodába illetve érettségit adó középiskolába, azon belül külön a gimnáziumba járók arányát vizsgáljuk, másrészt pedig különböző teszteken elért átlagpontoszámokat és az alacsonyan teljesítők arányát mutatjuk be.

A 3-5 évesek korosztály nagytöbbsége, több mint négyötöde jár óvodába: arányuk enyhe növekedés mellett 86,7% és 88,3% között változott 2009-2012 során. Az utolsó vizsgált évben, 2012-ben a legmagasabb óvodáztatási arányt Komárom-Esztergom megyében találjuk (93%), amelyeket Tolna, Vas, Győr-Moson-Sopron, Fejér és Heves követ (91-91%), míg a legalacsonyabb arányban Pest és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (85-85%) járnak óvodába a 3-5 évesek. A későbbi folyamatok értékeléséhez fontos figyelembe venni, hogy a 2012 szeptemberében hatályba lépő (2011. CXC. törvény) köznevelési törvény értelmében 2015. szeptember 1-étől minden 3. életévét betöltött gyerek óvodaköteles lesz.

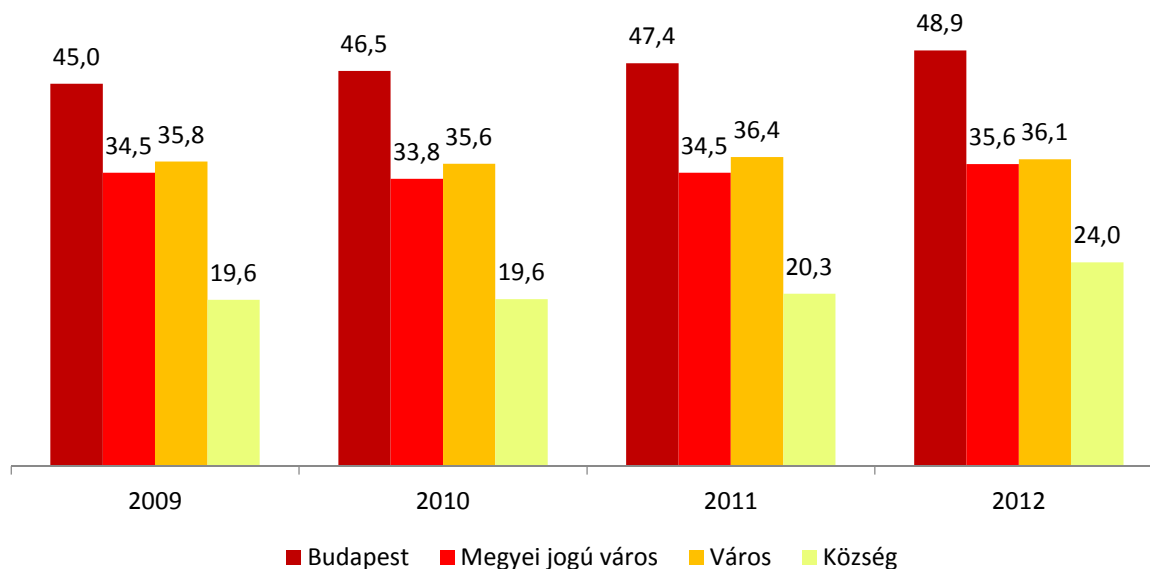
Az iskolai életút egy másik kritikus szakasza a középiskola, ezen belül is az, hogy a továbbtanulás érettségivel fejeződik-e be vagy sem. A gimnáziumba járók részesedését a 10. évfolyamos tanulók közül a nappali tagozatos gimnáziumi programra járók arányával mérve bő egyharmados, 36,8%-38,3%-os rátát találunk, ami a vizsgált négy év alatt enyhe növekedő trendet mutat. A gimnazisták aránya a hátrányos helyzetűek között ugyanakkor már csak 20%, a halmozottan hátrányos helyzetűek körben pedig az országos átlagnak csak nem egészen a harmada, 12%. (3.6. ábra) Míg a budapestiek átlagon felüli arányban járnak gimnáziumba, hiszen a 10. évfolyamosok közel fele (49%) tanult nappali tagozatos gimnáziumban 2012-ben, addig ez a falvakban élő diákoknak csak a negyedére igaz (24%). Ugyanakkor a községekben élő diákok körében 2011 és 2012 között jelentős, 4 százalékpontos növekedés történt. (3.7. ábra) A területi egyenlőtlenségeket vizsgálva láthatjuk, hogy Budapest után a Baranya és Pest megyei 10. évfolyamos diákok jártak 2012-ben a legmagasabb arányban gimnáziumba (45% és 43%), a legalacsonyabb arányban pedig Somogy (29%) és Győr-Moson-Sopron megyében (30%) megyében.

3.6. ábra Gimnáziumba járó tanulók aránya a 10. évfolyamosok körében, (%), 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

3.7. ábra Gimnáziumba járó tanulók aránya a 10. évfolyamosok körében, településtípus szerint (%), 2009-2012

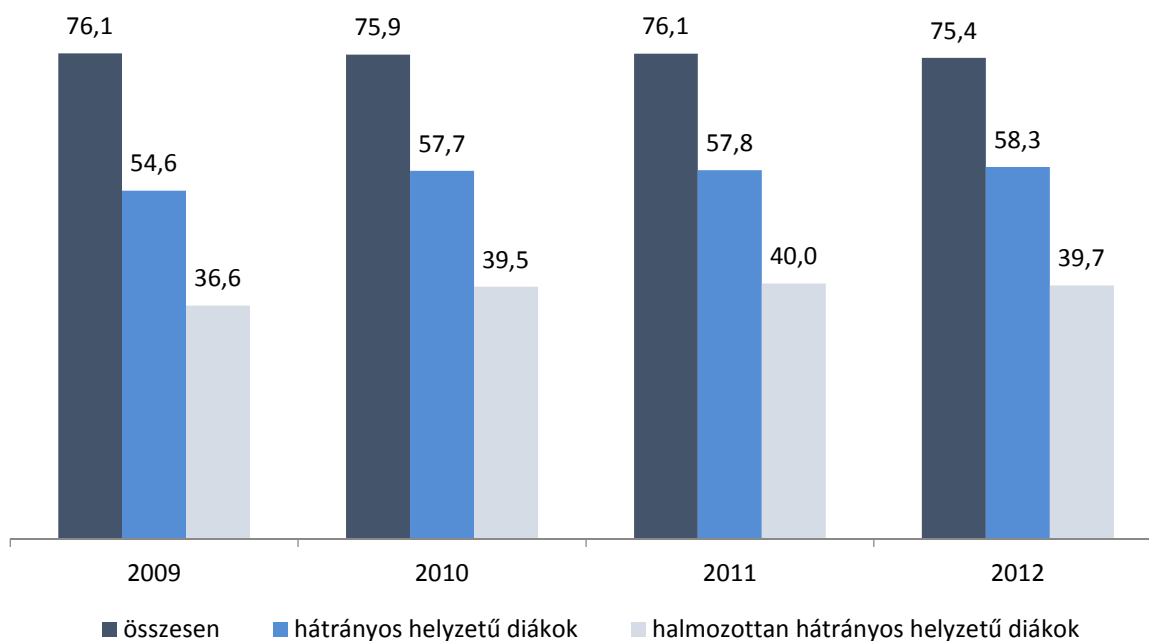

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

Az érettségire adó középfokú képzésbe járók aránya körülbelül kétszerese a gimnazisták részesedésének, hiszen a 10. évfolyamos tanulók 75-76%-a jár érettségire adó nappali tagozatos programra a vizsgált négyéves időszakban, 2009 és 2012 között. A két időpont között, miközben az országos átlagban nem történt változás, kismértékben emelkedett a hátrányos helyzetű (55%-ról 58%-ra) és a halmozottan hátrányos helyzetű (36%-ról 40%-ra) diákok körében az érettségire adó középiskolában tanuló 10. évfolyamosok aránya. (3.8. ábra) Ami a lakóhely településtípusa szerinti helyzetet illeti, a községekben élő tanulók felével (50%) szemben a városokban élő tanulók 71%-a, a megyei jogú városokban lakók 76%-a, a budapestieknek pedig a 86%-a tanul ilyen képzésen. (Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014).

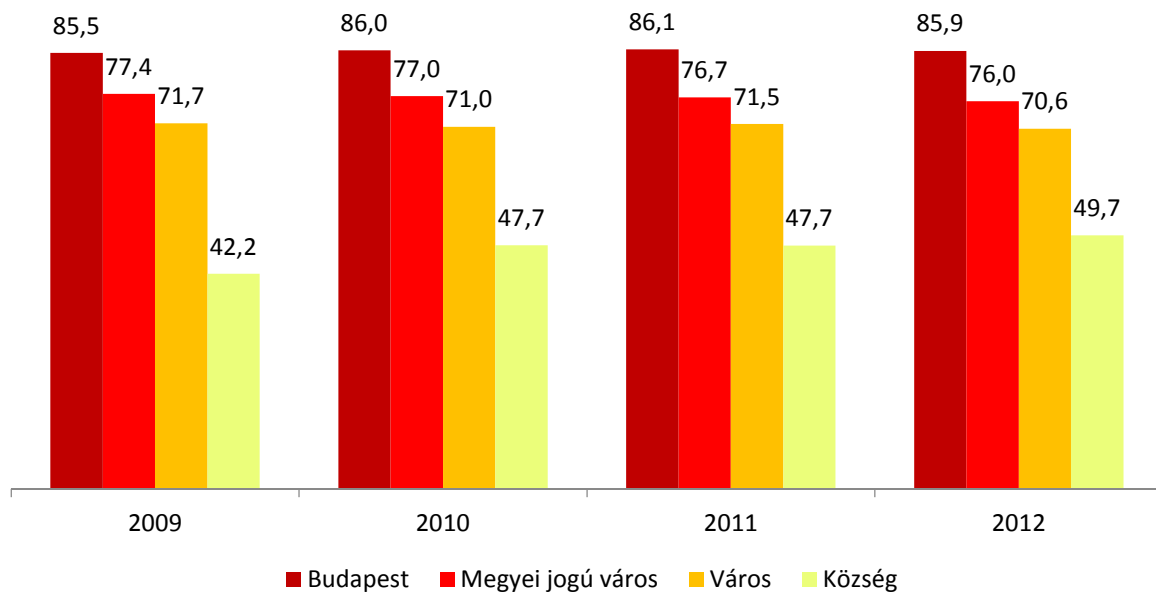
3.9. ábra Megyei szinten a legalacsonyabb arányban Somogy megyében (64%), Budapest után a legmagasabb arányban pedig Csongrád (79%) és Pest megyében (78%) járnak a 10. évfolyamosok nappali tagozatos érettségire adó képzésre.

3.8. ábra Érettségire adó középfokú képzésbe járó tanulók aránya a 10. évfolyamosok körében (%), 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

3.9. ábra Érettségit adó középfokú képzésre járó tanulók aránya a 10. évfolyamosok körében, településtípus szerint (%), 2009-2012

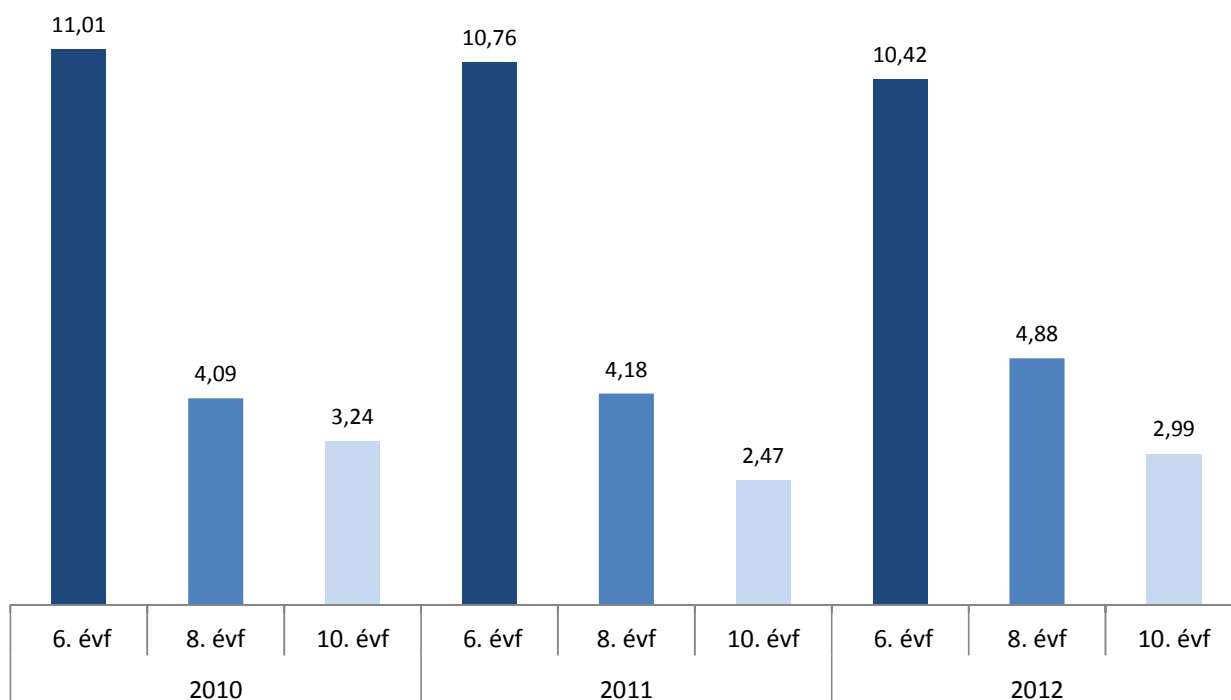

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

Az oktatással kapcsolatos minőségi indikátorok közül az országos kompetenciamérésen (OKM) és az OECD/PISA-teszteken nyújtott teljesítményeket vizsgáljuk. Az OKM teszteken a 6., 8. és 10. osztályosok, míg a PISA felmérésen a 15 évesek szövegértés és matematika tesztjeinek eredményeit mutatjuk be, azon belül is az átlagpontszámokat illetve az alacsony szinten teljesítők arányát.

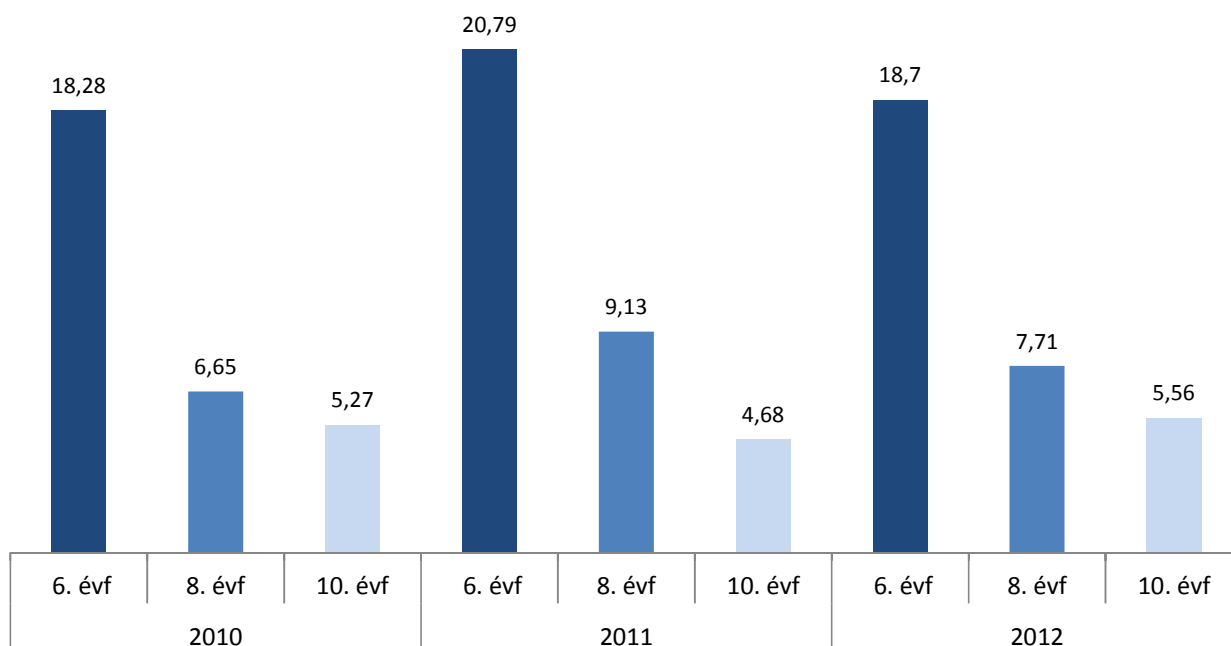
Az országos kompetenciamérés standardizált tesztjein az 1-es vagy az alatti szinten lévő gyermekek aránya 2010 és 2012 között viszonylag állandónak mondható, kisebb-nagyobb fluktuációkkal; egyértelmű trendet azonban nem látni. (3.9. ábra és 3.10. ábra)

3.10. ábra Az országos kompetenciamérés adott évi szövegértés tesztjein az 1-es vagy ez alatti szinten lévő tanulók aránya évfolyamok szerint (%), 2010-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása az Országos Kompetencivizsgálat adatállománya. A közölt eredményeket Horn Dániel (MTA KRTK) állította elő és bocsátotta rendelkezésünkre.

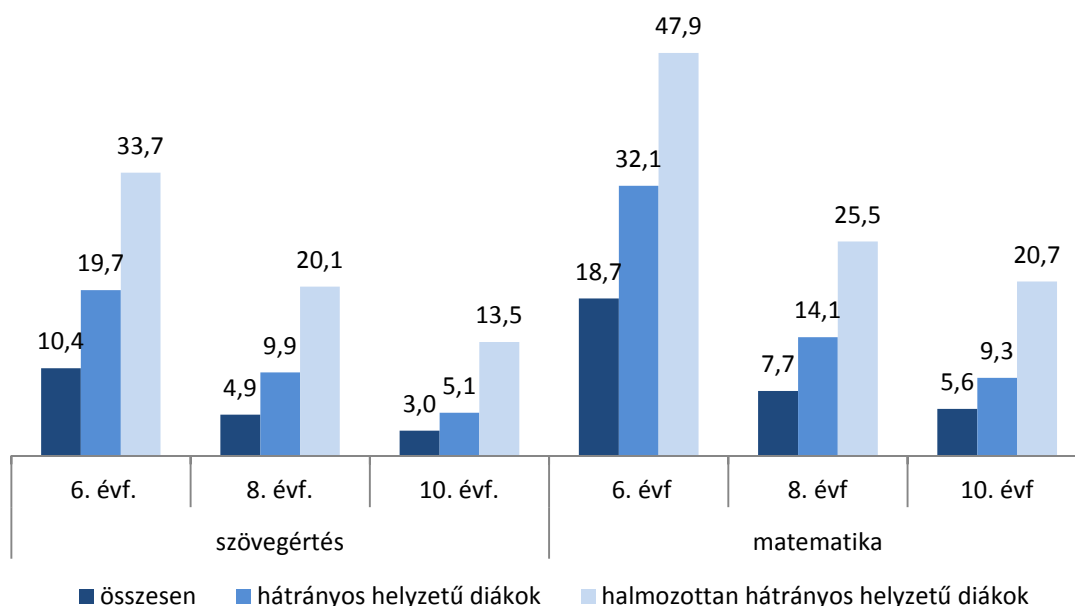
3.11. ábra Az országos kompetenciamérés adott évi matematika tesztjein az 1-es vagy ez alatti szinten lévő tanulók aránya évfolyamok szerint (%), 2010-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása az Országos Kompetencivizsgálat adatállománya. A közölt eredményeket Horn Dániel (MTA KRTK) állította elő és bocsátotta rendelkezésünkre.

A 6. és 10. évfolyam között folyamatosan csökken mind a szövegértési, mind pedig a matematikai készségek terén, azaz az iskolai évek előrehaladtával egyre kevesebb potenciálisan analfabéta tanuló van. A két terület közül a szövegértésben minden évfolyamon valamivel alacsonyabb a rosszul teljesítő diákok aránya, mint a matematikában. A nagyobb csökkenést a potenciálisan analfabéta tanulók arányában a 6. és 8. évfolyam között lehet látni mindkét tesztelt képességterület esetében, de 8. és 10. évfolyam közt is csökken az arányuk. Mindazonáltal még 10. évfolyamon is 3-6% az olyan tanulók aránya, akik nem tudnak értően olvasni vagy alapvető matematikai műveleteket elvégezni. Ugyanakkor kiemelendő, hogy a hátrányos helyzetű diákok az átlaghoz képest közel kétszeres, a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók pedig jellemzően háromszoros-négyszeres arányban találhatók a rosszul teljesítők között. **(3.10. ábra)** Összességében jellemző, hogy a nagyobb településektől a kisebbek felé, azaz a fővárostól a megyeszékhelyeken és a városokon keresztül a községek irányába haladva egyre nő a kompetenciamérésen rosszul teljesítő diákok aránya. Megyei szinten általában Győr-Moson-Sopron megyében találunk a legkisebb arányban alacsony szinten teljesítő diákokat, míg a legmagasabb arány jellemzően Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében fordul elő.

3.12. ábra Az országos kompetenciamérés adott évi szövegértés és matematika tesztjein az 1-es vagy ez alatti szinten lévő tanulók aránya évfolyamok és hátrányos helyzet szerint (%), 2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása az Országos Kompetencivizsgálat adatállománya. A közölt eredményeket Horn Dániel (MTA KRTK) állította elő és bocsátotta rendelkezésünkre.

Évfolyamonként és készségterületenként részletesebben megvizsgálva az eredményeket a szövegértés terén a 6. osztályban 10,5-11% az 1-es vagy az alatti szinten teljesítő gyerekek aránya a kompetenciamérés eredményei alapján, ami a hátrányos helyzetű gyerekek körében már minden ötödik (19-20%), a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek között pedig minden harmadik (32-34%) gyereket jelenti. Ettől nem függetlenül hasonlóan magas azoknak a gyerekeknek is az aránya, akiknek szülei legfeljebb 8 osztályt végeztek (30-32%). A települési hierarchián lefele haladva nő a rossz eredményt elérő gyerekek aránya: a nagyobb városokban (Budapest és megyeszékhelyek) élő gyermekek körében csak 4-6%, a kisebb városokban élőkénél már 11%, a községbeli tanulóknál pedig 14-16% az arányuk, azaz az igazi választóvonal a nagyobb és a kisebb városok között van. Ha megyei bontásban vizsgáljuk a tanulók eredményeit (Budapesten kívül), akkor a csupán 4-5%-os Győr-Moson-Sopron megye képviseli az egyik végletet, míg a 18-20%-os Borsod-Abaúj Zemplén a másikat.

A 6. osztályos matematika standardizált teszteken már 18-20%-os arányban vannak az 1-es vagy az alatti szinten lévő gyermekek. Ugyanakkor a hátrányos helyzetűek közel harmada (30-33%), a halmozottan hátrányos helyzetűeknek pedig közel a fele (46-48%) nem képes alapvető számolási műveletek elvégzésére. Az alacsony végzettségű szülők gyermekei körében is hasonlóan magas (45-48%) a matematikából 1-es szinten vagy alatta teljesítők aránya. A lakóhely szerinti különbségek hasonlóak a szövegértési teszt eredményei kapcsán találtakhoz, így a kisebb településeken lakó

gyerekek nagyobb arányban teljesítenek rosszabbul matematikából, mint a nagyvárosiak (községbeliek: 23-26% - budapestiek: 9-11%), de a markáns ugrás itt is a kisebb és nagyobb városokban élő gyerekek eredményei között következik be. A megyei szintű különbségek is hasonlóak, és ismét Győr-Moson-Sopron (valamint Budapest) tanulói teljesítenek a legkisebb arányban rosszul matematikából (10-15%), míg a legrosszabb eredmény újfent Borsod-Abaúj-Zemplén (és Jász-Nagykun-Szolnok) megyében található (26-27%).

A 8. évfolyamos szövegértés teszten már csak a diákok 4-5%-a teljesített 1-es vagy az alatti szinten a teszten, azaz közel felére-harmadára csökkent a 6. osztályosok körében alulteljesítők aránya. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek viszont lényegében hasonlóan a 6. évfolyamhoz, itt is 2-3-szor nagyobb arányban (7-9% és 15-20%) írtak alacsony pontszámú tesztet. A lakóhely szerinti különbségek itt is számottevőek: a falvakban élő gyerekek körében háromszoros (6-8%) az alacsony pontszámmal teljesítők aránya a budapestiekhez és a megyeszékhelyen élőkhez képest (~2%). Továbbra is Győr-Moson-Sopron megyében élők a legjobbak 1-1,5%-kal (de szorosan követik őket a 6. évfolyam mindkét tesztje alapján szintén az élbolyba tartozó Vas megye és Budapest 1,5-2%-kal), míg Borsod-Abaúj-Zemplén a sereghajtó most is (7-12%), a többi listán is a lemaradók között található Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok megye társaságában (szintén 7-8%).

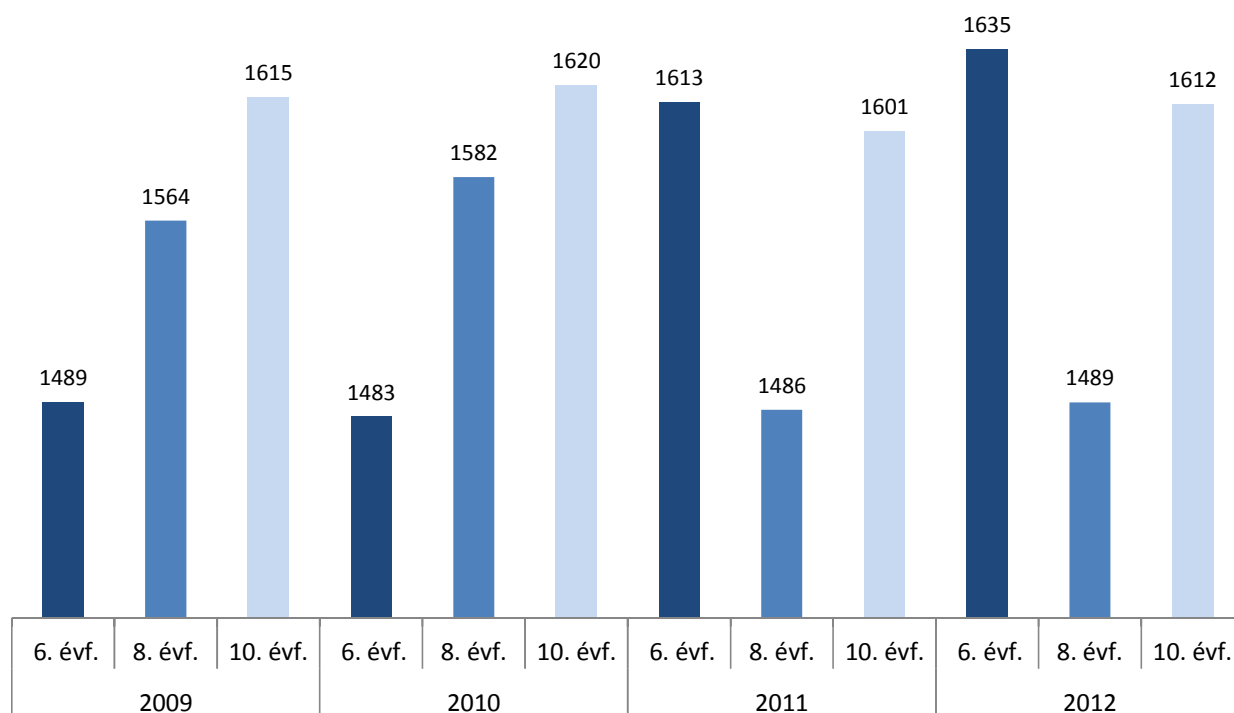
A 8. évfolyamos matematika tesztet a diákok 6-9%-a írta meg az 1-es vagy az alatti szinten, ami hasonló mértékű javulást jelent a 6. osztályosok eredményéhez képest, mint amit a szövegértési teszt esetében láttunk, hiszen itt is harmadára esett a rossz teljesítők aránya 2 éven belül. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek lényegében 2-3-szoros mértékű lemaradása is visszatérő elem (13-16% és 22-27%), ahogy a településtípus szerint eddigi egyértelmű mintázat itt is feltűnik, azaz a budapestiek és megyeszékhelyiek együtt állnak az első helyen 4-5%-kal, míg a kisebb városokban és községekben élők körében magasabb (9-12%) a rosszabb tesztet írók aránya. A legjobban és legrosszabbul teljesítő megyék köre sem változott.

A 10. évfolyamon szövegértésből a Kompetenciamérés alapján az 1-es vagy ez alatti szinten lévő tanulók aránya még alacsonyabb, mint a 8. évfolyamon volt, bár a csökkenés mértéke már jóval kisebb, mint amit a 6. és 8. évfolyam között megfigyelhettünk. A 10. évfolyamosok körében 3% a rosszul teljesítők aránya, ami a hátrányos helyzetűek körében 4-5%-ra, a halmozottan hátrányos helyzetűek között pedig 10-13%-ra nő. A településtípus szerinti különbségek továbbra is fennállnak a tanulók között, de arányaiban már szűkül az olló: a nagyvárosiak 2%-a, a kisebb városokban élők 3%-a és a községekben lakók 4%-a esik a határ alá. A kiemelkedően jól teljesítő megyék között ki kell emelni Győr-Moson-Sopron megye mellett Bács-Kiskunt, Csongrádot, Zala, Nógrádot, valamint Vas és Veszprém megyét is, ahol egyaránt csupán 2%-nyian nem felelnek meg a teszten.

A 10. évfolyamos matematika-teszt eredményei szerint is tovább csökkent az 1-es vagy az alatti szinten teljesítők aránya, de a csökkenés üteme itt is lelassult. Az országos 5%-os eredményhez képest a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek lemaradása ugyanakkor változatlanul jelentős (8-9% és 17-20%). A települési különbségek az eddigi mintázatot követik, ahogy a jobban és rosszabbul teljesítő megyék is az eddigiekhez hasonlóak, bár a megyék közti különbségek is jelentősen szűkültek.

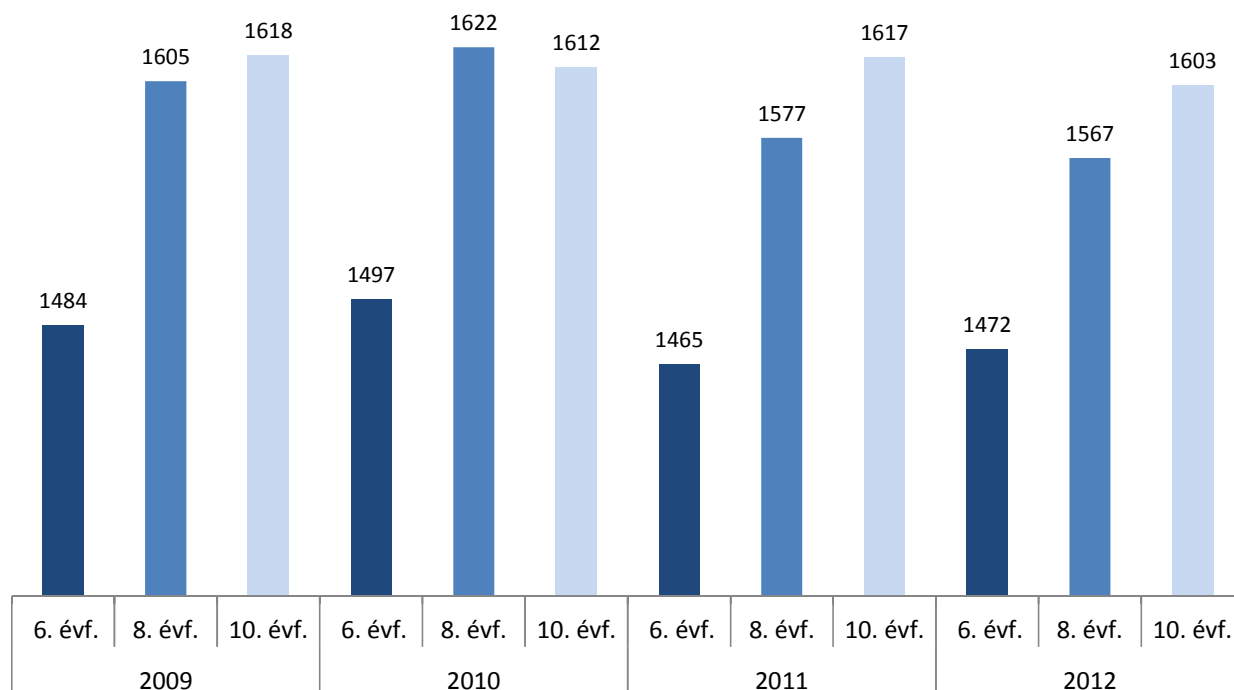
A 2010-2012. évi országos kompetenciamérés átlagos szövegértés és matematika tesztpontszáma az évek során nem nagyon változott egyik évfolyamon sem. Évfolyamok között a magasabb évfolyamok magasabb átlagpontszámokat érnek el minden évben. Ez tisztán érvényesül a szövegértés terén, itt ugyanis minél idősebb az évfolyam, annál magasabb az átlagpontszám. A matematikában azonban nem ilyen lineáris trend, hiszen a 6. és 8. osztály között egy nagyobb emelkedést, utána a 10. osztályosok esetében stagnálást tapasztalunk. **(3.13. ábra)** Nagyon hasonlóan alakulnak az egyes évfolyamok eredményei a tanulók lakóhelyének településtípusa és megyei rangsora szerint mind a két vizsgált kompetenciaterület esetében a vizsgált négy évben. A települési hierarchián egyre feljebb haladva általában egyre magasabb az átlagos tesztpontszám, bár a megyeszékhelyeken élő illetve budapesti diákok eredményei között jellemzően nagyon kicsi a különbség, sőt a 10. évfolyamosok esetében a megyeszékhelyek diákjai egy hajszállal ugyan, de meg is előzik a budapestieket mind a szövegértés, mind pedig a matematika tesztjein. A megyék közül Budapest és Győr-Moson-Sopron végez az élen mindhárom évfolyam mindkét kompetenciatesztjén, míg a rangsor végén jellemzően Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád és Jász-Nagykun-Szolnok megye állnak.

3.13. ábra Az országos kompetenciamérés adott évi szövegértés tesztjeinek átlagos pontszáma évfolyamok szerint, 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása az Országos Kompetencivizsgálat adatállománya. A közölt eredményeket Horn Dániel (MTA KRTK) állította elő és bocsátotta rendelkezésünkre.

3.14. ábra Az országos kompetenciamérés adott évi matematika tesztjeinek átlagos pontszáma évfolyamok szerint, 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása az Országos Kompetencivizsgálat adatállománya. A közölt eredményeket Horn Dániel (MTA KRTK) állította elő és bocsátotta rendelkezésünkre.

Részletesen vizsgálva az egyes évfolyamok eredményeit, a 6. osztályos szövegértés átlagos pontszáma 1483 pont volt 2010-ben, 2011-ben 1465, 2012-ben pedig 1472 volt. Az eltérés, bár negatív, de jelentősnek nem mondható. A hátrányos helyzetű tanulóknál közel 100 ponttal alacsonyabb (1378-1394), a halmozottan hátrányos helyzetűeknél pedig majd 200 ponttal – azaz egy szórásnyival – kevesebb (1294 - 1303), mint az átlagos érték, csakúgy, mint a legfeljebb 8 osztályt végzett szülők gyerekeinél (1299-1309). Településtípus szerint a fővárostól a falvak felé haladva fokozatosan csökken a pontszám értéke; a budapesti hatodikosok átlagosan 1534-1554 pontot, a községbeli társaik viszont több mint 100 ponttal kevesebbet, átlagosan 1412-1442 pontot értek el. A budapesti diákok vezető helye mellett (kb. 1550 pont) még a Győr-Moson-Sopron megyeiek emelhetők ki (1500-1530 pont), míg a rangsor másik végén Borsod-Abaúj-Zemplén megye áll átlagosan cca. 1400 ponttal, amelyet Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád és Jász-Nagykun-Szolnok megye követ 1420-1440 pont körüli értékkel, azaz a legerősebb és a leggyengébb megyék között közel 150 pontos különbséget találunk, ami igen jelentős.

A 6. osztályosok átlagos matematika-pontszáma egy hajszállal magasabb, mint a szövegértésé, 1486-1498 pont, amelytől a hátrányos helyzetű tanulók mintegy 80 ponttal, a halmozottan hátrányos helyzetűek pedig több mint 150 ponttal vannak elmaradva, hasonlóan az alacsony iskolázottságú (legfeljebb 8 osztályt végzett) szülők gyerekeinek pontszámához. A településtípus

alapján itt is érvényesül az előbbi mintázat, azaz a nagyobb településektől a kisebbek felé haladva fokozatosan csökken a tesztpontszám átlagos értéke. Ez a budapesti tanulóknál még átlagosan 1549-1558, az a községekben élő hatodikosok esetében már csak 1436-1463 pont, azaz a különbség itt is megközelíti a 100 pontot. Budapest mellett újra Győr-Sopron-Moson, valamint Csongrád megyét érdemes kiemelni a legjobban teljesítő megyék közül, míg ismét Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén megyét a legalacsonyabb átlagpontszámúak közül.

A 8. osztályosok szövegértés-pontszáma lassú csökkenést mutat, ami azonban feltehetően nem szignifikáns eltérés a 3 év alatt. 8. évfolyamon az átlagos szövegértés tesztpont lényegében 100 ponttal magasabb, mint a 6. osztályosoké volt, a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű diákok lemaradása viszont hasonló mértékű. A településtípus szerinti hierarchikus különbségek az előzőekkel megegyeznek, ahogy a 100 pont körüli különbség is visszaköszön budapesti és a falvakban élő diákok teljesítménye között. A megyei rangsor élén és végén is az eddigieknek megegyező megyéket találjuk.

A 8. osztályos matematika-pontszáma a 3 év alatt lényegében nem változott, átlagosan 1601-1622 pont, ami 110-125 ponttal magasabb, mint a 6. osztályosok matematika-pontja volt átlagosan, de a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű diákok pontszámai az eddigiekkel nagyon hasonló mértékben alacsonyabbak az átlagnál. A településtípus és a megyei bontás is a korábbi eredményeket tükrözi a 8. osztályos matematika-pontszámok esetében is, azzal a különbséggel, hogy a legrosszabbul teljesítő megyék rangsorában most Nógrád a második (Jász-Nagykun-Szolnok az első és Borsod-Abaúj-Zemplén a harmadik).

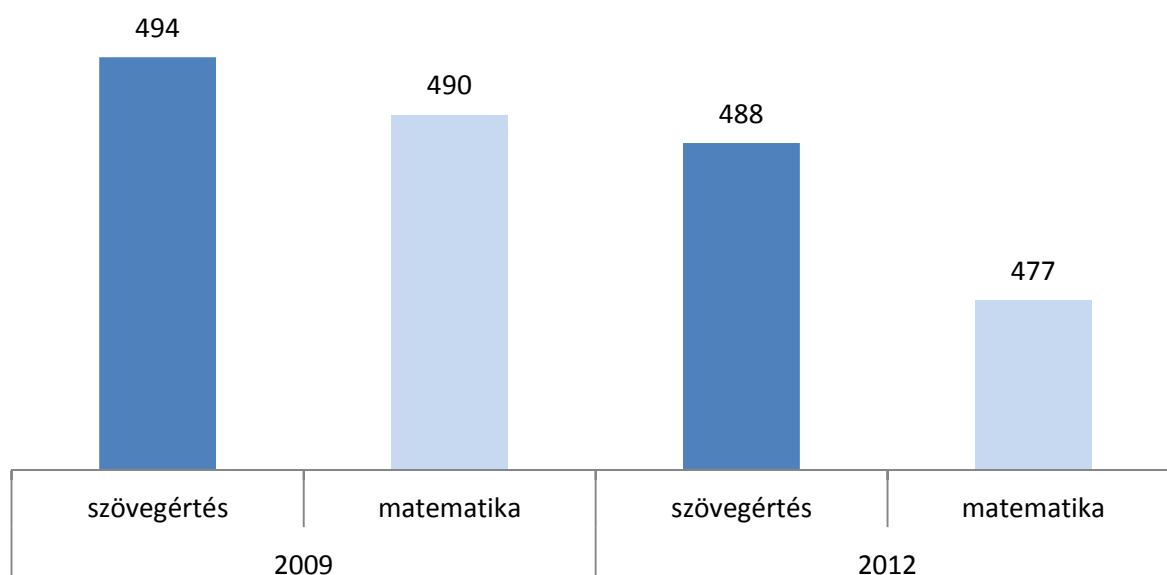
A 10. osztályos standardizált szövegértési teszt átlagos pontszáma 2010-óta szintén csökken, de a változás még nem jelentős: 1620->1603. A 10. átlagpont valamivel meghaladja 8. osztályosok pontszámát. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű diákok lemaradása az átlagos értéktől a fiatalabb korcsoportokban tapasztaltakéhoz hasonló mértékű. A települési hierarchia szerinti mintázat is az eddigiekkel összhangban alakul, hiszen a nagyobbtól a kisebb települések felé haladva csökken a szövegértési pontszám. Az eddigiekhez hasonlóan a 10. osztályosok szövegértési pontszáma Budapesten a legmagasabb, a megyeszékhelyi diákok egy hajszállal mögöttük következnek (az eltérés 2012-ben a legnagyobb, 20 pont), majd az eddigiekhez hasonlóan a városi és a községbeli diákok következnek. A megyék szerinti rangsor is hasonló a korábbiakhoz, de itt leszorul Budapest a 2. helyre, mivel a Győr-Moson-Sopron megyei diákok szövegértési pontszáma pár ponttal magasabbak minden évben és a Csongrád megyei diákok pontszáma is lényegében megegyezik a budapestiekével. A rangsor másik végén nincs változás, itt is Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megye zárja a megyei rangsort.

A 10. osztályosok matematika 1612 pontos átlaga 2010 után valamivel megnőtt 1635-re illetve 1632-re 2011-re illetve 2012-re. 2010-ben érdekes módon alacsonyabb volt, mint a 8. osztályosoké, ez azonban 2011-től már nem áll fenn. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű diákok teljesítményének mutatója hasonló mértékben alacsonyabb itt is, mint a korábbiakban láttuk. A településtípusok szerint a megyeszékhelyek diákjai alig maradnak el a fővárosiakétól. A megyei rangsor élén Győr-Moson-Sopron ismét kissé megelőzi a fővárost, a harmadik helyre pedig

Csongrád és Veszprém megye került, míg a legrosszabbul teljesítő megyék Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén.

A 2009-es OECD-PISA standardizált teszteken a szövegértésre kapott átlagos tesztpontszám 494 pont volt, ami enyhén (nem szignifikánsan) csökkent 488 pontra 2012-re, míg a 2009-ben matematikára kapott 490 pont 2012-re jelentősen, 13 ponttal, 477-re csökkent. **(3.15. ábra)** A szövegértési teszteken 1-es vagy azalatt teljesített a diákok hatoda-hetede (14,9%) volt 2009-ben, míg matematikából 2012-ben ugyanez a mutató 28.1%-on állt, azaz a 15 éves diákok ekkora hányada nem tudod megfelelően írni-olvasni 2009-ben, illetve számolni 2012-ben.

3.15. ábra Az OECD/PISA adott évi szövegértés és matematika tesztjeinek átlagos pontszáma 2009-ben és 2012-ben

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása az OECD PISA adatfelvétele.

3.4.2. Az iskolai lemorzsolódás

Lemorzsolódási arányon vagy a korai iskolaelhagyókon a középfokot el nem végző 18-24 éveseket értjük, vagyis azon tanulók arányát, akik legfeljebb ISCED 0, 1, 2 vagy 3c short programokat végeztek. Ez az indikátor összhangban áll az EU2020 vonatkozó indikátorával. A 2010-es 10,5%-os lemorzsolódási arány 2012-re fokozatosan 11,8%-ra, azaz több mint 10%-kal nőtt. Ez a koránt sem megnyugtató trend feltehetően még tovább fog erősödni az tankötelezettségi kor 18-ról 16 évre való leszállításával.

Az egyes években az adott évfolyamot ismételten járó tanulók aránya 2009 és 2012 között szintén növekedett: 2009-ben a tanulók 2,8%-a, 2012-ben már 3,3%-a volt évismétlő. Érdekes módon, az alsó évfolyamokon jelentős változásokat nem lehet észlelni, pedig a 2010 szeptemberétől a második évfolyam végi bukztatás lehetőségének ismételt bevezetése miatt ez volt várható. A legtöbb évfolyamhoz képest kissé magasabb, 3% körüli az évismétlők részaránya az 1. évfolyamon. (30. ábra) Itt azonban, a fő trendtől eltérően, nem emelkedő, inkább hullámzó trendet találunk, hiszen 2009 és 2011 között 3,5%-ról 3,1% csökkent, majd 2012-re kissé nőtt (3,3%-ra) az évismétlő elsősök aránya.

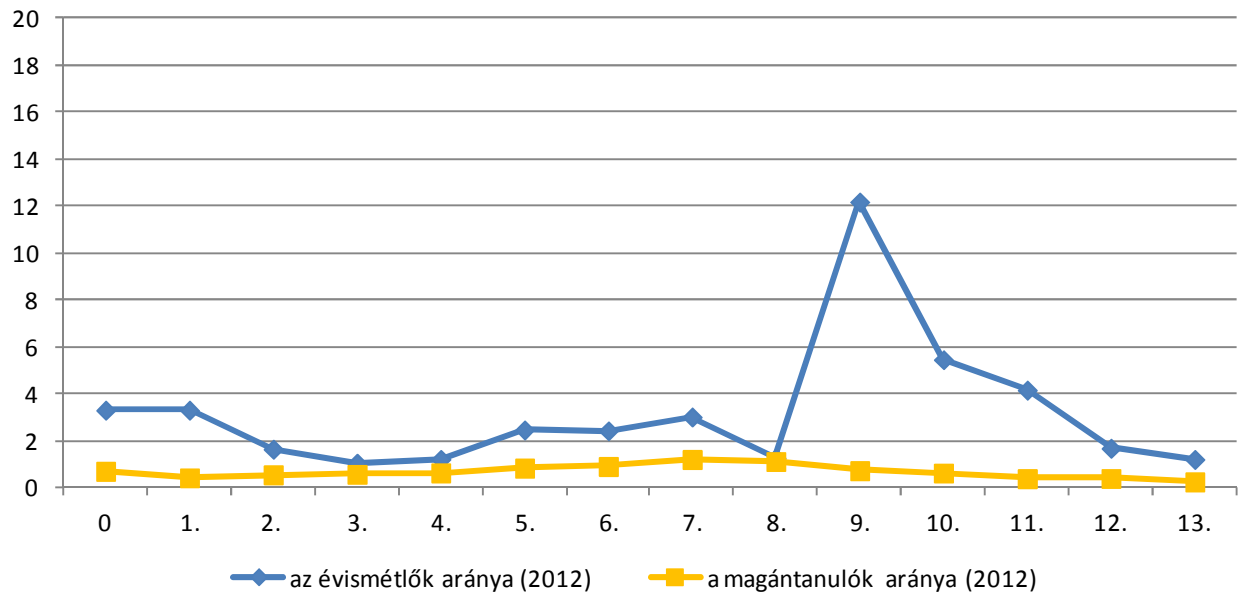
A legmagasabb arányban a 9. évfolyamon nőtt meg az évismétlők aránya: a 2009-es 9,1% után 2011-ben 10,7 majd 2012-ben már 12,2%. Jelentős és szintén növekvő trendet mutat az évismétlők aránya a 10. évfolyamon; 2012-re a 10. évfolyamon 5,5%, míg 2011-ben 4,2%, 2010-ben pedig 3,9% volt az arányuk.

Ami a területi különbségeket illeti, nincs jelentős eltérés településtípus szerint: a legmagasabb a városiak körében (3,8%), a legalacsonyabb pedig a budapesti diákoknál (2,8%), azaz összesen 1 százalékpont a különbség. Megyék között már jobban szór az évismétlők aránya, hiszen a legalacsonyabb Budapesttel szemben (2,8%) Nógrádban 5,2%, Borsod-Abaúj-Zemplénben 4,9%, Somogyban pedig 4,5% a részesedésük.

A magántanulók aránya nem éri el az 1%-ot egyik vizsgált évben sem. 2009 és 2012 között végig 0,6-0,7% a tankötelezett korú gyerekek közül a magántanulók részesedése, amely a legmagasabb a 7. és 8. évfolyamon (1,2% és 1,1%) 2012-ben. A magántanulók aránya az 1. és 7. évfolyam között kismértékben, de folyamatosan emelkedik 0,4%-ról 1,2%-ra, majd innen csökkenésbe kezd: a 8. évfolyamon még 1,1%, a 13. évfolyamon viszont már csak 0,2% a magántanulók részesedése. (3.16. ábra) A területi különbségek sem jelentősek: településtípus szerint lényegében nincsenek is különbségek, és megyei szinten is a legalacsonyabb rátájú Békés és Győr-Moson-Sopron megye 0,4%-ával szemben a 0,9%-os Nógrád áll.

A 8. évfolyam után nem továbbtanulók aránya alacsony, egyben ingadozó: a 9. évfolyamon nem továbbhaladó 8. évfolyamos diákok aránya a 2009-es 1,6% után 2010-re 0,7%-ra csökkent, majd egy év múlva lényegében megduplázódott (1,5%), 2012-re pedig 2,2%-ra emelkedett.

3.16. ábra Az évismétlők és a magántanulók aránya a tankötelezett korú gyerekek körében évfolyamok szerint (2012)

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

4. A társadalmi-gazdasági javakhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférés, társadalmi összetartozás

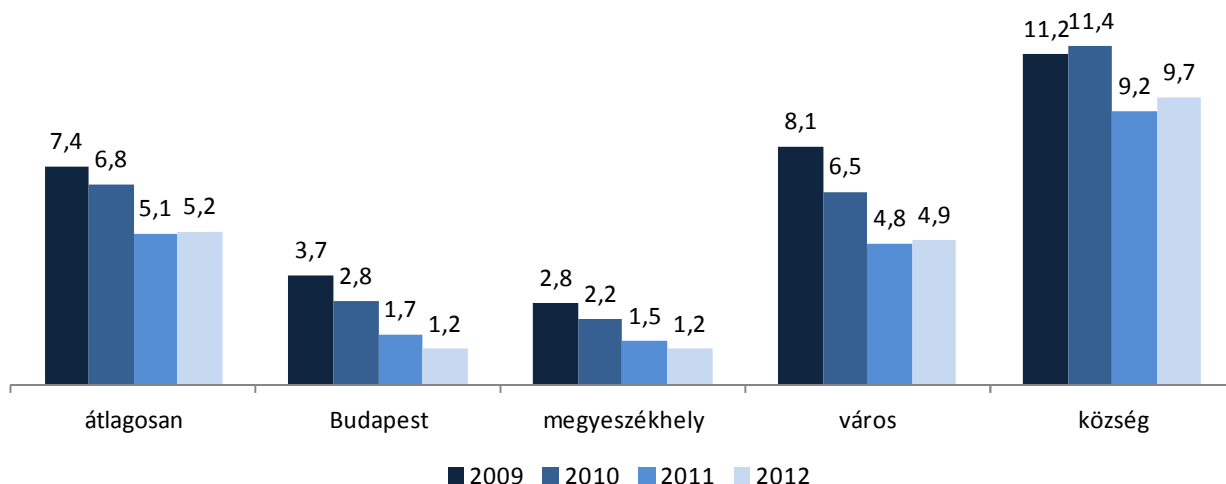
4.1. Lakhatás

A lakhatással kapcsolatos indikátorok a nem megfelelő lakókörülményeket és a legalapvetőbb kiadások közé tartó rezsifizetési nehézséget mérik. Ahogy a következőkben bemutatjuk, a lakhatással kapcsolatos gondok jellemzőbbek a kisebb településeken, de minden nem újdonság. Ami figyelemre méltó, hogy a vizsgált négy év alatt, főleg 2011-2012 között egyértelműen nőtt a különbség a kisebb és nagyobb településeken élők között, mivel Budapesten és a megyeszékhelyeken inkább javultak, a városokban és a községekben viszont egyértelműen romlott az indikátorok mutatta kép.

Az alapvető infrastruktúra-hiányos lakásokban illetve rossz lakhatási körülmények között élők aránya alatt azokat értjük, akiknek vagy fürdőszobájuk (vagy zuhanyzójuk), vagy lakáson belül vízöblítéses vécéjük nincsen. A vizsgált négy év alatt ezek aránya kismértékben, de folyamatosan csökken: 2009-ben még 7,4%, 2010-ben 6,8%, 2011-ben pedig már csak 5,1%, 2012-ben pedig csak 5,2% laktak rossz körülmények között. Mind a négy évben kiemelkedően magas arányban élnek alapvető infrastruktúrát nélkülöző ingatlanokban a jövedelmük alapján szegények (2012: 24,3%), az alacsony iskolázottságúak (2012-ben a legfeljebb 8 osztályt végzettek 18,7%-a) és a községben élők (2012: 9,7%).

Különösen fontos, hogy nőtték a településtípus szerinti különbségek az alacsony minőségű lakásokban élők arányát tekintve. 2009 és 2011 között minden településtípuson élők körében érzékelhető mértékben csökkent a rossz lakásokban élők aránya, de 2012-re ez a javuló trend megtorpant a városi, és vissza is fordult a községi lakosok körében, a budapestiek és a megyeszékhelyeken élők között azonban folytatódott a csökkenő trend. Ennek eredményeként nőtt az olló a nagyobb és kisebb településeken élők között: míg 2009-ben a községekben élők körében háromszor annyian éltek alapvető infrastruktúra-hiányos lakásokban, mint Budapesten, addig négy évvel később már nyolcszorosára nőtt a különbség. (4.1. ábra)

4.1. ábra Az alapvető infrastruktúra-hiányos lakásokban illetve rossz lakhatási körülmények között élők aránya településtípusonként (%), 2009-2012

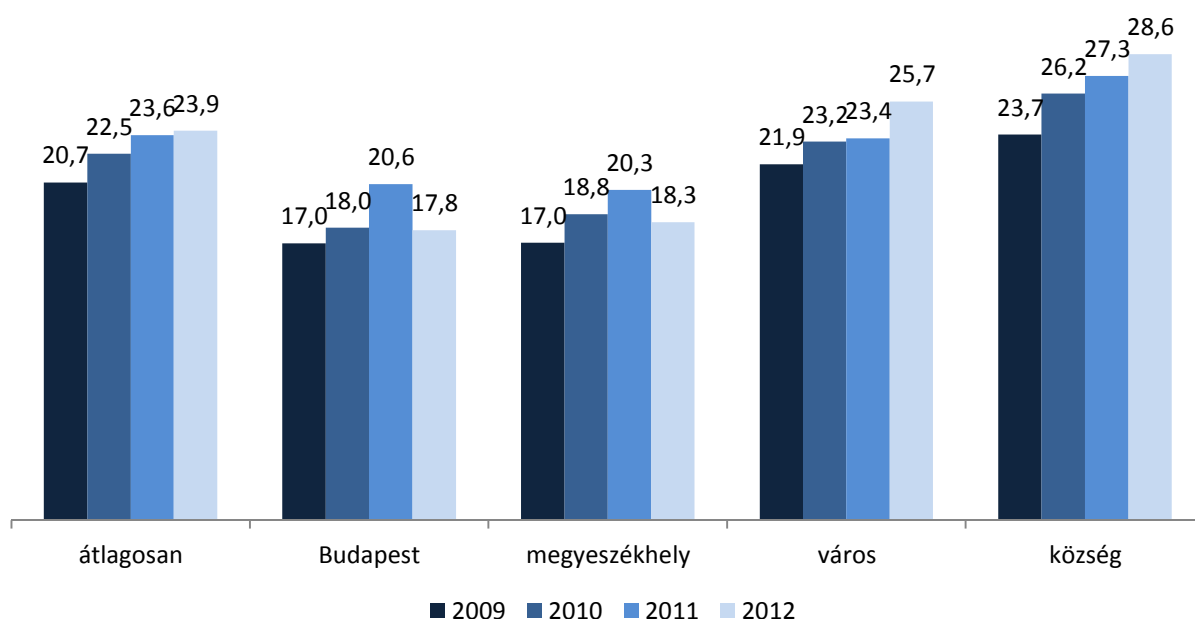
Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF adatfelvétele.

Rezsifizetési nehézséggel a lakosság körülbelül ötöde küzd: ők azok, akik olyan háztartásokban élnek, amelyekben elmaradt a rezsifizetés legalább egyszer az elmúlt 12 hónapban. E csoport aránya a vizsgált négy évben ráadásul még növekedett is: 2009-ben 20,7%, 2010-ben 22,5%, míg 2011-ben 23,6%-nak, 2012-ben pedig 23,9%-nak okozott nehézséget a havi rezsizsámlák befizetése. Nem meglepő, hogy a jövedelmi szegénységben élők körében hatványozottan van jelen ez a probléma: 2012-ben a szegény háztartások többségében, 58,3%-ában okozott már gondot a rezsifizetés, de a nem szegény háztartások hatodában (18,3%) is felmerült ez a probléma a kérdezést megelőző 1 évben. Különösen a gyermekeket nevelőknek jelent gondot havi számláik fedezése: 2012-ben már több mint minden harmadik (35,4%) 18 év alatti gyermek él olyan háztartásban, amely nem tudott minden számlát kifizetni. A háztartásfő iskolai végzettsége még ezeknél is nagyobb különbségeket mutat a rezsifizetési nehézségek kérdésében: a legfeljebb 8 osztályt végzett háztartásfőjű háztartások 40,4%-ával szemben a diplomás háztartásfőjű háztartásoknak csak 9,4%-a ütközött rezsifizetési nehézségbe.

A nagyobb településeken, Budapesten és a megyeszékhelyeken kevesebb, minden hatodik családnak okoz gondot a rezsifizetés (17,8% és 18,3%) 2012-ben, mint a városokban és a községekben, ahol legalább minden negyedik háztartás érintett (25,7% és 28,6%). Ha a vizsgált négyéves ciklus egészét nézzük, akkor itt is azt találjuk, mint az alapvető infrastruktúra-hiányos háztartásokban élők aránya kapcsán: nőnek a különbségek a nagyobb városokban és a kisebb

településen élők között. 2009 és 2011 között ugyanis minden településtípuson nőtt a rezsifizetési gondokkal élők aránya, 2012-re azonban Budapesten és a megyeszékhelyeken valamelyest csökkent, míg a városokban és a falvakban élők körében újra nőtt az arányuk. Így például a falvakban élők körében kb. 6 százalékponttal volt magasabb a rezsifizetési nehézséggel küzdő háztartásokban élők aránya a budapestiekhez illetve a megyeszékhelyeken élőkhez képest 2009-ben, de négy év múlva már 10 százalékpont körülire nőtt a különbség. (4.2. ábra)

4.2. ábra Rezsifizetési nehézséggel küzdő háztartásokban élők aránya településtípusonként (%), 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF adatfelvétele.

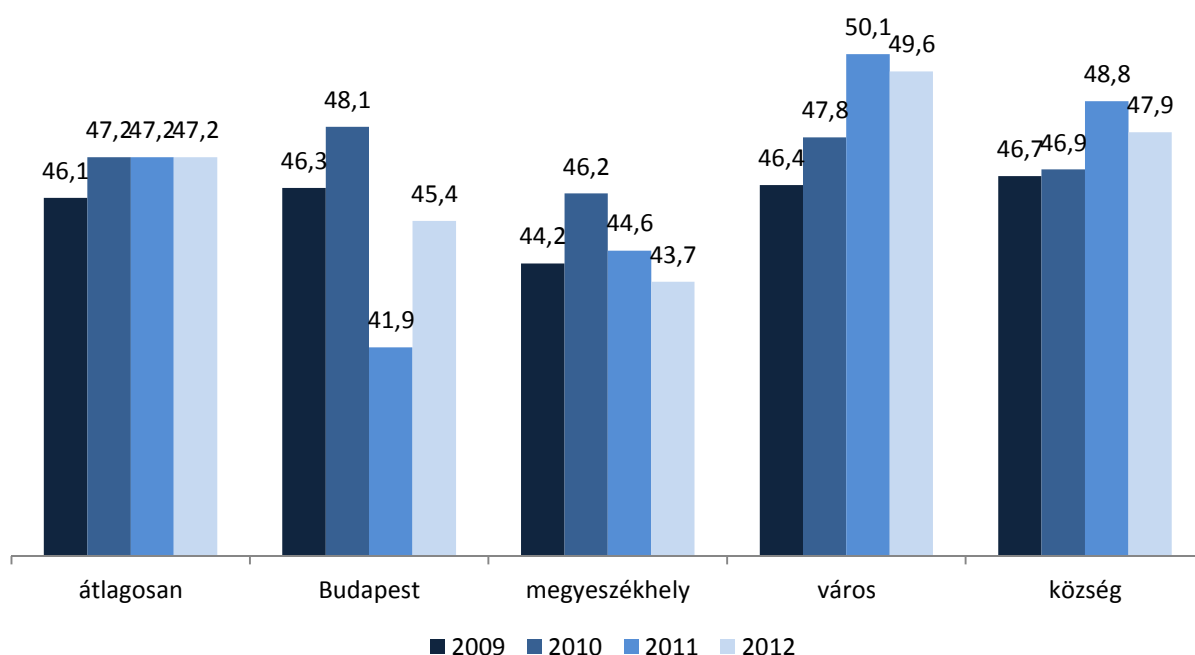
Zsúfolt lakásban él a magyarok közel fele az egységes európai uniós indikátor³¹ alapján: 2009-ben 46,1%, 2012-ben pedig 47,2%-uk. A leginkább veszélyeztetettek e téren a szegénységi küszöb alatt élő, alacsonyan iskolázott háztartásfőjű és gyermeket nevelő háztartásokban élők: az előbbi tényezők mindegyikére igaz, hogy az ilyen háztartások tagjainak 60-70%-a él zsúfolt ingatlanban. A jövedelmi helyzet mellett különösen erősen hat az életkor ebben a kérdésben: a legrosszabb

³¹ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Overcrowding_rate

helyzetben a gyermekek, azaz a 18 év alattiak vannak, kétharmaduknak (67,5%) otthona zsúfolt, míg az aktív korú felnőttek, azaz a 18-64 évesek alig a fele (47,7%), a 65 év felettieknek pedig már csak negyede-ötöde (21,5%) élt 2012-ben ilyen ingatlanban.

A településtípus szerinti különbségek a másik két lakhatási indikátorhoz hasonlóan itt is a kisebb településen élők hátrányainak kiéleződését mutatják, különösen 2011-2012 folyamán. Míg Budapesten és a megyeszékhelyeken inkább ingadozott, de összességében csökkent a zsúfolt lakásban élők aránya, addig a városokban és a falvakban ezzel ellentétesen, inkább növekvő trendet látunk. (4.3. ábra)

4.3. ábra Zsúfolt lakásokban élők aránya településtípusonként (%), 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF adatfelvétele.

Szegregált lakókörnyezeten azon telepek vagy telepszerű lakókörnyezeteket értjük, ahol az aktív korú, azaz 15-59 év közötti lakosok legalább 50%-a nem rendelkezik rendszeres munkajövedelemmel, illetve legmagasabb iskolai végzettsége nem haladja meg a 8 osztályt. Ilyen településből 2009-ben 1633 volt Magyarországon, ahol becslések szerint kb. 300 ezren élnek (legalább 284 ezer és legfeljebb 315 ezer fő (Domokos 2010)).

4.2. Egészségi állapot, egészségügy

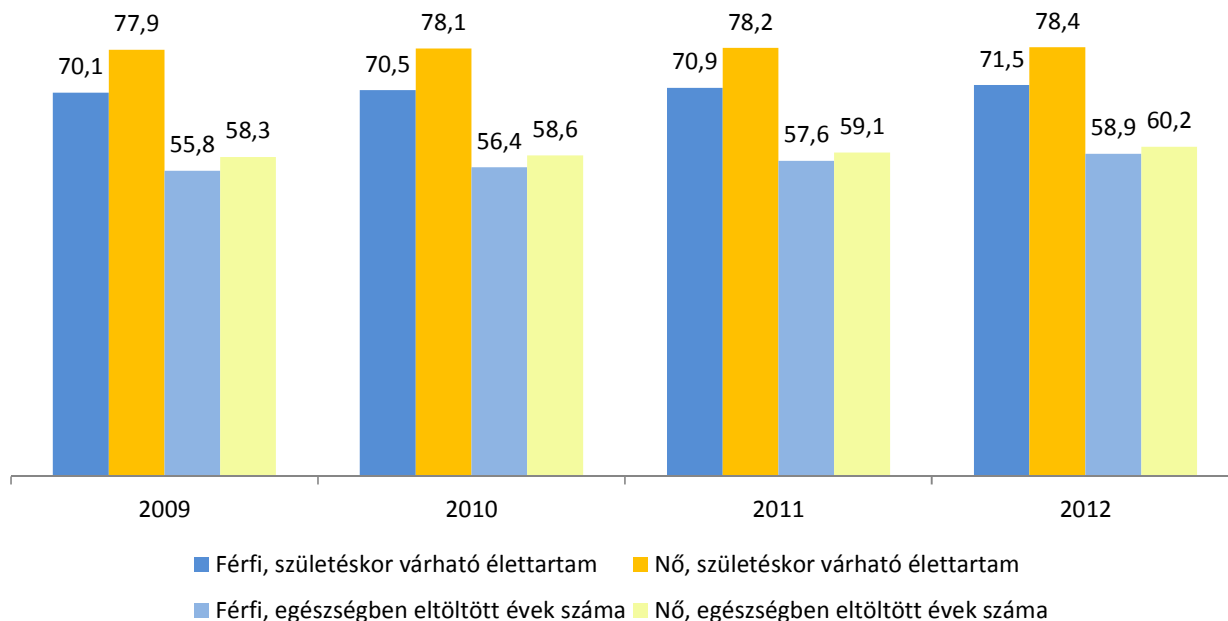
A hátrányos helyzet és a szegénység egyik nagyon fontos következménye a rossz egészségi állapot illetve olyan tényezők átlagosnál jellemzőbb elterjedtsége, amelyek növelik a rossz egészségi állapot valószínűségét. Számos indikátorral mérjük az e területen bekövetkezett változásokat 2009 és 2012 között, mégpedig úgy, hogy ezek a mutatószámok minél jobban lefedjék a különböző életkorokat és életmód kockázatokat, objektív (pl. születéskor várható élettartam, dohányzás, alkoholfogyasztás), és szubjektív (pl. egészségi állapot vagy akadályozottság) mutatókkal egyaránt.

A születéskor várható élettartam az egyik leginkább látványos és összefoglaló jellegű egészségi indikátor. A születéskor várható élettartam nagyon halványan, de növekedő trendet mutatott 2009-2012 között, de összességében 74-75 év körül volt ebben az időszakban (2009: 74,0 év, 2010: 74,4 év, 2011: 74,7 év, 2012: 75,0 év). A javuló trend inkább a férfiakat érinti, akik eleve hátrányban vannak a nőkhez képest. A férfiak ugyanis átlagosan 70-71 év élettartamra számíthatnak, míg a nők jellemzően 7-8 évvel hosszabb élettartamban bízhatnak. Míg azonban de az általunk vizsgált 4 év alatt a férfiak körében másfél évvel javult a várható érték (2009: 70,1 év; 2012: 71,5 év), addig a nők esetében lényegében alig változott, csupán fél évvel nőtt ebben az időszakban, 77,9 évről 78,4 évre (34. ábra).³² A községekben élő férfiak esetében a vizsgált négy év alatt bekövetkezett növekedés mértéke valamivel kisebb, 1,1 év a budapestiek 1,7 és a városiak 1,5 éves növekményéhez képest. A nőknél ugyanakkor a településtípus szerinti emelkedés egyenletes: a fővárosi, a városi és a községekben élő nők várható élettartama egyaránt fél évvel emelkedett 2009 és 2012 között.

Az előzőektől nyilván nem függetlenül az egészségben eltöltött (születéskor várható) évek száma alapján is a férfiak vannak ugyan lemaradva, de itt is a körükben tapasztalható inkább pozitív tendencia: 2009-ben átlagosan 55,8 egészségben eltöltött évvel számolhattak a férfiak, 2012-re már 58,9 évvel. Eközben a nők változatlanul 58-60 év közelében maradtak (2009: 58,3 év, 2010: 58,6 év, 2011: 59,1 év, 2012: 60,2 év), így megfeleződött, azaz átlagosan 2,5-ről 1,3 évre csökkent az előnyük. Mindkét mutató esetében ugyanaz lehet a magyarázat: a „felzárkózók” gyorsabban fejlődnek, gyorsabban közelednek egy felső határértékhez. (4.4. ábra)

³² Magyarország lemaradása e téren 1987 óta növekedett, hiszen a női-férfi élettartam-különbség akkor még csak 1,5 évvel volt több az EU-15 átlagánál. A visegrádi országok átlagához viszonyítva ebben a mutatóban lényeges változás nem történt (Vitrai et al. 2010: 22).

4.4. ábra A születéskor várható élettartam és az egészségben eltöltött évek száma nemek szerint (%), 2009-2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

A fenti objektív egészségi mérőszámok után a szubjektív általános egészségi állapotot is érdemes megvizsgálni egy általánosabb és egy specifikusabb értékelésen keresztül. Előbbi során általában az egészségi állapotukat értékelik a válaszadók, míg az utóbbi a rossz egészségi állapot egyik aspektusát, az akadályozottságot vizsgálja.

A szubjektív egészségi állapot indikátora azon 16-64 évesek aránya, akik saját egészségi állapotukat rossznak vagy nagyon rossznak tartják (az azonos korú népesség arányában mérve). Eszerint az aktív korú magyar népesség egytizede ítéli saját egészségi állapotát rossznak vagy nagyon rossznak: (2010: 10,4%, 2011: 10,3%, 2012: 10,2%) (4.5. ábra). Érdekes, hogy míg a férfiak várható élettartama és egészségben töltött éveinek száma alacsonyabb a nőkéénél, addig a szubjektív érzet alapján lényegében hasonlóan ítélik meg az egészségüket: 2012-ben a nők 10,7%-a, míg a férfiaknak 9,5%-a értékeli rossznak egészségi állapotát.³³ A jövedelmi szegénység számottevően befolyásolja a szubjektíven megítélt egészségi állapotot: a szegények 17,1%-a, míg a nem szegények 9,0%-a tartja rossznak egészségét. Ehhez hasonló mértékben találunk nagyobb arányban rossz egészségi érzetűeket a közösségekben élők között (12,7%), ha összevetjük őket a különböző típusú

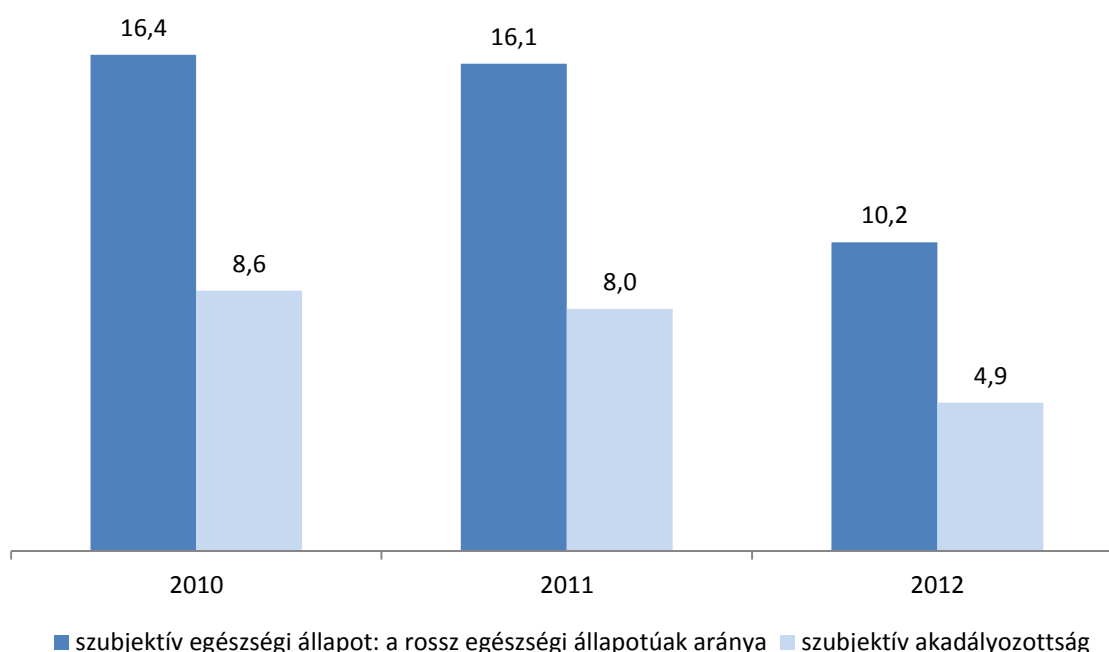
³³ Ennek magyarázata lehet, hogy az emberek az egészségi állapotukkal összefüggően átélt tapasztalatok alapján ítélik meg az egészségi állapotukat, nem a biológia adottságaik alapján. <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/14/189>

városi lakosokkal (amelyek esetében mindenhol 7,6-9,8%-nyian nyilatkoztak rossz egészségi állapotról).

Az egészségi állapot komplexebb, de önbesoroláson alapuló mérőszáma a szubjektív akadályozottság, amely azon 16-64 évesek arányát mutatja, akik egészségi okok miatt jelentősen akadályozottnak érezték magukat napi tevékenységükben a kérdezést megelőző 6 hónap folyamán (az azonos korú népesség arányában kifejezve). 2010-ben a 16-64 évesek 5,3%-a, 2011-ben és 2012-ben pedig 4,9-4,9%-a minősítette magát akadályozottnak ebben az értelemben. (4.5. ábra) Férfiak és nők között nincs különbség a kérdésben. Az iskolai végzettség emelkedésével csökken azok aránya, akik akadályozottnak tartják magukat: 2011-ben a legfeljebb általános iskolát végzett aktív korúak 14%-ával szemben a diplomásoknak csak 5%-a nyilatkozott így. A lakóhely kismértékben játszik szerepet ebben a kérdésben: a falvakban élők 6,6%-a érzi magát jelentősen akadályozottnak, míg a különböző várostípusokban élők 3,6-4,3%-ára igaz ugyanez.

Ahogy a 4.5. ábra is mutatja 2010 és 2012 között az egészségüket rossznak ítézők aránya lényegében kétszerese volt a valamilyen akadályozottsággal élők arányához viszonyítva. Mindkét csoport aránya csökkent, mégpedig körülbelül hasonló ütemben a vizsgált három év során.

4.5. ábra Az egészségi állapotukat rossznak tartók és a magukat akadályozottsággal élők közé sorolók aránya 16-64 évesek körében (%), 2010-2012

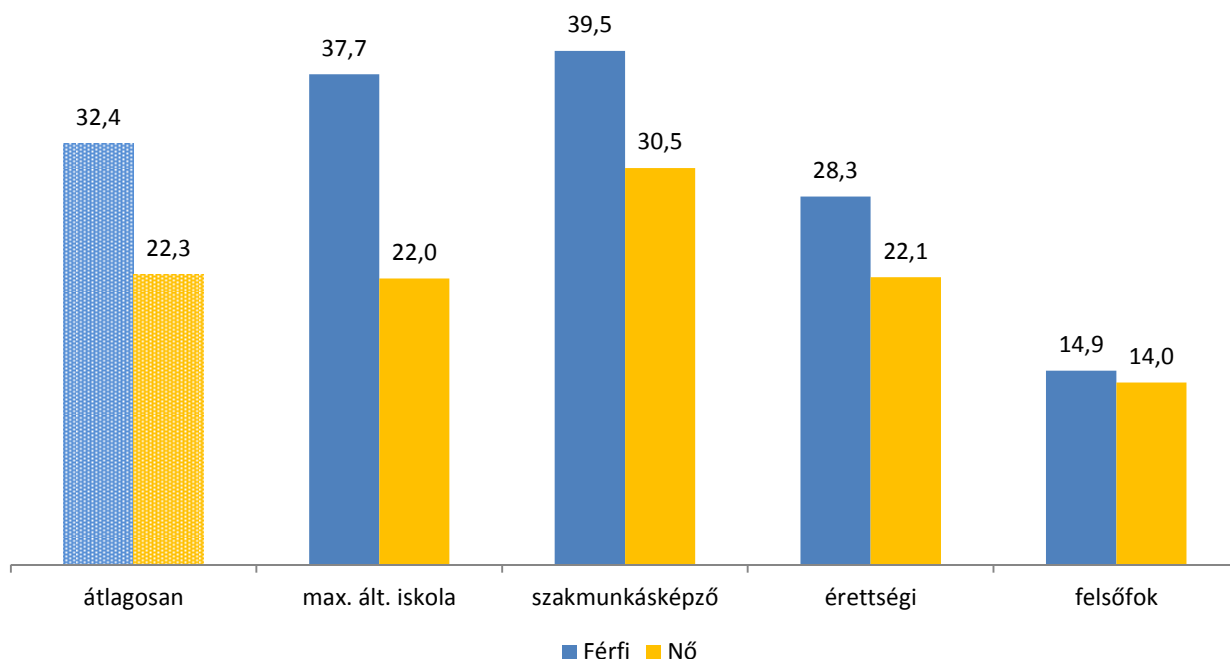

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

Az egészségi állapotot számottevő mértékben befolyásoló tényezők közül a dohányzást, az alkohol- és drogfogyasztást vizsgáljuk, mégpedig a önbevallás alapján, amit az eredmények értelmezésekor érdemes fejben tartani.

A dohányzást a 15 éves és idősebb korosztályban vizsgáló indikátorral mérhetjük, amely a legalább napi egy szál cigarettát elszívók arányát mutatja (az összes azonos korú felnőtt arányában). 2009-ben a magyarok bő negyede, 26,2%-a dohányzott napi szinten, de ezen belül jelentős az eltérés nemek szerint. A férfiaknak ugyanis egyharmada, 32,4%-a dohányzik, míg a nőknek negyede-ötöde, 22,3%-a. A leginkább viszont a fiatal felnőtt és középgeneráció dohányzik mindkét nemben belül, a legnagyobb arányban a 25-49 éves férfiak (41%). Az iskolázottság mentén is számottevő eltéréseket találunk a dohányzók arányában: a férfiaknál az alapfokú és szakmunkás végzettségűek a legnagyobb arányban dohányzók (37,7% és 39,5%), majd az érettségizettek körében alacsonyabb (28,3%), a felsőfokú végzettségűek körében pedig a legalacsonyabb az arányuk (14,9%). A nőknél is csökken a dohányosok aránya az iskolázottsággal, de itt már nem olyan lineáris az összefüggés, mint a férfiaknál: míg a legfeljebb általános iskolát végzetteknek a 22,0%-a dohányzik, a szakmunkás végzettségűeknek már a 30,5%-a, az érettségivel rendelkezőknek ismét csak a 22,1%-a, míg a diplomásoknak csak a 14,0%-a. Ez utóbbi egyben azt is jelenti, hogy a diplomások körében eltűnik a férfi-főlény, azaz a legmagasabb végzettségűek körében a nők és férfiak lényegében azonos arányban dohányoznak. (4.6. ábra)

4.6. ábra A dohányzók aránya nemenként és iskolai végzettség szerint a 15 évesek és idősebbek körében (%), 2009

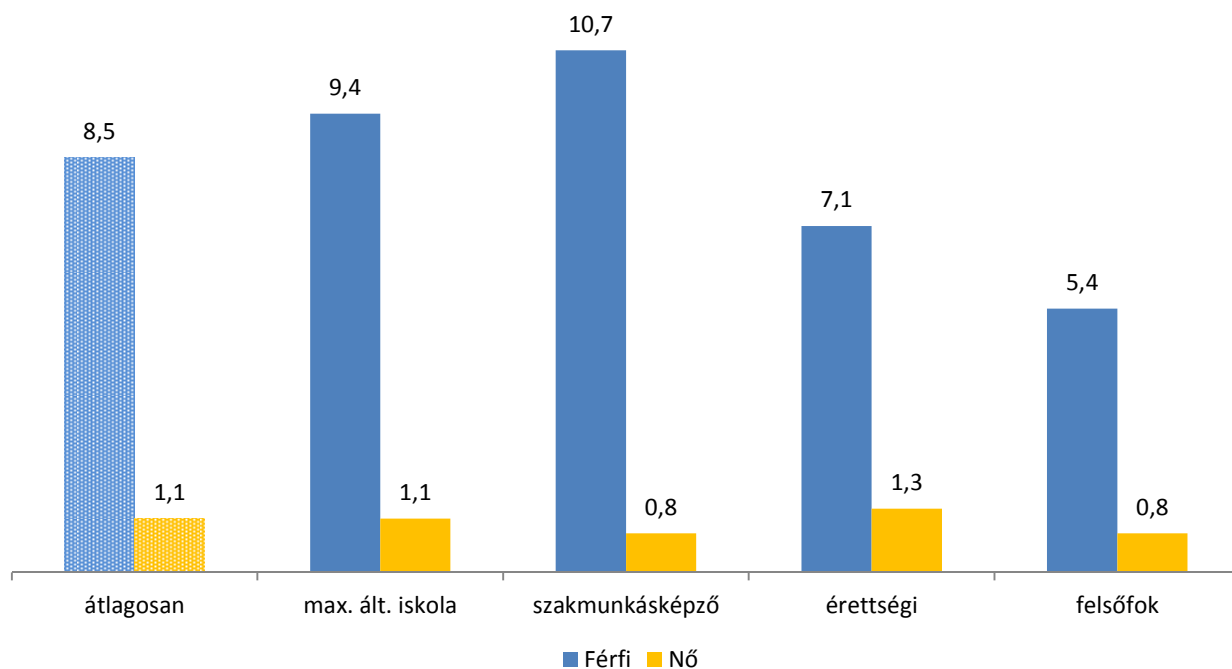
Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

A fokozott alkoholfogyasztás széleskörben elfogadottan egészségkárosító tényező, hasonlóan a dohányzáshoz. Az alkoholfogyasztást itt a 15 éves és idősebb lakosságon belül a nagyivók arányával mérjük. Nagyivónak neveztük azokat a nőket, akik a kérdezést megelőző héten összesen több mint 7, illetve azokat a férfiakat, akik több mint 14 egységnyi alkoholt fogyasztottak (a nők esetében az eltérő fiziológiai sajátosságok miatt kell kisebb határértékeket figyelembe venni). Egy ital/alkoholegység egy korsó sörnek, 2 dl bornak vagy 0,5 dl röviditalnak felel meg, azaz 1 dl sör 0,2 italnak, 1 dl bor 0,5 italnak és 0,1 dl rövidital 0,2 italnak számít. A szakirodalomban *binge drinking*nek nevezett jelenség (egy alkalommal nagy mennyiségű alkohol fogyasztása) kiemelkedő jelentősége miatt nagyivónak neveztük azokat is, akik egy alkalommal 6 vagy több italt fogyasztanak.

2009-ben nagyivónak számított a 15 éves és idősebb magyar lakosság 4,6%-a, de ahogy az adatok részletesebb bontásából kiderül, ez elsősorban az idősebb férfiak körében jelentős probléma. A férfiak 8,5%-ával szemben ugyanis a nőknek csupán 1,1%-a tekinthető nagyivónak, az életkor előrehaladtával pedig emelkedik az arányuk: míg a 15-19 éveseknek a 0,7%-a nagyivó, addig a 20-24 évesek 6,9%-a és a 25-49 évesek 7,3%-a, míg az 50 évesek és idősebbeknek már 11,6%-a. Az iskolai végzettség is inkább a férfiak körében van szignifikáns hatással a túlzott alkoholfogyasztásra: a legmagasabb arányban a szakmunkás végzettségű férfiak között találunk nagyivókat, de az általános iskolát végzettek között is hasonlóan magas az arányuk, így lényegében minden tizedik

érettségivel nem rendelkező férfi nagyivónak számít. Az iskolai végzettség emelkedésével csökken az arányuk, a diplomások körében már csak az alacsony végzettségűekhez képest feleannyian, a férfiak 5%-a tekinthető nagyivónak. A nők körében eleve jóval alacsonyabb az arányuk, és az iskolai végzettség is kevésbé és nem lineárisan hat az alkoholfogyasztásra. (4.7. ábra)

4.7. ábra A nagyivók aránya nemenként és iskolai végzettség szerint a 15 évesek és idősebbek körében (%), 2009

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

A serdülőkori drogfogyasztást azon 16 évesek arányával mérjük, akik életük során már fogyasztottak kábítószer. 2011-ben a 16 éves magyar diákok 20%-a próbált már ki valaha valamilyen kábítószer³⁴, ezzel 36 európai országból a középmezőnyben, a 16. helyen állunk. A magyar diákok 8%-a 1-2 alkalommal, 5%-a 3-9, 2%-a 10-19, további 2%-a 20-39, 3%-a pedig 40 vagy több alkalommal használt már drogot. A lányok és fiúk között csak kis különbség található drogfogyasztás szerint: a lányok 19%-a, a fiúk 22%-a használt már életében legalább egyszer kábítószer. A használat gyakorisága alapján sincsenek lényegi különbségek nemek szerint; a

³⁴ Az itt bemutatott adat forrása az ESPAD adatfelvétel. A hasonló tartalmú, 2010-ben felvett, 15 éves diákok körében vizsgálódó HBSC (Health Behaviour in School-Aged Children) adatfelvétel szerint ez az arány 30%.

legnagyobb eltérést a drogot legalább 20 alkalommal használók körében találunk, mivel ez a lányok 3%-ára, a fiúknak pedig a 6%-ára jellemző.³⁵

A gyerekkorban kialakult egészségi és ezáltal társadalmi kockázatok különösen fontosak egy társadalom jövője szempontjából. Az egészségi kockázat és társadalmi hatás külön-külön is megjelenik a fiatalok terhességei kérdésében; ennek indikátora a fiatalok terhességeinek (élveszületések és terhesség-megszakítások) száma ezer megfelelő életkorú nőre vetítve (‰); Ennek értéke 21-22 ezrelék körül mozgott 2009 és 2012 között. A legfeljebb 14 évesek 5,0-5,6 ezreléke, a 15-17 évesek körében pedig 26,2-27,9 ezreléke várt gyermeket az egyes években. A települési hierarchiában felfele haladva folyamatosan csökken a fiatalok-terhességek száma: míg a községekben ez 30 ezrelék, a városokban 22, a megyei jogú városokban 14, Budapesten pedig 13.

A csecsemőhalandóság, azaz az 1 éves életkor betöltése előtt meghalt élve születettek számát 1000 élve születetthez vetítve lényegében változatlan, 5 ezrelék körüli (4,9-5,3‰) a vizsgált évek alatt. A legfeljebb 27 napos csecsemők körében kétszeres a halandósági ráta (3,3‰), mint a 27 napnál többet, de legfeljebb 1 évet élt csecsemőké (1,6‰). Az anya kora alapján a leginkább veszélyeztetett korosztály 2012-ben a 20 év alattiaké volt, itt ugyanis a csecsemőhalandóság 8,9‰, míg az életkori spektrum másik végén, a 40 év feletti anyák esetében a második legmagasabb a kockázat (8,0‰). Ugyanakkor, míg 2009 és 2012 között a 40 év feletti anyák esetében jelentősen csökkent (12,3‰-ről 8,0‰-re), addig a fiatal, legfeljebb 20 éves anyák körében számottevően nőtt, és közben is jelentősen ingadozott a csecsemőhalandósági ráta (2009: 7,3‰, 2010: 6,2‰, 2011: 9,5‰, 2012: 8,9‰). Ennek hatására a vizsgált négy év alatt 2012 az első olyan év, amikor a csecsemőhalandósági arányszám a 20 év alatti anyák esetében magasabb, mint a 40 év felettiekében. Az anya iskolai végzettsége szerint bő háromszoros különbséget találunk a legfeljebb általános iskolát végzettek (8,4‰) és a diplomás szülők esetében (2,6‰) 2012-ben.

Gyermekorvosi ellátottságot a gyermekek részére szervezett szolgálatokban, orvosi körzetben gyermek háziorvosok által ellátott 0-18 éves gyermekek számával mérjük. Háziorvosi szolgálatokban, azaz vegyes praxisokban és házi gyermekorvosi szolgálatokban ellátott gyermekek együttes száma átlagosan 633 és 636 között mozgott 2009 és 2012 között. Ezek közül a városokban közel azonos a gyerekszám (körzetenként 892-899 között), míg a községekben jóval alacsonyabb (357 gyerek). Önálló házi gyermekorvosi szolgálatban átlagosan 938-945 gyermeket láttak el a négy év alatt, míg vegyes praxisban, azaz háziorvosi szolgálatban 291-304 gyermeket. Előbbiben a városokban a legmagasabb az ellátott gyerekek átlagos száma (998 gyerek), míg a megyei jogú városokban és a községekben 919 gyerek, Budapesten pedig 895 gyerek jut egy praxisra; az utóbbi típus Budapesten nincs is és a megyei jogú városokban is nagyon ritka (csak 65 gyermeket látnak el így praxisonként), míg a városokban 321 gyerek, a községekben pedig 291 gyerek részesül ilyen ellátásban. A leginkább leterheltnek tehát a városok tűnnek, mert mind a három kategóriában itt a legmagasabb az egy körzetre eső gyerekszám.

³⁵ The 2011 ESPAD Report: Substance Use Among Students in 36 European Countries
http://www.echosurvey.hu/_user/browser/File/espac/The_2011_ESPAD_Report.pdf

A védőnői ellátottság szintén a gyermekegészségügy alapvető intézménye, amelyhez való hozzáférést a védőnői körzetben védőnő által ellátott 0-6 éves gyermekeknek a bejelentkezett azonos korú népességhez viszonyított arányával mérhető. Ez alapján 90% feletti (92,7-93,9%) lefedettséget találunk országsszerte 2009 és 2012 között.

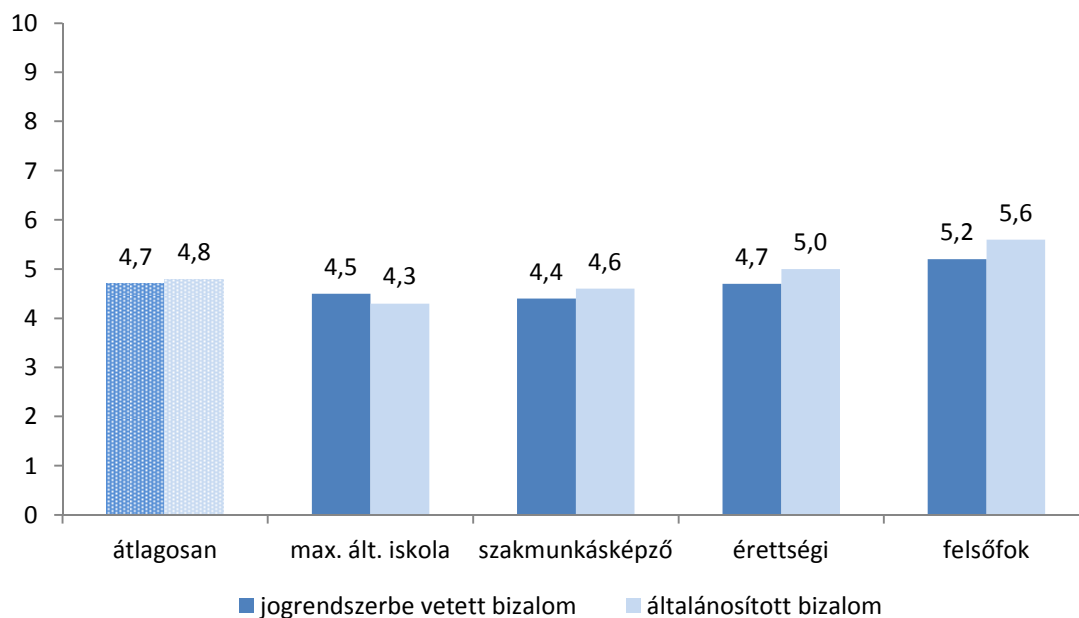
4.3. *Attitűdök: bizalom, diszkrimináció*

Általánosított bizalmon az ismeretlen emberek iránti bizalmat értjük, amely egy 0-10 fokú skálán adott válaszok átlagaként értelmezhető a teljes felnőtt korú népesség körében. Ennek értéke 2010-ben átlagosan 4,5 pont, 2012-ben pedig 4,8 pont volt, azaz a tízfokú skálán a középértéknél valamivel alacsonyabb szinten volt a magyar lakosság általános bizalmi indexe.

Jogrendszerbe vetett bizalmat az előzőhöz hasonló 0-10 fokú skálán adott válaszok átlagával mérve nagyon hasonló eredményt, átlagosan 4,6 pontot kapunk 2010-ben és 4,7-et 2012-ben, ami szintén a közepesnél kissé rosszabb értéket jelenti.

Az iskolai végzettség emelkedésével nő a bizalomszint mind általános szinten, mind pedig a jogrendszerrel kapcsolatban, de az emelkedés mértéke mindkét esetben igen alacsony. Így tehát még a legmagasabb bizalmi szinttel rendelkező felsőfokú végzettségűek esetében is alig éri el a közepes (5,5 pont) szintet a mutató értéke. (4.8. ábra)

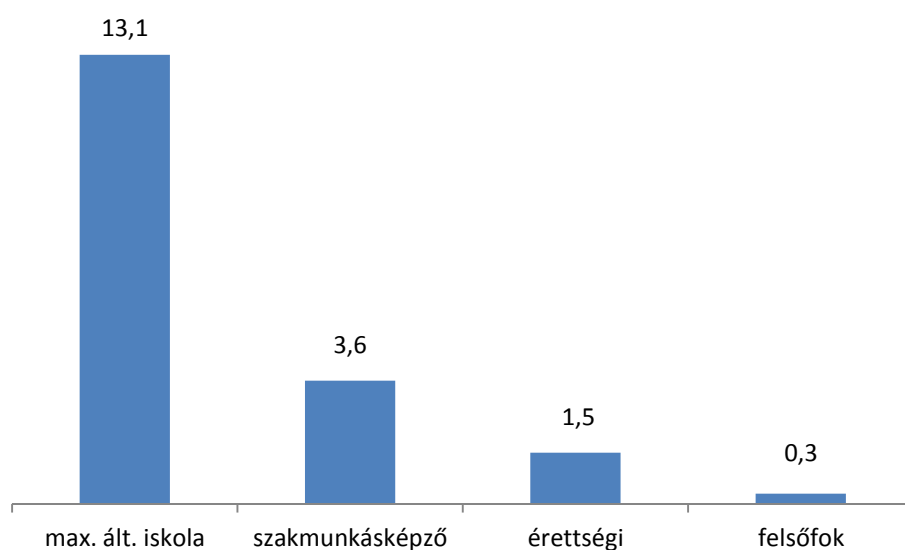
4.8. ábra A jogrendszerbe vetett bizalom és az általánosított bizalom átlagértékei 0-10 fokú skálán iskolai végzettség szerint (%), 2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

A diszkriminációt a szubjektív etnikai vagy faji diszkriminációs érzetettel, ezen belül is azon felnőttek arányán keresztül vizsgáljuk, akik úgy érzik, hogy etnikumuk, bőrszínük miatt diszkrimináció érte őket. 2010-ben a magyar felnőtt népesség 3,5%-a érezte úgy, hogy hátrányos megkülönböztetésben volt része, 2012-ben pedig 4,6%-nyian észleltek diszkriminatív viselkedést velük szemben. A diszkrimináció-érzet az iskolai végzettség emelkedésével jelentősen csökken: a legfeljebb általános iskolát végzettek körében még 13,1%-nyian számoltak be ilyen tapasztalatról, a szakmunkás végzettségűek között már jóval kisebb arányban, 3,6%-nyian, míg az ennél magasabb végzettségűek körében elenyésző az arányuk. (4.9. ábra)

4.9. ábra Diszkriminációérzet: azok aránya, akik etnikai vagy faji alapú diszkriminációt tapasztaltak (a felnőtt magyar népesség %-ában), 2012

Forrás: NTFS Monitoring adatbázis 2014.

5. Javaslatok az NTFS monitoring rendszerének felülvizsgálatára – az első monitoring jelentés elkészítésének tanulságai

Az NTFS teljes monitoring rendszerének megtervezésekor a TÁRKI számos javaslatot fogalmazott az adatszolgáltatás intézményi kereteire és a statisztikai rendszerben elvégzendő teendőkre vonatkozóan (TÁRKI 2012). Az alábbiakban ezeknek a korábbi javaslatoknak a szem előtt tartásával foglaljuk össze az első monitoring jelentés elkészítésének tapasztalatait.

Az adatszolgáltatás intézményei kereteire vonatkozóan két célt javasoltunk szem előtt tartani. Egyfelől szükségesnek láttuk, hogy jöjjön létre egy olyan egységes felület, amelyben az egyes indikátorok folyamatosan feltölthetőek lesznek. Javaslatunk erre az, hogy álljon rendelkezésre egy weben adminisztrálható adatbázis, amelynek az output táblái világos, áttekinthető szerkezetben folyamatosan elérhetőek a teljes nyilvánosság számára. Ennek egy változata a Szociális Ágazati Információs Rendszer részeként, a Lechner Lajos Tudásközpont révén elkészült (elérhető innen: https://www.teir.hu/szoc_agazat/), de a társadalmi folyamatok nyomon követési jelentés e változatának elkészítéséhez nem tudtuk használni. A felület számos lekérdezési funkciót tud, de arra, hogy szisztematikus elemzés készüljön belőle a magyar társadalom változásairól, nem alkalmas.

1. javaslat. A lekérdező felület funkcionalitását át kell tekinteni. Szükséges, hogy legyen a felületnek egy szisztematikus tesztje, amelybe meghívást kapnak a legfontosabb szereplők és adatfelhasználók. A teszt eredményeit utána hasznosítani kell a továbbfejlesztésben. Amit lehet, a készítő által garanciális keretek között kell javítani, amit nem, azt esetleg külön szerződés alapján.

A monitoring rendszer folyamatos működéséhez szükség van arra, hogy a folyamatosan frissülő statisztikai adatbázisból határozott, előre rögzített időpontokban kell készülnie értékelő jelentésnek. E jelentéseknek – javaslatunk szerint két szinten kellene készülniük. Először is, fontos, hogy készüljön ún. *Gyorsjelentés a társadalmi felzárkózásról* minden évben, egy meghatározott hónapban (amelynek a kijelölése során részben a statisztikai rendszer általános publikációs naptárához, részben pedig a társadalompolitikai-döntéshozatali-beszámolási-parlamenti napirendhez igazodva. Ilyen jelentés eddig nem készült. Megítélésünk szerint a javasolt menetrend betartásához a jövőben egyértelműen szükség van arra, hogy a monitoring adatbázis megfelelő időben és minőségben előálljon. Másodszor, fontosnak tartottuk, hogy készüljön a stratégiai célok teljesülését vizsgáló értékelő jelentés (*Befogadó társadalom: a társadalmi felzárkózási stratégia értékelése*) először a monitorozási időszak elején, majd minden harmadik évben. A gyorsjelentéseknek véleményünk szerint tartalmazniuk kell(ett volna) a lehetséges összes indikátort és azok bontásait. A hároméves jelentések esetében viszont fontosnak tartottuk, hogy azok az előre lerögzített, ún. kiemelt vagy *lead* indikátorok alapján készüljenek el, természetesen

ahol az argumentáció vagy a magyarázat megkívánja, az elsődleges, másodlagos és a kontextus indikátorok bevonásával. Azt, hogy a hároméves jelentésekben az indikátorok körét ezekre a kiemelt indikátorokra javasoltuk leszűkíteni, azért tettük, mert ez az egyetlen mód arra, hogy elkerüljük adott esetben a nagymennyiségű adatok szelektív használatát vagy azt, hogy az értékelés szándékosan vagy nem szándékoltan elvessen „a fák között az erdőben...”. Ez utóbbi jelentés – az eredeti javaslat szerint – azon túl, hogy visszacsatolást tartalmazhat a konkrét társadalompolitikai intézkedések eredményességét illetően, egyben arra is alkalmasnak kell lennie, hogy segítségével a statisztikai rendszeren belüli visszacsatolások megtörténjenek. A két javasolt jelentésből az első nem készült el, a másodikat pedig késve és kicsit más formátummal és mandátummal a jelenlegi anyag tartalmazza. A jelenlegi jelentésünk ebből a szempontból hibrid lett. Egyesével, szisztematikusan végigmentünk az összes javasolt indikátoron, míg a vezetői összefoglalót lényegében a kiemelt indikátorokra alapoztuk.

2. javaslat. A jelentési rendszer további működésére vonatkozóan a minisztérium állásfoglalása szükséges. Ha határozott elköteleződés történik a rendszer működtetésére, akkor meg kell erősíteni a korábbi célokat és határozott ütemtervet kell felállítani a jelentési rendszer publikációjára vonatkozóan. Ez abban is segíthet, hogy az apparátusok és a statisztikai rendszer számára világossá váljon: itt nem egy egyszeri adatszolgáltatási kötelezettségről van szó (amit elég volt „kipipálni”), hanem létrejött egy olyan intézményi innováció a szociális statisztikai rendszerben, amely mostantól kezdve folyamatos keresletet fog jelenteni a jó, releváns társadalomstatisztikai adatok előállítására.

Az, hogy a Monitorig első időszaka korlátozottan tekinthető sikeresnek, részben annak is köszönhető, hogy nem mindenütt álltak rendelkezésre a szükséges emberi erőforrások, kompetenciák és kapacitások a feladatok elvégzésére. Az alapadatok feltöltése és a megfelelő indikátorok kiszámítása illetve a rendszerbe történő beillesztése folyamatos munkát és odafigyelést igényel. Ezért szükséges, hogy megfelelő emberi erőforrás álljon a rendelkezésre, és világos felelősségi viszonyok mellett a rendszer működtetése erre dedikált államigazgatási szervezeti egységhez tartozzon. A javaslat megfogalmazásakor úgy gondoltuk, ideális megoldásnak az tekinthető, amelyben a minisztériumban van egy projektfelelős, aki a rendszer működtetését megrendeli erre specializált szereplőktől, majd a megrendelői szempontok folyamatos figyelemmel kísérése révén gondoskodik is a minőségbiztosításról és a megfelelő működésről. Most úgy gondoljuk, ez a megoldás kevésnek bizonyult.

3. javaslat. A minisztériumi szerkezet 2014-es átalakítása során elengedhetetlenül szükséges a Monitoringért felelős szervezeti egység megerősítése, mind az emberi erőforrásokat, mind a szükséges szervezeti hatásköröket illetően. Csak így képzelhető el, hogy a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia monitorozása valóban hatékony lesz. Bármennyire lelkes és kompetens szakemberek igyekeznek működtetni a rendszert, alapos intézményi beágyazás és hatáskör telepítés nélkül nem lesznek képesek tartósan pályára állítani egy ilyen tartósan működtetni szándékolt, minisztériumokon, államtitkárságokon, a statisztikai

rendszer különböző szereplőin átívelő, azok folyamatos és szoros együttműködését igénylő adatszolgáltató és elemző rendszert.

Az indikátorrendszer kialakítására vonatkozó javaslatunk megfogalmazásakor fontosnak tartottuk kiemelni, hogy szükségesnek látjuk: a hároméves stratégiai értékeléseket független szakértőkkel kiegészített eseti bizottság készítse el. Most mindezt megerősítjük.

4. javaslat. A monitoring jelentés elkészítésében részt vevő, a TÁRKI által szervezett szakértői kör bevonásával, de a jelenlegi szerzői kör kibővítésével javasoljuk megvitatni a Monitoring jelentés tapasztalatait. A vitába a folyamat összes szereplőjét érdemes behívni, hogy azonosítani lehessen a problémákat és a lehetséges továbblépési irányokat.

Ahhoz, hogy a tervezett monitoring rendszer teljes egészében felállhasson, szükségesnek látjuk az adatinfrastruktúra fejlesztését több, kiemelt ponton is. Ehhez kapcsolódóan további javaslatokat teszünk.

2012 évi indikátorjavaslatunkban kiemeltük: „ha kitűzzük azt a célt, hogy Magyarországon csökkenjen a roma és a nem roma népesség szegénységi rátája közötti különbség, hogy befogadóbbak legyenek az iskoláink, munkahelyeink, hogy csökkenjen az etnikai diszkrimináció, akkor ezt a siker reményében csak úgy tudjuk beemelni a politikai célok közé, ha képesek vagyunk mérni, mekkora is a szegénységi ráták különbözősége, az iskolai szegregáció, a diszkrimináció. Mérni azonban csak akkor lehet, ha a megfelelő statisztikák a rendelkezésünkre állnak a romák és a nem romák megfelelő jellemzőit illetően. Ehhez viszont be kell emelnünk a statisztikai adatszolgáltatás rendszerébe a nemzetiségi, etnikai hovatartozásra utaló ismérveket.”

Azóta, mint ahogy azt a szakma és a statisztikai rendszer szereplői is megelégedettséggel konstatálták, sokat javult a helyzet. A Stratégia célkitűzésével és a monitoring rendszerre vonatkozó ajánlásokkal összhangban teret nyert az az elképzelés, hogy az etnikai dimenzióra vonatkozó egyéni attribútumok gyűjtését nem lehet mellőzni. Azóta a nem kötelező jellegű, nagymintás személyi vagy háztartási szintű adatfelvételekbe (pl. Munkaerő-felvétel, HKÉF) bekerült az etnikai identitásra vonatkozó kérdés, a kettős identitás népszámlálásban már alkalmazott módszerével. Ezt pozitív fejleményként értékeljük. Továbbra is fontosnak tartjuk azonban kiemelni, hogy a jelentési rendszer, a sztenderd statisztikai gyakorlat is tartalmazzon ilyen természetű bontásokat. Ezért emeljük ki újra, hogy egyre több olyan indikátor esetében, ahol az etnikai elkülönülést, a gyermekek esélyeit, a szegénység újratermelődését az etnikai dimenzió mentén is relevánsnak tartjuk, szükséges számolni és közölni a megfelelő bontásokat is.

Az etnikai hovatartozáshoz hasonlóan az adatinfrastruktúra egyes szegmenseiben a társadalmi státusz, illetve a társadalmilag hátrányos helyzet mérése sem megoldott megnyugtatóan, s így a folyamatok monitorozásához adekvát indikátorok kidolgozása sem mindig lehetséges. A survey típusú adatgyűjtések jellemzően tartalmazznak a megkérdezettek vagy általában a háztartásban élők iskolázottságára, jövedelmi helyzetére, gazdasági aktivitására, foglalkozására vonatkozó információkat, melyek lehetővé teszik a társadalmi folyamatok nyomon követését meghatározott társadalmi csoportokban is. Ezek azonban nem minden esetben teszik lehetővé a javasolt indikátorok koherenciáját, akár egy kulcsfontosságú változó hiánya (megkérdezett gazdasági

aktivitása, a háztartás jövedelme, a szülők iskolázottsága, stb.), akár a változó eltérő mérése vagy specifikációja miatt. Ennek nyilvánvaló oka és egyben akadálya az adatfelvételek megrendelőinek és/vagy végrehajtóinak különbözősége, az adatfelvételek eltérő célja, esetleg az eltérő, például a nemzetközi összehasonlíthatóság miatti protokollok alkalmazása.

5. javaslat. Át kell tekinteni, hogy a statisztikai rendszerben a rendszeres lakossági adatfelvételek esetében mennyire haladt előre a nemzetiségi, etnikai hovatartozást mutató változók bevezetése és milyen előrehaladás tapasztalható a hátrányos helyzetek mérésével kapcsolatos változók bevezetése terén.

2012-ben kiemeltük, hogy fontosnak tartjuk: a magyarországi roma népesség helyzetével kapcsolatban készüljön egy valódi, nagymintás, az ún. Kemény-féle roma vizsgálatok hagyományát folytató kutatás 2013-ban (a legutóbbi ilyen vizsgálat után tíz évvel). Azóta egy speciálisan a roma népességre koncentráló vizsgálat (TÁMOP-5.4.1.-12 kiemelt projekt keretében) elkészült, módszertana, mintavétele azonban erősen kétséges, eredményei és a belőle származó eredmények máig nem publikusak és a kutatás nagyon sok, a felzárkózás monitorozásához szükséges indikátort, noha megtehetné, nem tartalmaz. E jelentés írása során kiszámoltuk, hogy a kutatás adatfelvétel abból a 25 indikátorból, amelynek a mérésére elméletileg alkalmasnak kellene lennie, 4 indikátornak a mérését tudja produkálni úgy, hogy az megfelel az indikátor-definíciónak és további hármat tud mérni úgy, hogy azt módszertani korlátozásokkal közelítőnek lehet tekinteni. (A NTFS indikátorrendszerében szereplő 116 indikátorból 62 olyan van, amelyek közvetlenül relevánsak a roma népesség helyzetének jellemzése szempontjából. Ebből 37 indikátor előállítására adminisztratív adatok vagy más survey jellegű felvételek szükségesek. 25 lett volna azoknak az indikátoroknak a száma, amelyeket elvileg elő lehetett volna állítani a 2013. évi Roma adatfelvétel alapján.)

6. javaslat. Készüljön értékelő elemzés a TÁMOP 5.4.1.-12 kiemelt projekt keretében készült 2013. évi roma vizsgálat tapasztalatairól. A megrendelő minisztérium tekintse át, hogy mi vezethetett oda, hogy ez a nagymintás vizsgálat nem tudta teljesíteni a vele kapcsolatos elvárásokat, és fogalmazzon meg következtetéseket a roma vizsgálatok jövőbeni lefolytatására vonatkozóan.

Tekintettel arra, hogy az elmúlt évtizedben nagyon nagymértékben fejlődött az államigazgatás informatikai háttere, a korábbi gyakorlatokhoz képest lényegesen többet lehet már építeni a survey jellegű adatok mellett az adminisztratív adatokra is. Az állami szolgáltatások igénybe vevőire vonatkozóan ma már rendkívül sok és nagyon nagy elemzési és monitorozási potenciállal rendelkező adat áll rendelkezésre (társadalombiztosítási rendszer, nyugdíjstatisztikák, önkormányzati regiszterek és munkanélküliségi regiszterek stb.). Ezen a területen is szükség van azonban fejlesztésekre.

A legtöbb esetben a hátrányos helyzettel vagy az etnikai hovatartozással kapcsolatos változók nem állnak rendelkezésre, gyakran az egyetlen kiindulópont a területi dimenzió. Így nem tudjuk – vagy csak proxyk beiktatásával vagyunk képesek – monitorozni, hogy a gyermekek napközbeni

ellátásában mekkora a hátrányos helyzetűek vagy az alacsony iskolázottságú szülők gyerekeinek részvétele, mekkora körökben a csecsemőhalandóság, vagy a várható élettartam.

7. javaslat. Készüljön egy olyan jelentés, amely – a 2009-es adatvédelmi és kisebbségi ombudsmani javaslat során elindult diskurzus folytatásaként – a nemzetiségi, etnikai hovatartozásra vonatkozó adatok kezelésének emberi jogi és adatvédelmi szempontjainak szisztematikus figyelembe vételével tesz javaslatot az etnikai dimenzió megjelenítésére az adminisztratív adatok (rendszeres statisztika) jól körülhatárolt, releváns részében. A jelentést nyilvános társadalmi vitára kell bocsátani és a gyakorlati javaslatokat ennek alapján kell véglegesíteni. Általános adatgyűjtésre csak akkor kerüljön sor, ha társadalompolitikai programtervezéshez szükséges. Az adminisztratív adatgyűjtések esetében szükség van célzott fejlesztésekre, hogy egyrészt az iskolai végzettség jelenjen meg a társadalompolitikai szempontból releváns adatgyűjtésekben, másrészt a közigazgatás által is használt, például a (mindenkori) hátrányos, illetve a halmozottan hátrányos fogalmak konzekvensen szerepeljenek az adminisztratív kérdőíveken. Szintén az adminisztratív adatgyűjtések esetében szükségesnek tartjuk a kora gyermekkori fejlesztés területén érintett (egészségügyi, oktatási és szociális) ágazati és intézményi statisztikai adatgyűjtések minél szélesebb körű összehangolását, annak érdekében, hogy az intézménybeli utak követhetőek legyenek, alkalmasak legyenek a visszacsatolásra és az intézményrendszer teljesítményének értékelésére.

A statisztikai rendszernek a jelenlegihez képest lényegesen többet és pontosabban kellene tájékoztatnia a leginkább sérülékeny, statisztikai szempontból pedig nehezen elérhető társadalmi csoportok szociális helyzetéről, mint például a hajléktalanok, különböző szociális és egészségügyi intézményekben élő szegények (a gyermekek esetében különösképpen sérülékenyek az árva vagy elhagyott gyermekek), a különböző pszichiátriai jellegű betegségek vagy valamilyen testi fogyatékoság miatt akadályozott emberek. Ez lenne az alapfeltétele annak, hogy a Stratégia monitorozásának is szerves elemévé válhassanak a fenti csoportok helyzetét legalább többé-kevésbé leíró és a politikai döntéshozatal szempontjából is releváns indikátorok.

8. javaslat. Készüljön jelentés a nehezen elérhető társadalmi csoportokra vonatkozó információ források szisztematikus áttekintésével. Szakmai vita után, a megfelelő érdekképviselők és a területtel foglalkozó civil szervezetek bevonásával készüljenek javaslatok a statisztikai adatszolgáltatási rendszer fejlesztésére.

Hivatkozások

- Éltető Ö. és Havasi É. (2002). Az elemzési egység és az ekvivalenciaskála megválasztásának hatása a jövedelmi egyenlőtlenségre és szegénységre. *Szociológiai Szemle*, 2002/4. szám, 157–170.
- European Commission (2012). Tackling and preventing child poverty, promoting child well-being. SPC Advisory report to the European Commission.
- Eurostat (2013). Standard error estimation for the EU-SILC indicators of poverty and social exclusion. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Gábos A. (2013). Successful policy mixes to tackle child poverty: an EU-wide comparison. AIAS, *GINI Discussion Paper* 76.
- Gábos A., Szivós P. és Tátrai A. (2013). Szegénység és társadalmi kirekesztettség Magyarországon, 2000-2012. In: Szivós P. és Tóth I. Gy. (szer.): Egyenlőtlenség és polarizáció a magyar társadalomban. Budapest: TÁRKI. pp. 37-60.
- KSH (2011). A fiatalok munkaerő-piaci helyzete. A munkaerő-felmérés alap illetve a 2010. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Mód Péter (2013). 2011. évben befejezett főbb aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök hatékonyságának vizsgálata. Nemzeti Munkaügyi Hivatal, Budapest.
- OECD: Society at a Glance 2014: OECD Social Indicators, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/soc_glance-2014-en, 1.11. ábra.
- Social Protection Committee (2013). Social Europe: Current social challenges and the way forward. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Tajti József (2013). Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök fontosabb létszámadatai 2012-ben. Nemzeti Munkaügyi Hivatal, Budapest.
- TÁRKI (2011). Child well-being in the European Union: Better monitoring instruments for better policies. Budapest: TÁRKI.
- TÁRKI-Applica (2010). Child poverty and child well-being in the European Union. Report prepared by TÁRKI and Applica for the DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (Unit E.2) of the European Commission, Budapest. Co-editor (with István György Tóth and Terry Ward) and co-author.
- Vitrai et al. (2010). „Jelentés egy egészségben elmaradott országból...” Egészségjelentés 2010. EgészségMonitor, Budapest.

Mellékletek

M1 A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia indikátorrendszere

M1 táblázat A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia célrendszerének monitorozására javasolt indikátorok rendszere – áttekintő táblázat

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
1	A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők arányának csökkentése, különös tekintettel a roma népességre	E	C1e1	A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők aránya (EU definíció)	életkor, háztartástípus, htfő iskolai végzettsége, településtípus, <u>etnikai</u> <u>hovatartozás</u>		Az indikátor nevének helyesbítése: „A szegénységben VAGY társadalmi kirekesztettségben élők aránya (EU definíció)”.
		E	C1e2	A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők aránya (EU2020 cél, hazai vállalás)	életkor, háztartástípus, htfő iskolai végzettsége, településtípus, <u>etnikai</u> <u>hovatartozás</u>	Az indikátor pontos definíciója és előállításának módszertana hiányzik a Stratégia szövegéből.	- Az indikátor nevének helyesbítése: „A szegénységben VAGY társadalmi kirekesztettségben élők aránya (EU definíció)”. - A definíció és a módszertan pontos megadása
		M	C1m1	A jövedelmi szegénységben élők aránya	életkor, háztartástípus, htfő iskolai végzettsége, munkaintenzitás, településtípus, <u>etnikai</u> <u>hovatartozás</u>	2012-re hiányzik a munkaintenzitás szerinti bontás.	- A munkaintenzitás szerinti bontás 2012-től. - Súlyos anyagi deprivációs helyzet szerinti bontás is szükséges a revíziót követően.
		M	C1m2	A súlyos anyagi deprivációban élők aránya	életkor, háztartástípus, htfő iskolai végzettsége, munkaintenzitás, településtípus, <u>etnikai</u> <u>hovatartozás</u>	2012-re hiányzik a munkaintenzitás szerinti bontás.	- A munkaintenzitás szerinti bontás 2012-től. - Jövedelmi helyzet szerinti bontás is szükséges a revíziót követően.
		M	C1m3	Az alacsony munkaintenzitású	életkor, htfő iskolai végzettsége, településtípus,		- A kockázati csoport életkor szerinti

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
				háztartásban élők aránya	<u>etnikai hovatartozás</u>		definíciójának, és az életkori bontás pontosítása. - Jövedelmi helyzet és súlyos anyagi deprivációs helyzet szerinti bontás is szükséges a revíziót követően.
		M	C1m4	A szegénység mélysége	életkor, htfő iskolai végzettsége, munkaintenzitás, településtípus, <u>etnikai hovatartozás</u>	Minden bontás hiányzik 2012-re, az életkor kivételével.	A hiányzó bontások pótlása.
		M	C1m5-6	Az anyagi depriváció egyes elemi indikátorainak mentén depriváltak aránya	életkor, htfő iskolai végzettsége, településtípus, <u>etnikai hovatartozás</u>	Életkori, iskolai végzettség, településtípus szerinti bontás hiányzik 2012-ben.	A hiányzó bontások pótlása.
		K	C1k1	A jövedelmi szegénységben élők aránya - különböző szegénységi küszöbök mellett	életkor, htfő iskolai végzettsége, <u>etnikai hovatartozás</u>	A munkaintenzitás szerinti bontás hiányzik 2012-re.	A hiányzó bontás pótlása.
		K	C1k2	A jövedelmi szegénységben élők aránya - alternatív ekvivalencia skála mellett	életkor, htfő iskolai végzettsége, <u>etnikai hovatartozás</u>	Az adatok hiányoznak 2012-re.	A hiányzó adatok pótlása.
		K	C1k3	Szegénységi ráta - időben rögzített szegénységi küszöb mellett	-		Az indikátor nevének helyesbítése: „Szegénységi ráta – időben (2005-ben) rögzített szegénységi küszöb mellett”.
1.1	A romák,	E	C1.1e1	Foglalkoztatási ráta	nem, iskolai végzettség, <u>etnikai hovatartozás</u>		Életkor szerinti bontás szükséges a revíziót

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
	<i>mélyszegénységben élők munkaerő-piaci integrációjának elősegítése, illetve foglalkoztatottsági szintjük emelése</i>						követően.
		M	C1.1m1	A szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élők jövedelmi szegénysége	hfő iskolai végzettsége, település típusa, <u>etnikai hovatartozása</u>	Iskolai végzettség és településtípus szerinti bontások hiányoznak.	- A monitoring rendszer revíziójánál mindenképpen szükséges a pontosítás, az eredeti definíció nem elég világos. - A hiányzó bontások pótlása.
		K	C1.1k1	Tartós munkanélküliségi ráta	iskolai végzettség, <u>etnikai hovatartozás</u>		
1.1.1	A romák, mélyszegénységben élő aktív korúak képzettségi szintjének emelése	E	C1.1.1e1	Alacsony iskolai végzettségűek aránya az aktív korú (roma) népességben	életkor, <u>etnikai hovatartozás</u>	Az eredeti javaslatban a roma aktív korúak a kockázati népesség, az adatfeltöltésben a teljes népesség.	A monitoring rendszer revíziójánál mindenképpen szükséges az indikátor és a bontások pontosítása.
		E	C1.1.1e2	Alacsony iskolai végzettségűek aránya azon aktív korúak között, akiknek apja alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik	életkor	2014-től lesz elérhető	-
		M	C1.1.1m1	Szakmunkás-végzettségűek foglalkoztatási rátája	-		Életkori és etnikai hovatartozás bontások nevesítése
		K	C1.1.1k1	Felnőttoktatásban résztvevők aránya	iskolai végzettség, <u>etnikai hovatartozás</u>		Definíciós pontosítás: 25-64 évesek körében.
1.1.2	Gazdaság- és vállalkozásfejlesztés a hátrányos helyzetű, alacsony iskolai végzettségű emberek	E	C1.1.2e1	Vállalkozások száma az alacsony iskolázottságúak körében	-	KSH javaslata: „A vállalkozóként dolgozó foglalkoztatottak száma az alacsony iskolázottságúak körében”.	A monitoring rendszer revíziójánál mindenképpen szükséges az indikátor és a bontások pontosítása.

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
	foglalkoztatása érdekében (elsődleges munkaerőpiacon a magas élők munkai igényű ágazatok, szociális gazdaság, atipikus foglalkoztatási formák)	E - A	C1.1.2e2	Vállalkozások száma a roma népességben	-	KSH megjegyzése: „Az alacsony előfordulás miatt értékelhetetlen adat.”	Az információ pontosítását követően az döntés szükséges az indikátorról.
		M	C1.1.2k1	A vállalkozóvá válási támogatás elterjedtsége	-	Adathiány: adatfelelős a Foglalkoztatási Hivatal / NFSZ	Pótlás szükséges.
		M	C1.1.2k2	A bértámogatással foglalkoztatottak száma	-	Adathiány: adatfelelős a Foglalkoztatási Hivatal / NFSZ	Pótlás szükséges.
1.1.3	A munkaerő-piaci integrációt támogató munkaügyi és szociális ellátások, szolgáltatások elérhetőségének, minőségének, hatékonyságának fejlesztése	E	C1.1.3e1	Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskereső aránya	életkor csoport, iskolai végzettség, munkanélküliség időtartama	2009, 2011 és 2013: adathiány 2010-re és 2012-re külső szakértői segítséggel feltöltve	Pótlás szükséges, a NFSZ felé történő rendszeres adatkéréssel
		E	C1.1.3e2	Az elsődleges munkaerőpiacon az alacsony iskolázottságúak közül az elhelyezkedett álláskereső aránya	életkor csoport, munkanélküliség időtartama,	2009, 2011 és 2013: adathiány 2010-re és 2012-re külső szakértői segítséggel feltöltve	Pótlás szükséges, a NFSZ felé történő rendszeres adatkéréssel
		E	C1.1.3e3	Az elsődleges munkaerőpiacon a 24 év alattiak közül elhelyezkedett álláskereső aránya	pályakezdő, nem pályakezdő, iskolai végzettség, munkanélküliség időtartama	2009, 2011 és 2013: adathiány 2010-re és 2012-re külső szakértői segítséggel feltöltve	Pótlás szükséges, a NFSZ felé történő rendszeres adatkéréssel
		E	C1.1.3e4	Az elsődleges munkaerőpiacon a fogyatékkal élők közül elhelyezkedett álláskereső aránya	életkor csoport, iskolai végzettség, munkanélküliség időtartama	2009, 2011 és 2013: adathiány 2010-re és 2012-re külső szakértői segítséggel feltöltve	Pótlás szükséges, a NFSZ felé történő rendszeres adatkéréssel
		M	C1.1.3m1	Az elsődleges munkaerőpiacon	életkor csoport, iskolai végzettség,	Teljes adathiány.	Megszüntetni javasolt. Helyette: Az elsődleges

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
				elhelyezkedett, munkaerő-piaci szolgáltatásban részesülő álláskereső aránya	munkanélküliség időtartama		munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya, %
		M	C1.1.3m2	Az elsődleges munkaerőpiacon támogatással elhelyezkedett álláskereső aránya	életkor csoport, iskolai végzettség, munkanélküliség időtartama	2009, 2011 és 2013: adathiány 2010-re és 2012-re külső szakértői segítséggel feltöltve	Pótlás szükséges, a NFSZ felé történő rendszeres adatkéréssel
		M	C1.1.3m3	Az elsődleges munkaerőpiacon az alacsony iskolázottságúak (max. 8 oszt) közül elhelyezkedett, munkaerő-piaci szolgáltatásban részesülő álláskereső aránya	életkor csoport, munkanélküliség időtartama	Teljes adathiány.	Megszüntetni javasolt. Helyette: Az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya az alacsony iskolázottságúak között, %
		M	C1.1.3m4	Az elsődleges munkaerőpiacon az alacsony iskolázottságúak (max 8 oszt) közül támogatással elhelyezkedett álláskereső aránya	életkor csoport, munkanélküliség időtartama	2009, 2011 és 2013: adathiány 2010-re és 2012-re külső szakértői segítséggel feltöltve	Pótlás szükséges, a NFSZ felé történő rendszeres adatkéréssel
		M	C1.1.3m5	Az elsődleges munkaerőpiacon a 24 év alattiak közül elhelyezkedett, munkaerő-piaci szolgáltatásban részesülő álláskereső aránya	pályakezdő, nem pályakezdő, iskolai végzettség, munkanélküliség időtartama	Teljes adathiány.	Megszüntetni javasolt. Helyette: Az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya a 24 év alattiak közül, %
		M	C1.1.3m6	Az elsődleges munkaerőpiacon a 24 év	pályakezdő, nem pályakezdő, iskolai	2009, 2011 és 2013: adathiány	Pótlás szükséges, a NFSZ felé történő rendszeres

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	javaslat
				alattiak közül támogatással elhelyezkedett álláskeresők aránya	végzettség, munkanélküliség időtartama	2010-re és 2012-re külső szakértői segítséggel feltöltve	adatkéréssel
		M	C1.1.3m7	Az elsődleges munkaerőpiacon a fogyatékkal élők közül elhelyezkedett, munkaerő-piaci szolgáltatásban részesülő álláskeresők aránya	életkor csoport, iskolai végzettség, munkanélküliség időtartama	Teljes adathiány.	Megszüntetni javasolt. Helyette: Az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévőek aránya a fogyatékkal élők között, %
		M	C1.1.3m8	Az elsődleges munkaerőpiacon a fogyatékkal élők közül támogatással elhelyezkedett álláskeresők aránya	életkor csoport, iskolai végzettség, munkanélküliség időtartama	2009, 2011 és 2013: adathiány 2010-re és 2012-re külső szakértői segítséggel feltöltve	Pótlás szükséges, a NFSZ felé történő rendszeres adatkéréssel
		K	C1.1.3k1	Munkanélküliségi ráta	-		Áthelyezés javasolt a 1.1 rész cél alá
1.1.4	A közfoglalkoztatás rendszerének fejlesztése, bővítése	E - A	C1.1.4e1	A közfoglalkoztatási programokban résztvevők teljes munkaidejű ekvivalensre átszámított létszáma	foglalkoztató szektora, iskolai végzettség, településtípus	- Adathiány: adatfelelős a Nemzeti Munkaügyi Hivatal (NMH) (2010 és 2011-re rendelkezésre áll) - Bontások hiányoznak	Pótlás szükséges.
		E - J	C1.1.4e2	A közfoglalkoztatásba bevontak elhelyezkedési rátája	iskolai végzettség, közfoglalkoztatás típusa, közfoglalkoztatás időtartama	Teljes adathiány: adatfelelős a Nemzeti Munkaügyi Hivatal (NMH)	Pótlás szükséges.
		M - A	C1.1.4m1	A közfoglalkoztatásban érintettek száma	foglalkoztató szektora, iskolai végzettség, településtípus	- Adathiány: adatfelelős a Nemzeti Munkaügyi Hivatal (NMH) (2011-re rendelkezésre áll) - Bontások hiányoznak	Pótlás szükséges.

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
1.1.5	Az aktivitást erősítő, a munkavállalásra ösztönző segélyezési rendszer kialakítása	E	C1.1.5e1	Az álláskeresési járadékban részesedők között elhelyezkedők aránya	-	Teljes adathiány. Adatfelelős a KSH.	Pótlás szükséges.
		E	C1.1.5e2	Medián elhelyezkedési idő az elhelyezkedők járadékosok között	-	Teljes adathiány. Adatfelelős a KSH.	Pótlás szükséges.
		M	C1.1.5m1	Munkanélküliségi csapda indikátor	átlagbér nagysága, háztartás-összetétel	- OECD Tax benefit model-ből frissíteni kell az adatokat. Csak 2009-re lett feltöltve. - Bontások hiányoznak.	Pótlás szükséges.
		M	C1.1.5m2	Nettó helyettesítési ráta indikátor	átlagbér nagysága, háztartás-összetétel	- OECD Tax benefit model-ből frissíteni kell az adatokat. Csak 2009-re lett feltöltve. - Bontások hiányoznak.	Pótlás szükséges.
1.1.6	A munkahely és a család összeegyeztetése és az atipikus foglalkoztatási formák támogatása	E	C1.1.6e1	Gyermekek anyák foglalkoztatási rátája	legfiatalabb gyermek életkora	A gyermekükkel egy háztartásban élő anyákra vonatkoztatott adat.	
		M	C1.1.6m1	Kora gyermekkori nevelésben és gondozásban részesülő 0-5 éves gyermekek aránya	életkor, anya iskolai végzettsége, <u>hátrányos helyzet</u>	Szülő iskolázottság és hátrányos helyzet szerinti bontások kidolgozása, adatközlésbe való beemelése nem történt meg.	Pótlás szükséges.
		M	C1.1.6m2	Részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya	nem, iskolai végzettség		

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
1.2	A gyermekszegénységet, mélyszegénységet és a roma népességet célzó szakpolitikák, beavatkozások tervezését, nyomon követését, értékelését szolgáló adminisztrációs és statisztikai adatforrások, információs rendszerek fejlesztése	E	C1.2e1	A monitoring rendszer adat- feltöltöttsége	átfogó és specifikus célok szerint is számítható		Az indikátor számítási módszertanának pontosítása szükséges annak érdekében, hogy az indikátor rendszerszerűen, automatikusan előálljon.
2	A szegénység, szociális kizáródás újratermelődésének megakadályozása	E - J	C2e1	A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők aránya az alacsony iskolázottságú szülők gyermekei körében	iskolai végzettség, <u>etnikai hovatartozás</u>	Teljes adathiány.	- Az indikátor nevének helyesbítése: „A szegénységben VAGY társadalmi kirekesztettségben élők aránya az alacsony iskolázottságú szülők körében”. - A módszertan pontosítása és az indikátor és bontásainak előállítása. - A monitoring rendszer revíziója során megfontolandó a gyermekek szegénységi kockázatának szülői iskolázottság szerinti felvétele az indikátorok

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
							közé.
		E	C2e2	A tartós szegénységben élő gyermekek aránya	szülők száma, gyermekek száma, htfő iskolai végzettsége, település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Bontások hiányoznak.	Az indikátor bontásainak előállítása.
		M	C2m1	A tartósan anyagi deprivációban élő a gyermekek aránya	háztartás típusa, htfő iskolai végzettsége, település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Teljes adathiány.	A módszertan pontosítása, az indikátor és az indikátor bontásainak előállítása.
		M	C2m2	Tartósan munkanélküli háztartásban élő gyermekek aránya	háztartás típusa, htfő iskolai végzettsége, település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Teljes adathiány.	A módszertan pontosítása, az indikátor és az indikátor bontásainak előállítása.
2.1.	A gyermekek szegénységének csökkentése	E	C2.1e1	A jövedelmi szegénységben élők aránya a gyermekek háztartások körében	htfő iskolai végzettsége, <u>etnikai hovatartozás</u> , háztartás típusa, háztartás munkaintenzitása, település típusa	Bontások hiányoznak.	A módszertan pontosítása, és az indikátor bontásainak előállítása.
		M	C2.1m1	Az élelmiszerkiadások magas aránya	háztartás típusa; gyermekes háztartásokra: htfő iskolai végzettsége, <u>etnikai hovatartozás</u>	Teljes adathiány	Pótlás szükséges.
		K	C2.1k1-2	A gyermekek relatív szegénységi kockázata	-	Hibás képlet a számításban.	A mellékelt javaslat szerinti javítás szükséges.
		K	C2.1k3	A gyermekes háztartásban élők aránya a szegények között	életkor	Életkor szerinti bontás hiányzik.	Pótlás szükséges.
2.1.1	A családokat érintő jóléti transzferek szinten tartása.	E	C2.1.1e1	A készpénzes családtámogatások szegénységcsökkentő hatása	életkor, háztartás típusa, <u>etnikai hovatartozás</u> , htfő iskolai végzettsége, háztartás munkaintenzitása, település típusa	Adathiány 2012-re.	Pótlás szükséges.
		K - A	C2.1.1k1	A nyugdíj nélkül számított társadalmi juttatások	életkor, háztartás típusa, <u>etnikai hovatartozás</u> , htfő	- Bontások hiány 2012-re. - Hibás számítás.	- Pótlás szükséges. - A monitoring rendszer

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
				szegénységcsökkentő hatása	iskolai végzettsége, háztartás munkaintenzitása, település típusa		revíziója során szükséges az elnevezés és a definíció összehangolása. - A mellékelt javaslat szerinti javítás szükséges.
		K	C2.1.1k2	A családtámogatásra fordított közkiadások aránya	kiadástípusok	Indikátor értéke 2012-re, kiadástípusok szerinti bontás minden évre hiányzik.	Pótlás szükséges.
		K	C2.1.1k3	A családtámogatásra fordított közkiadások GDP- hez viszonyított aránya	-	Indikátor értéke 2012-re, kiadástípusok szerinti bontás minden évre hiányzik.	Az indikátor újradefiniálása és adatpótlás szükséges.
2.1.2	A gyermekjóléti, gyermekvédelmi ellátások, szolgáltatások elérhetőségének, minőségének, hatékonyságának fejlesztése	E	C2.1.2e1	Védelemben vett gyermekek aránya	életkor, <u>etnikai hovatartozás</u>	A 2010-es adat nem konzisztens: az átlag és a korcsoportonkénti bontás számai nem érnek össze, az átlag magasabb, mint bármelyik korcsoporton- kénti érték.	- Az indikátor nevének helyesbítése: „Védelemben vett gyermekek aránya a gyermekjóléti szolgálat által gondozott gyermekek között”. - Ellenőrizni kell, hogy mi történt és a helyes adatot pótolni szükséges
		E	C2.1.2e2	Napközbeni gyermekellátásban részesülő gyermekek aránya	ellátás típus, életkor, hátrányos helyzet, <u>etnikai hovatartozás</u>		
		E	C2.1.2e3	Társadalmilag hátrányos helyzetű gyermekek aránya a napközbeni ellátásban	hátrányos helyzet, rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők, sajátos nevelési igény és fogyatékos, ellátás típus, életkor, <u>etnikai hovatartozás</u>		
		M	C2.1.2m1	Nevelők/gyermek arány	ellátás típus		

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	javaslat
		M	C2.1.2m2	Gondozási-nevelési feladatot ellátó szakképzett felnőttek aránya	-	Bontás nem áll rendelkezésre, csak bölcsődére.	Pótlás szükséges.
		K	C2.1.2k1	A gyermekjóléti szolgálat által gondozott gyermekek aránya	életkor, hátrányos helyzet, <u>etnikai hovatartozás</u>	2009 és 2012 között minden évben azonos a értéket (0,4%) vesz fel, és nincs hozzá semmilyen bontás.	Valóban nincs változás az adatokban, vagy csak átmásolásra került a korábbi adat?
		K	C2.1.2k2	Védelemben vett gyermekek aránya a napközbeni ellátásban	ellátás típus, <u>etnikai hovatartozás</u>		
		K	C2.1.2k3	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők aránya	életkor, szülők száma, gyermekek száma, <u>etnikai hovatartozás</u>	Az adatbázis idei feltöltésekor mások a számok, mint a korábbi feltöltés során megadott értékek.	
2.1.3	Korai képességgondozás, koragyermekkori nevelés, gondozás fejlesztése	E - J	C2.1.3e1	A korai képesség-fejlesztésben részt vett gyermekek teljesítmény-mutatója	legmagasabb szülői iskolázottság, hátrányos helyzet, térségi besorolás	Kidolgozásra javasolt.	Az indikátor nevének helyesbítése: „A korai fejlesztésben részt vett gyermekek teljesítmény-mutatója”.
		E	C2.1.3e2-3	Alacsony testsúllyal született gyermekek aránya	alacsony testsúly mértéke, <u>legmagasabb szülői iskolázottság</u> , térségi besorolás		
		E	C2.1.3e4	Sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók aránya	hátrányos helyzet, <u>legmagasabb szülői iskolázottság</u> , település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u> , <u>korai fejlesztésben való részvétel</u>	Bontások hiányoznak.	Pótlás szükséges.

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	javaslat
		M - J	C2.1.3m1	A korai képességfejlesztésben részt vett gyermekek családmutatója	iskolai végzettség, hátrányos helyzet, térségi besorolás	Kidolgozásra javasolt.	Az indikátor nevének helyesbítése: „A korai fejlesztésben részt vett gyermekek családmutatója”.
		M - J	C2.1.3m2	Az 5 éves gyermekek fejlettségi mutatója	területek: fizikai állapot, szociális kompetencia, érzelmi érettség, nyelvi és kognitív kompetencia, kommunikáció, részvétel korai fejlesztésben, legmagasabb szülői iskolázottság, hátrányos helyzet, térségi besorolás		
		M - J	C2.1.3m3	A Biztos Kezdet program indikátora	a teljesítménymutatókra: legmagasabb szülői iskolázottság, testvérek száma, etnikai hovatartozás		
		K	C2.1.3k1	A korai képességfejlesztésben részt vett gyermekek aránya	legmagasabb szülői iskolázottság, hátrányos helyzet, kistérség, térségi besorolás, születési súlykategóriák	Bontások hiányoznak.	- Az indikátor nevének helyesbítése: „A korai fejlesztésben részt vett gyermekek aránya”. - Pótlás szükséges.
2.2	A roma és mélyszegénységben élő gyerekek oktatáshoz való hozzáférése javítása	E	C2.2e1	Standardizált teszteken az 1-es vagy az alatti szinten lévő gyermekek aránya kompetenciatípus és évfolyam szerint	<u>hátrányos helyzet</u> , legmagasabb szülői iskolázottság, település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	2009-re adathiány.	- 2009-ben más volt a szintek skálázása 8 szint (0-7) helyett csak 5 volt (0-4), nem helyes összevetni. - 2011-re és 2012-re külső szakértői feltöltés történt (2010-hez hasonlóan). Az adatgazda bevonása szükséges az

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
							indikátorfeltöltés rendszeressé, automatikussá tételéhez.
		E	C2.2m1	Óvodába járó gyerekek aránya	<u>hátrányos helyzet,</u> <u>legmagasabb szülői iskolázottság,</u> település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Bontások hiányoznak.	Pótlás szükséges
		M	C2.2m2	Gimnáziumba járó tanulók aránya	hátrányos helyzet, legmagasabb szülői iskolázottság, település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Szülő iskolai végzettsége szerinti bontás hiányzik.	2010-től az Országos Kompetenciamérésből is ki lehet számolni. Hátránya, hogy kevésbé megbízható, előnye, hogy van szülői iskolázottság bontás is.
		M	C2.2m3	Érettségit adó középfokú képzésbe járó tanulók aránya	hátrányos helyzet, legmagasabb szülői iskolázottság, település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Szülő iskolai végzettsége szerinti bontás hiányzik.	2010-től az Országos Kompetenciamérésből is ki lehet számolni. Hátránya, hogy kevésbé megbízható, előnye, hogy van szülői iskolázottság bontás is.
		M	C2.2m4	Hátrányos helyzetű tanulók a felsőfokú oktatásban	hátrányos helyzet, képzés típusa	Az indikátor nincs kidolgozva.	Kidolgozandó.
		M	C2.2m5	Standardizált teszteken átlagos tesztpontszám kompetenciatípus és évfolyam szerint (Kompetencia-mérés)	<u>hátrányos helyzet,</u> legmagasabb szülői iskolai végzettség, település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Bontások hiányoznak 2009-re.	Pótlás szükséges.
		K	C2.2k1	Standardizált teszteken átlagos tesztpontszám, kompetenciatípus szerint (OECD PISA)	<u>hátrányos helyzet,</u> legmagasabb szülői iskolázottság, <u>etnikai hovatartozás</u>	2012-re az szülők iskolázottsága szerinti bontás hiányzik. 2012-ben ez volt fókuszban. Ebből számolták. A nyers	A legfeljebb 8 általános iskolát végzett szülők gyerekeire az átlagot az 5 plauzibilis érték diák súllyal súlyozott átlagából kellene számolni.

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
						adatokból a szövegértést is meg lehet tudni, de le kell tölteni az adatokat hozzá.	
		K	C2.2k2	Standardizált teszteken az 1-es vagy az alatti szinten lévő gyermekek aránya, kompetenciatípus szerint	<u>hátrányos helyzet</u> , legmagasabb szülői iskolai végzettség, szülők etnikai hovatartozása	2009-ben a szövegértés, 2012-ben a matematika volt fókuszban. Az adott évben a nem fókuszban lévő kompetenciát, valamint a szülői iskolázottság szerinti bontást a nyers adatokból ki lehet számolni.	A hiányzó adatokat pótolni szükséges a nyers adatokból.
2.3	Az iskolai lemorzsolódás csökkentése	E	C2.3e1	Lemorzsolódási arány (korai iskolaelhagyók) (EU2020)	<u>hátrányos helyzet</u> , <u>legmagasabb szülői iskolázottság</u> , <u>etnikai hovatartozás</u>	Hiányzó bontások.	Pótlás szükséges.
		E	C2.3e2	Lemorzsolódó tanulók	<u>hátrányos helyzet</u> , <u>legmagasabb szülői iskolázottság</u> , település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Teljes adathiány.	Pótlás szükséges az adatfelelőssel (Oktatási Hivatal) való kapcsolatfelvételt követően.
		M	C2.3m1	Évismétlők aránya	<u>hátrányos helyzet</u> , <u>legmagasabb szülői iskolázottság</u> , évfolyamok, település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Hátrányos helyzet és szülői iskolázottság szerinti bontások hiánya.	Pótlás szükséges.
		M	C2.3m2	Magántanulók aránya	<u>hátrányos helyzet</u> , <u>legmagasabb szülői iskolázottság</u> , évfolyamok, település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Hátrányos helyzet és szülői iskolázottság szerinti bontások hiánya.	Pótlás szükséges.

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
		M	C2.3m3	8. évfolyam után nem továbbtanulók aránya	<u>hátrányos helyzet,</u> <u>legmagasabb szülői</u> <u>iskolázottság,</u> település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Hátrányos helyzet és szülői iskolázottság szerinti bontások hiánya.	Pótlás szükséges.
3	A társadalmi gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése						
3.1	<i>A lakhatási körülmények, a lakhatás biztonságának javítása, lakhatási lehetőségek bővítése (bér lakás).</i>	E	C3.1e1	Alapvető infrastruktúra- hiányos lakások/rossz lakhatási körülmények között élők aránya	életkor, település típusa, <u>etnikai hovatartozás,</u> jövedelmi helyzet		
		E	C3.1e2	Rezsifizetési nehézség	életkor, település típusa, <u>etnikai hovatartozás,</u> jövedelmi helyzet		
		M	C3.1m1	Zsúfolt lakásokban élők aránya	életkor, település típusa, <u>etnikai hovatartozás,</u> jövedelmi helyzet	Az átlagok 2010 és 2012 között mindhárom évben azonosak, a bontások esetében pedig kismértékű eltérések találhatók.	Tisztázni szükséges, hogy valóban ilyen kismértékű változások vannak-e vagy valami más oka lehet a hasonló adatoknak?
3.2	<i>A települési és térségi szegregáció csökkentése</i>	E	C3.2e1	Szegregált lakókörnyezetek száma	település típusa	Bontás hiánya.	Pótlás szükséges.
		E	C3.2e2	Szegregált lakókörnyezetben élők száma	életkor, település típusa, <u>etnikai hovatartozás</u>	Bontások hiánya.	Pótlás szükséges.
3.3	<i>A romák, mélyszegénységben élők és gyermekek</i>	E	C3.3e1	Csecsemőhalandóság	nemek szerint: <u>legmagasabb</u> <u>szülői iskolázottság,</u> <u>település típus,</u> <u>etnikai</u> <u>hovatartozás</u>		KSH javasolta a csecsemő kora és az anya korcsoportja és a születéskori súly szerinti bontások felvételét.

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
	<i>egészségi állapotának javítása, a születéskor várható élettartam növelése, valamint az egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférésük javítása</i>						Adatfeltöltés is történt.
		E	C3.3e2	Születéskor várható élettartam	nemek szerint: <u>iskolai végzettség</u> , település típus, <u>etnikai hovatartozás</u>		A monitoring rendszer revíziója során meg kellene nézni, hogy hogyan lehetne társadalmi státusz szerinti eltéréseket vizsgálni.
		E	C3.3e3	Egészségben eltöltött évek száma	nemek szerint: iskolai végzettség, település típus, etnikai hovatartozás	- Bontások hiányoznak. - Az egyes adatfeltöltési verziók között eltérések mutatkoznak az indikátor értékeiben.	- Pótolni, az eltéréseket pedig ellenőrizni szükséges. - A monitoring rendszer revíziója során meg kellene nézni, hogy hogyan lehetne társadalmi státusz szerinti eltéréseket vizsgálni.
		E	C3.3e4	Szubjektív általános egészségi állapot	iskolai végzettség, jövedelmi helyzet, településtípus, <u>etnikai hovatartozás</u>	- Hiányzó adatok 2009-re. - Hiányzó iskolázottság bontás 2012-ben, a 2010-2011-es feltöltésben szerepelt. - Hibás adatok és bontások 2010-re és 2011-re.	Pótolni és javítani szükséges.
		M	C3.3m1	Dohányzás a felnőtt népesség körében	nemek szerint: életkor, legmagasabb iskolázottság, <u>etnikai hovatartozás</u> , településtípus	- Az egyes feltöltések esetében ugyanarra az évre vonatkozó számok eltérőek. - Nem és kor szerinti együttes bontás hiányzik a legfrissebb feltöltésből.	- Pótolni szükséges. - Javaslat: az alkalmi dohányosokat s magába foglaló „Dohányzók aránya” mutató használata.
		M	C3.3m2	Alkoholfogyasztás a felnőtt népesség körében	nemek szerint: életkor, legmagasabb iskolázottság, <u>etnikai hovatartozás</u> ,	- A KSH az eredeti verzióhoz fűzött javasolta során a Nagyivók arányát	A monitoring rendszer revíziója során az indikátor és bontásainak pontosítása

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
					településtípus	ajánlotta a felnőtt népesség körében és adatokat is feltöltötte ezt az indikátort. - A legutóbbi (2014. április) feltöltéskor kissé mások a számok, mint az eredeti feltöltés során megadott értékek. - Nem és kor szerinti együttes bontás hiányzik a legfrissebb feltöltésből.	szükséges az eredeti javaslatához képest.
		M	C3.3m3	Drogfogyasztás a serdülők körében	nem és legmagasabb szülői iskolázottság szerint együttesen; településtípus	Teljes adathiány.	A monitoring rendszer revíziója során az indikátor és bontásainak pontosítása szükséges az eredeti javaslatához képest.
		M	C3.3m4	Szubjektív akadályozottság	iskolai végzettség, jövedelmi helyzet, településtípus, <u>etnikai hovatartozás</u>	- Hiányzó adatok 2009-re. - Hiányzó iskolázottság szerinti bontás 2012-ben, a 2010-2011-es feltöltésben szerepelt. - Hibás adatok és bontások 2010-re és 2011-re.	Pótolni és javítani szükséges.
		M	C3.3m5	Fiatalkori terhességek aránya	<u>legmagasabb szülői iskolázottság</u> , településtípus, <u>etnikai hovatartozás</u>		
		K	C3.3k1-2	Gyermekorvosi ellátottság a szolgálatok összességében, illetve vegyes praxisban	településtípus, térségi besorolás		- Alternatív javaslatok a KSH részéről. - A monitoring rendszer revíziója során az indikátor

Az NTFS célrendszere		Típus	Kód	Név	Bontás	Adatprobléma	Javaslat
							és bontásainak pontosítása szükséges az eredeti javaslatához képest.
		K	C3.3k3	Védőnői ellátottság	településtípus, térségi besorolás	Hiányzó bontások.	Pótolni szükséges.
3.4	<i>A társadalmi együttélés alapját erősítése, a romákkal szembeni diszkrimináció csökkentése</i>	E	C3.4e1	Jogrendszerbe vetett bizalom	korcsoport, iskolai végzettség, településtípus	- Csak a 2010-es ESS-ből számított adat, a 2012-es hiányzik. - Hiányzó bontások.	Pótlás szükséges.
		E	C3.4e2	Szubjektív etnikai/faji diszkriminációs érzet	korcsoport, iskolai végzettség, településtípus	- Csak a 2010-es ESS-ből számított adat, a 2012-es hiányzik. - Hiányzó bontások.	Pótlás szükséges.
		M	C3.4m1	Általánosított bizalom	korcsoport, iskolai végzettség, településtípus	- Csak a 2010-es ESS-ből számított adat, a 2012-es hiányzik. - Hiányzó bontások.	Pótlás szükséges.

M2 A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia kiemelt indikátorai

M2. táblázat A fő felzárkózási folyamatok monitorozására javasolt, ún. kiemelt vagy lead indikátorok indikatív listája

	Alacsonyan iskolázottak	Romák	Gyermekek	Falvakban élők
Szegénységben és társadalmi kirekesztettségben (EU2020) élők aránya	x (htfő)	x (htfő/htmag)	x	x
Jövedelmi szegénységben élők aránya	x (htfő)	x (htfő/htmag)	x	x
Alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya	x (htfő)	x (htfő/htmag)	x	x
Foglalkoztatási ráta	x	x		x
Tartós szegénységben élő gyermekek aránya	x (htfő)	x (htfő/htmag)		x
Az óvodába járó, 3-5 éves gyerekek aránya	x (szülő)	x (szülő)		x
A legfeljebb általános iskolát végzett szülők gyerekei közül a standardizált teszteken az 1-es vagy az alatti szintet elérők aránya a 6. évfolyamon, összevetve a 6. évfolyam összes tanulójának hasonló arányával	x (szülő)	x (szülő)		x
A 10. osztályra véglegesen lemorzsolódott tanulók száma az induló kohorszlétszám arányában*		x		

Megjegyzés. Az x jelű cellák kitöltendőek. Zárójelben az adott jellemzőhöz tartozó személy, amennyiben az nem az elemzés egysége, de esetében az adatok alapján nem állapítható meg az adott jellemző. A cellák egy-egy, minden esetben kockázat (RISK) típusú mutató értékével töltendőek ki, mely az adott jellemző szerinti résznépesség elmaradását mutatja a referencianépesség átlagától az adott indikátor mentén.

**A mérőszám közvetlenül előállítható C2.3a2 indikátor évfolyamonkénti bontásának 1-10. évfolyamok közötti aggregálásával.*

M3. Ekvivalencia skálák

M3. táblázat: Ekvivalencia skálák rugalmassága

Háztartás mérete	Ekvivalencia skála			
	Egy főre jutó jövedelem	Módosított OECD	OECD1 skála	Háztartás-jövedelem
Egy felnőtt	1	1	1	1
Két felnőtt	2	1,7	1,5	1
Két felnőtt, egy gyerek	3	2,2	1,8	1
Két felnőtt, két gyerek	4	2,7	2,1	1
Két felnőtt, három gyerek	5	3,2	2,4	1
Rugalmasság (elaszticitás)	1	0,73	0,53	0

Forrás: saját összeállítás a OECD Project on Income Distribution and Poverty (<http://www.oecd.org/eco/growth/OECD-Note-EquivalenceScales.pdf>) alapján.

M4. A Stratégia hatókörébe tartozó társadalompolitikai intézkedések, 2011-2014

M4.1 Szegénység, társadalmi kirekesztettség

	2011	2012	2013
Minimálnyugdíj	28500HUF	28500HUF	28500HUF
Minimálbér	78000HUF	93000HUF	98000HUF
Rokkantsági ellátás		2012 január 1-étől a rokkantsági nyugdíj megszűnt, helyét a rokkantsági ellátás vette át	
Munkanélküli ellátás			
Álláskeresők járadéka (ÁJ) I. szakasz (folyósítási idő fele, max. 91 nap)	Minimum járulékalap 60%-a, legalább a jogosultság kezdő napján hatályos minimálbér. Maximum járulékalap 60%-a, legfeljebb a jogosultság kezdő napján hatályos minimálbér 120%-a	Munkaerő-piaci járulékalap 60%-a, legfeljebb a jogosultság kezdő napján hatályos minimálbér 100%-a:	
Álláskeresők járadéka (ÁJ) II. szakasz (hátralévő idő, max. 179 nap)	Jogosultság kezdő napján hatályos minimálbér 60%-a:	Az álláskeresési járadék megszűnt	
Álláskeresők segélye (ÁS)	A minimális bér 40%-a	Új név: Nyugdíj előtti álláskeresési segély	
Keresetpótló juttatás	46.800 – 78.000,-Ft/hó Csak a munkaügyi kirendeltség által ajánlott, vagy elfogadott intenzív – heti 20 órás – képzésben való részvétel esetén jár!		
Társadalombiztosítási ellátások és családtámogatások			
Terhességi gyermekágyi segély (GYÁS)	A naptári napi átlagkereset 70 %-a		
Gyermekgondozási díj (GYED)	A naptári napi átlagkereset 70 %-a, de legfeljebb havonta a mindenkori minimális bér kétszeresének 70 %-a		
Táppénz	A napi átlagkereset 60 %-a (folyamatos, legalább 2 év biztosítási idő esetében) A napi átlagkereset 50 %-a (2 évnél rövidebb biztosítási idő esetében vagy a fekvőbeteg-gyógyintézeti ellátás esetén)		

	Egy napra járó összege nem haladhatja meg a jogosultság kezdő napján érvényes minimálbér 400 százalékának, a biztosítási jogviszony megszűnését követően (passzív jogon 30 napig) a minimálisbér 150 százalékának harmincad részét.		
Családi pótlék (CSP)	<p>Egy gyermekes család esetén: 12.200,- Ft/hó</p> <p>Egy gyermeket nevelő egyedülálló esetén: 13.700,-Ft/hó</p> <p>Kétgyermekes család esetén gyermekenként: 13.300,-Ft/hó</p> <p>Két gyermeket nevelő egyedülálló esetén gyermekenként: 14.800,-Ft/hó</p> <p>Három, vagy több gyermeket nevelő család esetén gyermekenként: 16.000,- Ft/hó</p> <p>Három vagy több gyermeket nevelő egyedülálló esetén gyermekenként: 17.000,-Ft/hó</p> <p>Tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermeket nevelő család esetén gyermekenként: 23.300,-Ft/hó</p> <p>Tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermeket nevelő egyedülálló esetén gyermekenként: 25.900,-Ft/hó</p> <p>Nagykorú fogyatékos esetén 20.300,- Ft/hó Intézményben elhelyezett gyermek esetén 14.800,-Ft/hó</p>		
TB járulék			
Munkavállalók által fizetendő közterhek	<p>Nyugdíjjárulék: 10%</p> <p>A nyugdíjjárulék fizetés felső határa: 21000 HUF/nap</p> <p>Egészségbiztosítási járulék: 6%</p> <p>Munkaerő-piaci járulék: 1,5%</p>	<p>Nyugdíjjárulék: 10%</p> <p>A nyugdíjjárulék fizetés felső határa: 21700 HUF/nap</p> <p>Egészségbiztosítási járulék: 7%</p> <p>Munkaerő-piaci járulék: 1,5%</p>	<p>Nyugdíjjárulék: 10%</p> <p>A nyugdíjjárulék fizetés felső határa: 21700 HUF/nap</p> <p>Egészségbiztosítási járulék: 7%</p> <p>Munkaerő-piaci járulék: 1,5%</p>

Munkaadó TB járulék fizetési kötelezettsége	Nyugdíjjárulék: 24% Egészségbiztosítási járulék: 2% Munkaerő-piaci járulék: 1%		
Vállalkozók járulékfizetési kötelezettsége	Nyugdíjbiztosítási járulék: 34% Egészségbiztosítási járulék: 8% Munkaerő-piaci járulék: 2,5% (Ha nyugdíj mellett dolgozik, akkor csak az 1% munkaadói járulék fizetendő)	Szociális hozzájárulási adó: 27% 27 % szociális hozzájárulási adó 7% egészségbiztosítási járulék 10% nyugdíjjárulék 1,5% munkaerő-piaci járulék	Szociális hozzájárulási adó: 27% 27 % szociális hozzájárulási adó 7% egészségbiztosítási járulék 10% nyugdíjjárulék 1,5% munkaerő-piaci járulék
Személyi jövedelemadó			
Személyi jövedelemadó	Adóalap = adóalap+(adóalap*0.27) 16% egykulcsos személyi jövedelemadó	0 – 2,424,000 HUF 16 % 2,424,000 HUF felett is 16%, de az adóalap = adóalap+(adóalap*0.27)	16% egykulcsos személyi jövedelemadó
Adójóváírás	Az adóévben megszerzett bér és az arra tekintettel megállapított adóalap-kiegészítés együttes összegének 16 százaléka, legfeljebb jogosultsági hónaponként 12 100 forint. Az adójóváírás évi 3.960.000,- Ft összes bevallott jövedelemig jár, de 2.750.000,- Ft feletti éves jövedelem esetén a levonható adójóváírás összegét csökkenteni kell a 2.750.000,- Ft feletti rész 12%-ával. A csökkentett összegű adójóváírást – amennyiben az adóelőlegnél adójóváírást nem kért az ügyfél - az adóbevalláskor érvényesítheti, és a bevallás alapján igényelheti vissza a különbözetet. A 3.960.000,- Ft-ot meghaladó éves jövedelem esetén az adójóváírás „elfogy”, igénybevételére lehetőség nincs.	Az adójóváírás megszűnt	Az adójóváírás megszűnt
Családi adókedvezmény	A bruttósított összevont adóalap – az adóelőleg, illetve az adó kifizetésekor - egy és két eltartott esetén havonta, kedvezményezett eltartottanként 62.500,- Ft-tal	A bruttósított összevont adóalap – az adóelőleg, illetve az adó kifizetésekor - egy és két eltartott esetén havonta, kedvezményezett eltartottanként 62.500,- Ft-tal	A bruttósított összevont adóalap – az adóelőleg, illetve az adó kifizetésekor - egy és két eltartott esetén havonta, kedvezményezett eltartottanként 62.500,- Ft-tal

	- legalább három eltartott esetén havonta, kedvezményezett eltartottanként 206.250,- Ft-tal csökkenthető.	- legalább három eltartott esetén havonta, kedvezményezett eltartottanként 206.250,- Ft-tal csökkenthető.	- legalább három eltartott esetén havonta, kedvezményezett eltartottanként 206.250,- Ft-tal csökkenthető.
Egyszerűsített Vállalkozói Adó	Az adó 30%-a vállalkozói jövedelemnek, a vállalkozói jövedelem maximuma 25,000,000 HUF	Az adó 37%-a vállalkozói jövedelemnek, a vállalkozói jövedelem maximuma 30,000,000 HUF	Az adó 37%-a vállalkozói jövedelemnek, a vállalkozói jövedelem maximuma 30,000,000 HUF
Szociális támogatások			
Aktív korúak ellátása - rendszeres szociális segély	A rendszeres szociális segély havi összege a családi jövedelemhatár összegének és a jogosult családja havi összjövedelmének különbözete, de nem haladhatja meg a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló részére megállapított személyi alapbér mindenkori kötelező legkisebb összegének (78.000,-Ft) személyi jövedelemadóval, munkavállalói, egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékka csökkentett összegét. A családi jövedelemhatár összege megegyezik a család fogyasztási egységeihez tartozó arányszámok összegének és az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összege 90%-ának szorzatával. Maximum összege: 60.600,- Ft	maximum: 42.326 HUF/hónap	maximum: 44.508 HUF/hónap
Bérpótló juttatás	Új ellátás! Bérpótló juttatásra jogosult az a személy, akinek az aktív korúak ellátására való jogosultságát megállapították, kivéve azt, aki RSZS-re jogosult (a fent hivatkozottak szerint) A bérpótló juttatás havi összege az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összege 28.500,- Ft/hó	Az összege egyenlő a minimál nyugdíj 80%-ával	Az összege egyenlő a minimál nyugdíj 80%-ával
Lakásfenntartási támogatás	Az a személy jogosult, akinek a háztartásában az egy fogyasztási egységre jutó havi jövedelme nem	Az a személy jogosult, akinek a háztartásában az egy fogyasztási egységre jutó havi jövedelme nem	Az a személy jogosult, akinek a háztartásában az egy fogyasztási egységre jutó havi jövedelme nem

	<p>haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 150%-át feltéve, hogy a lakásfenntartás elismert havi költsége a háztartás havi összjövedelmének 20%-át meghaladja.</p> <p>Az alanyi jogon, illetve a normatív alapon megállapított lakásfenntartási támogatás havi összege - a lakásfenntartás elismert havi költségének 30%-a, ha a jogosult háztartásában az egy főre jutó havi jövedelem nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 50%-át - a fenti mértéket meghaladó egy főre jutó havi jövedelem esetén a lakásfenntartás elismert havi költségének és a támogatás mértékének (TM) szorzata, de nem kevesebb, mint 2.500,- Ft. A támogatás összegét 100,- Ft-ra kerekítve kell meghatározni. A támogatás mértékének (TM) = 'lakásfenntartás költsége' * (0,3 - ('ekvivalens jövedelem' -(0,5*'minimum nyugdíj'/'minimum nyugdíj')))* 0,15)</p>	<p>haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 250%-át feltéve, hogy a lakásfenntartás elismert havi költsége a háztartás havi összjövedelmének 20%-át meghaladja.</p> <p>Az alanyi jogon, illetve a normatív alapon megállapított lakásfenntartási támogatás havi összege - a lakásfenntartás elismert havi költségének 30%-a, ha a jogosult háztartásában az egy főre jutó havi jövedelem nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 50%-át - a fenti mértéket meghaladó egy főre jutó havi jövedelem esetén a lakásfenntartás elismert havi költségének és a támogatás mértékének (TM) szorzata, de nem kevesebb, mint 2.500,- Ft. A támogatás összegét 100,- Ft-ra kerekítve kell meghatározni. A támogatás mértékének (TM) = 'lakásfenntartás költsége' * (0,3 - ('ekvivalens jövedelem' -(0,5*'minimum nyugdíj'/'minimum nyugdíj')))* 0,15)</p>	<p>haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 250%-át feltéve, hogy a lakásfenntartás elismert havi költsége a háztartás havi összjövedelmének 20%-át meghaladja.</p> <p>Az alanyi jogon, illetve a normatív alapon megállapított lakásfenntartási támogatás havi összege - a lakásfenntartás elismert havi költségének 30%-a, ha a jogosult háztartásában az egy főre jutó havi jövedelem nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 50%-át - a fenti mértéket meghaladó egy főre jutó havi jövedelem esetén a lakásfenntartás elismert havi költségének és a támogatás mértékének (TM) szorzata, de nem kevesebb, mint 2.500,- Ft. A támogatás összegét 100,- Ft-ra kerekítve kell meghatározni. A támogatás mértékének (TM) = 'lakásfenntartás költsége' * (0,3 - ('ekvivalens jövedelem' -(0,5*'minimum nyugdíj'/'minimum nyugdíj')))* 0,15)</p>
--	--	--	--

M4.2 Foglalkoztatás

A közfoglalkoztatás szabályozása, a közfoglalkoztatási bér

A kapcsolódási pontok felvázolása céljából röviden utalunk néhány 2011. novembere előtti fejleményre. 2011. január 1-jétől megszűnt a közmunkaprogram, a közcélú munka és a közhasznú munkavégzés, ezeket az egységes közfoglalkoztatás rendszere váltotta fel. A közfoglalkoztatás a munkaviszony egy speciális formája. A közfoglalkoztatást a kormány a belügyminiszter szakpolitikai feladat- és hatáskörébe utalta. Azt, hogy ki lehet közfoglalkoztatott *a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról* szóló, még 2011. júliusában elfogadott 2011. évi 106. tv. (Kftv.) határozta meg. A törvény rendelkezései részben azonnal, részben 2011. szeptember 1-jétől, részben pedig 2012. január 1-jétől léptek hatályba.

2011. szeptember 1-től közfoglalkoztatás keretében csak a munkaügyi kirendeltség által közvetített álláskereső, elsősorban foglalkoztatást helyettesítő támogatásra jogosult személyek foglalkoztathatóak. Számukra a közfoglalkoztatás körébe tartozó munkát a munkaügyi kirendeltség ajánlja fel. Új elem a szabályozásban, hogy az ügyfél a felajánlott munkalehetőséget az iskolai végzettség és szakképzettség figyelembevételével köteles elfogadni. A 35 év alatti általános iskolai végzettséggel nem rendelkező álláskereső eltérő együttműködési kötelezettsége is megszűnik, nem a képzésben való részvétel az elsődleges együttműködési kötelezettség.

A törvény felhatalmazta a kormányt, hogy a *közfoglalkoztatási bért* rendeletben határozza meg (170/2011. kormányrendelet). Ennek alapján a korábban a minimálbérrel egyező közfoglalkoztatási bér bruttó összege 2011. szeptember 1-jétől 57 000, nettó összege 47 025 Ft-ra csökkent. A legalább középfokú iskolai végzettséget és szakképesítést igénylő munkakörben foglalkoztatottak *garantált közfoglalkoztatási bére* pedig bruttó 78 000, nettó 60 600 Ft lett.

Ezt követően a közfoglalkoztatási bér nettó összege minden évben együtt mozgott a minimálbér nettó összegével. A ***nettó közfoglalkoztatási bér a nettó minimálbér mintegy 76-77 százaléka, a nettó garantált közfoglalkoztatási bér pedig a garantált bérminimum 84-86 százaléka.*** A közfoglalkoztatási bért ugyanazok a levonások terhelik, mint a normál munkabért.

M4.1. táblázat: A 8 órás közfoglalkoztatási bér és a minimálbér változása, Ft

	2011		2012	2013	2014
	09.01 előtt	09.01-től			
Bruttó értékek					
Közfoglalkoztatási bér	78.000	57.000	71.800	75.500	77.300
Garantált közfoglalkoztatási bér ^a	94.000	78.000	92.000	96.800	99.100
Minimálbér	78.000		93.000	98.000	101.500
Garantált bérminimum ^a	94.000		108.000	114.000	118.000
Nettó értékek					
Közfoglalkoztatási bér	60.600	47.025	47.029	49.453	50.630
Garantált közfoglalkoztatási bér	70.549	60.600	60.260	63.404	64.910
Minimálbér	60.600		60.915	64.190	66.480
Garantált bérminimum	70.549		70.740	74.670	77.290

^a A garantált közfoglalkoztatási bér a legalább középfokú iskolai végzettséget és szakképesítést igénylő munkakörben foglalkoztatott közfoglalkoztatottat, a garantált bérminimum a legalább középfokú iskolai végzettséget, illetve középfokú szakképzettséget igénylő munkakörben foglalkoztatott munkavállalót illeti meg.

2013. január 1-jétől bevezetésre került a munkavezetőt megillető közfoglalkoztatási bér. Ennek összege a megfelelő (normál, illetve garantált) közfoglalkoztatási bér 110 százaléka. Arra az időre, amikor a közfoglalkoztató nem tud eleget tenni a közfoglalkoztatási kötelezettségnek, állásidőt vezettek be. Ennek összege napi 1160 Ft.

Kis mértékben tovább korlátozták a fizetés nélküli szabadság feltételeit: csak legalább 3 napos határozott idejű munkaviszony miatt adható fizetés nélküli szabadság a közfoglalkoztatottnak. (Ez azt jelenti, hogy 1-2 napos alkalmi munkát már nem tud elvállalni.)

A munkanélküliséghez kapcsolódó további fontosabb pénzbeli ellátási formák

A Kftv. számos további törvényt is módosított, többek között a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi 4. törvényt (Ftv.) és a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi 3. törvényt (Szt.).

Ennek során **több, a munkanélküliek ellátásához kapcsolódó juttatás feltételrendszere szigorodott és csökkent az ellátás összege** is.

Az **álláskeresési járadék** szabályozásában jelentős változások 2011. szeptember 1-jétől léptek életbe. A jogosultsági feltétel szigorodott, öt év helyett három éven belül kell legalább 360 nap munkaviszonnyal rendelkezni. A jogosultság időtartama a korábbi minimum 73, maximum 270 napról minimum 36, maximum 90 napra csökkent. Korábban egy napi járadék folyósításához 10, a változás után 5 napi munkaviszony volt szükséges.

Az ellátás összege az álláskereső munkaerő-piaci járulékalapja összegének 60 százaléka, de legfeljebb a jogosultság kezdő napján hatályos minimálbér 100 százaléka. Ezt megelőzően a járadék folyósítási idejének első 91 napjában nem volt felső határ megszabva, volt viszont egy a minimálbér 60 százalékát kitevő alsó határ.

Az **álláskeresői segély** szabályozása is jelentősen megváltozott 2011. szeptember 1-jétől. Két kategória esetében megszűnt a segély. Az elsőt azok az álláskeresők képezték, akik legalább 180 nap álláskeresői járadékra szereztek jogosultságot, és a járadék folyósítási idejét kimerítették, de még nem találtak munkát. A másodikat azok, akik az álláskeresővé válást megelőző négy éven belül legalább 200 és legfeljebb 365 napot munkaviszonyba töltöttek.

Egyedül a nyugdíj előtt legfeljebb 5 évvel állók esetében maradt meg az álláskeresői segély, az ellátás összege a minimálbér 40 százaléka. Ennek megfelelően a neve is átalakult, **nyugdíj előtti álláskeresői segély** lett. További feltétel volt, hogy legalább 90 napig álláskeresői járadékban részesült, és az álláskeresői járadék folyósításának időtartamát kimerítette. Itt a 90 nap 2012. január 1-től 45 napra módosult.

Az **aktív korúak szociális ellátásának** két formája van, a **rendszeres szociális segély** és a **foglalkoztatást helyettesítő támogatás**. A korábbi bérpótló juttatást 2011. szeptember 1-től nevezte át a Szt. foglalkoztatást helyettesítő támogatássá. A fontosabb tartalmi változások 2012. január 1-jétől következtek be.

Rendszeres szociális segély akkor adható, ha a család egy fogyasztási egységre jutó jövedelme nem éri el a nyugdíjminimum 90 százalékát, azaz 25 650 Ft-ot. Ekkor a segély összege ennek a családi jövedelemhatárnak és a tényleges családi jövedelemnek a különbözete, de a korábban hatályos szabályozás értelmében nem haladhatta meg a nettó minimálbér összegét.

2012. január 1-től az új korlát a nettó minimálbér helyett a nettó közfoglalkoztatási bér legkisebb összegének 90 százaléka lett, ami jelentős csökkenést jelent. 2012. január 1-jétől a lakókörnyezet rendezettségére vonatkozó szabály kiterjedt a rendszeres szociális segélyre is, korábban csak a bérpótló juttatásra vonatkozott. A települési önkormányzat képviselő-testülete rendeletben előírhatja, hogy a tízezer forintot elérő összegben folyósított rendszeres szociális segély esetében az ellátás összegéből ötezer forintot természetben, fogyasztásra kész étel vásárlására felhasználható Erzsébet-utalvány formájában kell nyújtani.

2012. január 1-jét követő felülvizsgálatok során kellett először alkalmazni azt a korábban hozott szabályt, amely évenként legalább 30 napos munkavégzési kötelezettséget (ez lehet közfoglalkoztatás, munkaerő-piaci program, önkéntes munka is) ír elő a foglalkoztatást helyettesítő támogatás folyósításának feltételeként.

Szintén 2012. január 1-től a foglalkoztatást helyettesítő támogatás összege a nyugdíjminimumról annak 80 százalékára, 22 800 Ft-ra csökkent. Megjegyezzük, hogy a nyugdíjminimum nagysága 6 éve, 2008. január 1-je óta változatlanul 28 500 Ft.

A munkanélküliek foglalkoztatásához kapcsolódó fontosabb adó- és járulékkedvezmények

START program

A START program bevezetésének a célja az volt, hogy elősegítse a hátrányos helyzetű munkavállalók, így különösen a pályakezdeők, 50 éven felüliek, illetve tartós munkanélküliek elhelyezkedését. A START PLUSZ keretében azok a munkaadók részesülhettek járulékfizetési kedvezményben, akik gyesről, gyedről, vagy ápolási díjról visszatérő, illetve gyed mellett dolgozni kívánó munkavállalókat alkalmaznak.

2012. január 1-től a START BÓNUSZ bevezetésével bővült a START kártyák rendszere, melyet a munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű, illetve az álláskeresői járadékot kimerítő álláskereső válthattak ki. A START BÓNUSZ kártya kiváltására 2012. december 31-ig volt lehetőség, míg a kedvezmények igénybevétele 2013. december 31-ig volt lehetséges.

A Start kártyák igénylése 2013. január 1-jével megszűnt, a munkáltatók a szociális hozzájárulási adóból igénybe vehető részkedvezményt legfeljebb 2014. december 31-ig az alábbiak szerint érvényesíthetik:

- az *alap- és középfokú végzettséggel* rendelkező vagy végzettséggel nem rendelkező pályakezdő fiatal foglalkoztatásakor a részkedvezmény egyenlő az érvényes Start kártyával rendelkező természetes személyt (munkavállalót) az adómegállapítási időszakra megillető, az adó alapjának megállapításánál figyelembe vett, a munkavállalót terhelő közterhekkel és más levonásokkal nem csökkentett (bruttó) munkabérnek, de legfeljebb a minimálbér másfélszeresének tizenhét százalékával a foglalkoztatás első évében, illetve hét százalékával a foglalkoztatás második évében, továbbá
- a *felsőfokú végzettségű* pályakezdő fiatal foglalkoztatásakor a részkedvezmény egyenlő az érvényes Start kártyával rendelkező természetes személyt (munkavállalót) az adómegállapítási időszakra megillető, az adó alapjának megállapításánál figyelembe vett, a munkavállalót terhelő közterhekkel és más levonásokkal nem csökkentett (bruttó) munkabérnek, de legfeljebb a minimálbér kétszeresének tizenhét százalékával a foglalkoztatás első kilenc hónapjában, illetve hét százalékával a foglalkoztatás azt követő három hónapjában.

Az alap- és középfokú végzettséggel rendelkező vagy végzettséggel nem rendelkező pályakezdő fiatal foglalkoztatása esetében a kötelező legkisebb munkabér másfélszeresén, felsőfokú végzettségű pályakezdő fiatal esetében a minimálbér kétszeresén felüli munkabér után a munkáltató az általános szabályok szerint köteles a szociális hozzájárulási adót megfizetni.

Munkahelyvédelmi Akcióterv

A 2012. január 1-jétől hatályos Munkahelyvédelmi Akcióterv három főbb intézkedéscsoportot tartalmaz. Az első csoportot a munkáltatói adóterhek célzott csökkentése, a második csoportot a vállalkozások számára kidolgozott egyszerűbb, kedvezőbb adózási feltételek alkotják, míg a harmadik csoportba a vállalatok finanszírozását, illetve az egyéb számviteli elszámolást segítő intézkedések tartoznak. Szempontunkból elsősorban az első csoportba tartozó intézkedések bírnak relevanciával, a következőkben ezeket tekintjük át röviden.

A 25 év alatti és az 55 év feletti korosztályba tartozó munkavállalók foglalkoztatása esetén a bér utáni munkáltatói közteher – szociális hozzájárulási adó és szakképzési hozzájárulás – 28,5% helyett 14%. Nő a kedvezmény mértéke, ha az alkalmazott 25 év alatti fiatal pályakezdőnek minősül, ebben az esetben a munkáltató 2 éven keresztül teljes menetességet élvez a munkáltatói közteher alól.

A szakképzettséget nem igénylő munkakörökben foglalkoztatott munkavállalók esetén a munkáltatói közteher 28,5% helyett 14%. A tartós – 6 hónapot meghaladó – munkanélküliséget követően elhelyezkedő munkavállaló esetében a munkáltatói közteher mértéke a foglalkoztatás első két évében 28,5% helyett 0%, a harmadik évben 14%. Az intézkedéscsomag fontos eleme a kisgyermekes anyák elhelyezkedését segítő munkabéreköltség csökkentés. A gyermekgondozási díj folyósítását követően, illetve a gyermekgondozási segély és a gyermeknevelési támogatás folyósítása alatt vagy azt követően foglalkoztatott munkavállalók után a foglalkoztatás első két évében a munkáltatói teher 28,5% helyett 0%, a foglalkoztatás harmadik évében 14%.

M4.3 Gyermekjólét, gyermekvédelem

Az új Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény gyermekekkel kapcsolatos jogszabályi vonatkozásai tekinthetők talán a legjelentősebb változásnak az elmúlt időszakban. A gyermekek jogaival kapcsolatos korábbi alapelvek mellett új elveket is tartalmaz, mint pl. a méltányosság és a gyengébb fél védelme, illetve többek közt hangsúlyt fektet a szülői jogokra és felelősségre.

A gyermek érdekének védelme, hogy (a) a családi jogviszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesüljenek; (b) joga van ahhoz, hogy saját családjában nevelkedjék; (c) ha nem nevelkedhet saját családjában, akkor is biztosítani kell számára, hogy lehetőleg családi környezetben nőjön fel és korábbi családi kapcsolatait megtarthassa; és (d) a saját családjában, illetve a családi környezetben nevelkedéséhez és a korábbi családi kapcsolatai fenntartásához fűződő jogát törvényben meghatározott esetben, kivételesen és a gyermek érdekében lehet korlátozni.

Ezzel összhangban, 2013 őszén az Új Széchenyi Terv keretében 1800 nevelőszülő ingyenes képzése és továbbképzése kezdődött el a kormány döntése nyomán, amelynek eredményeként több száz gyermekvédelmi intézményben élő gyermek kerülhet családba.

2014. január 1-jétől valamennyi szakellátásba kerülő 12 év alatti gyermeket nevelőszülőnél kell elhelyezni, és bevezetésre került az új, egységes foglalkoztatási jogviszony a nevelőszülők számára. Havi díjazásuk alapidíjból (minimálbér 30%-a), minden gyermek után kiegészítő díjból (minimálbér 20%-a) és a speciális és különleges szükségletű gyermekek után többletdíjból (minimálbér 5%-a) tevődik össze. A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony teljes körű egészség- és nyugdíjbiztosítási jogosultságot teremt.

A gyermekvédelmi szociális ellátórendszerek fejlesztése részeként sor került a nevelőszülői ellátás bővítésére is. A megtett intézkedések ismertetése a Nemzeti Reform Programban szerepel.

Gyermekvédelmi törvény 2013. szeptember 1-jétől hatályos változatának a 67/A. § (1), (2) pontja

tartalmazza a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermek meghatározását. Korábban ezek a fogalmak a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvényben kerültek bevezetésre, de a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvényben már nem szerepelnek. A hátrányos, halmozottan hátrányos helyzet szempontjából meghatározó tényezők a következők:

1. a szülő, a családbafogadó gyám iskolai végzettsége alacsony;
2. a szülő, családbafogadó gyám alacsony foglalkoztatottsága;
3. az elégtelen lakáskörülmények/ szegregátumban élnek;
4. a nevelésbe vétel, valamint a tanulói, hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt számára nyújtott utógondozói ellátás.

Hátrányos helyzetű az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében a meghatározott körülmények közül egy fennáll.

Halmozottan hátrányos helyzetű az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében a meghatározott körülmények közül legalább kettő fennáll, a nevelésbe vett gyermek, és az utógondozói ellátásban részesülő, tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt.

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek az iskolai szünet alatti legalább naponta egyszeri meleg étkeztetésére 2013-ban 2,4 milliárd forint összegű költségvetési előirányzat állt rendelkezésre és 2014-ben ez 10%-kal - 2,64 milliárd forintra növekedett.

A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény 2010. augusztus 30-tól a családi pótlék a nevelési ellátást, és az iskoláztatási támogatást foglalja magában. Az iskoláztatási támogatásra vonatkozó része 2011. január 1-óta hatályos. A nevelési ellátást a még nem tanköteles, az iskoláztatási támogatást a tanköteles, s már nem tanköteles, de közoktatási intézményben tanulmányokat folytató gyermekek után folyósítják. Megállapításuknak feltételei és az ellátás összege azonos a korábban folyósított családi pótlék összegével. Az iskoláztatási támogatás célja a tankötelezettség teljesítésének, ezáltal a gyermek helyes irányú fejlődésének elősegítése. Ha a gyermek nem teljesíti tankötelezettségét, 10 igazolatlan órája után a gyermekjóléti szolgálat alapellátásban foglalkozik a családdal, majd ha ennek ellenére 50 igazolatlan órája összegyűlik, az iskoláztatási támogatás felfüggesztésre kerül és védelembe veszik a gyermeket.

Napközi gyermekellátás

2014. januártól a gyermekgondozási díj (GYED) és gyermekgondozási segély (GYES) változatlan folyósítása mellett már korlátlanul lehet munkát vállalni, ha a gyermek elmúlt egyéves. Eddig a GYED folyósítása alatt egyáltalán nem lehetett dolgozni, a GYES alatt pedig csak legfeljebb heti 30 órában. Emellett igénybe lehet venni a napközi gyermekellátást is.

Az Európai Unió irányelveivel és ajánlásokkal összhangban jelentős bölcsődei és családi napközi férőhely-fejlesztés valósult meg és valósul még meg a 2010-2014 közötti időszakban. A gyermekek napközi ellátását nyújtó intézmények, valamint szolgáltatások fejlesztésére és kapacitásainak bővítésére az Új Széchenyi Tervben a Regionális Operatív Program keretében (ROP) került sor,

elsősorban az ellátás hiányos településeken. 2014. év végére az ország hét régiójában összesen 6000 új bölcsődei férőhely létesül, és 4800 bölcsődei férőhely korszerűsödik; négy régiójában pedig 32 új családi napközi szolgáltatás jön létre 220 férőhellyel. Ez mintegy 20%-al több férőhelyet jelent a 2010. évi állapothoz képest.

2014. január elsejétől a költségvetési törvény értelmében, a bölcsődében a korábbi „ténylegesen bent lévő” gyermek alapú finanszírozás helyett, a „beíratott” gyermek alapú finanszírozási rendszer lépett életbe. Ennek eredményeképpen a fenntartók a rendelkezésre álló költségvetési hozzájárulásból nagyobb arányban tudnak részesülni.

A fentiekén túlmenően szintén a költségvetési törvény alapján a bölcsődében ellátott hátrányos helyzetű *(a fajlagos összeg 105%-a)*, halmozottan hátrányos helyzetű *(a fajlagos összeg 110%-a)* fogyatékos gyermekek *(a fajlagos összeg 150%-a)* után differenciált finanszírozás valósul meg.

A sajátos nevelési igényű, fogyatékos gyermekek ellátását és korai fejlesztését a bölcsődék az 1980-as évek óta biztosították. 2013 óta a bölcsőde vállalhatja sajátos nevelési igényű kisgyermek nevelését és gondozását, de korai fejlesztésüket a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény és a 15/2013. (II.26.) EMMI rendelet értelmében a pedagógiai szakszolgálatok végzik. A rendelet meghatározása szerint a „korai fejlesztés és gondozás feladata a komplex koragyermekkorai intervenció és prevenció: az ellátásra való jogosultság megállapításának időpontjától kezdődően a gyermekfejlődésének elősegítése, a család kompetenciáinak erősítése, a gyermek és a család társadalmi befogadásának támogatása. A korai fejlesztés és gondozás tevékenységei a komplex gyógypedagógiai fejlesztés, tanácsadás, a társas, a kommunikációs és nyelvi készségek fejlesztése, a mozgásfejlesztés és a pszichológiai segítségnyújtás.” „Ha a gyermek bölcsődei nevelésben részesül, a korai fejlesztést és gondozást – amennyiben a feladat ellátásához szükséges feltételek biztosítottak – az intézményben kell ellátni. A pedagógiai szakszolgálati intézmény a tanácsadást a szülőn kívül a feladatellátási hely adott gyermekkel foglalkozó szakalkalmazottai részére is biztosítja.”

M4.4 Az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférés javítása érdekében történt intézkedések

Alapellátás fejlesztése

Finanszírozás: 2012 novemberétől az alapellátás támogatása 14%-kal megemelésre került. A háziorvosi praxisok esetében az úgynevezett „kártyapénz” emelkedett, melynek következtében egy praxis átlagosan havi 70.000-80.000 Ft többletbevételben részesült.

Indikátorrendszer: a teljesítményalapú finanszírozás első lépése. Célzottan vizsgálja a háziorvosok „kapuőri” szerepét, az általuk végzett szakmai munkát és az egyéb ellátási szintekkel való kapcsolatot. Erősíti a prevenciós tevékenységet, a költséghatékony működést. 2012-től 3 *milliárd Ft éves keretösszeg* áll rendelkezésre, ami praxisonként havi 30-50 ezer Ft többletet jelent.

Eszköztámogatás: támogatási modell, az ellátás színvonalát erősíti, jobb, több eszközzel magasabb színvonalú ellátás nyújtása, hatékonyság növelő tényező. *12,7 Mrd Ft-os keretösszeg, praxisonként maximum 1,5 millió Ft igényelhető, amelyet az OEP havi 50 ezer Ft-os részletekben biztosít.*

Praxisváltás program: vissza nem térítendő hozzájárulás, fiatal háziorvosok pályakezdési támogatása, idős kollégák méltó nyugdíjba vonulásának támogatása, praxisvásárlásra és eszközfejlesztésre *összesen 300 millió Ft-os keret volt pályázható.* (2012-ben 67 sikeres pályázat, vásárlók átlagéletkora 35, eladók átlagéletkora 65 év.)

Svájci Program

A 2012. évben elindult Svájci-Magyar Együttműködési Program keretében, Észak-Alföld és Észak-Magyarország régiókban 24 alapellátási praxis bevonásával 4 praxisközösség kerül kialakításra (Berettyóújfalu, Jászberény, Borsodnádasd, Heves központokkal). A program célja a megelőzésre és a krónikus betegségben szenvedők gondozására összpontosító, közösségi orientációjú, a helyi közösségeket bevonó egészségügyi alapellátási modell kidolgozása és tesztelése a helyi és nemzetiségi önkormányzatokkal, helyi egészségügyi és szociális szolgálatokkal és orvosi karokkal való szoros együttműködésben, továbbá a tapasztalatok alapján ajánlások kidolgozása az országos egészségpolitika számára. A 2016.06.30-ig tartó program megvalósítása folyamatban van.

Ellátórendszer finanszírozásban történt változások

2012 decemberében a Gyógyító-megelőző ellátás jogcímcsoport előirányzatain maradványként keletkezett 10,5 milliárd forint, valamint az államháztartás kedvezőbb év végi alakulása következtében további 12,6 milliárd forint szétosztása történt meg a közfinanszírozott járó- és fekvőbeteg szakellátó intézmények között. Ezek az összegek kiegészültek még a 2011. év végén szétosztott konszolidációs támogatásból visszautalt, és a Kormány döntése alapján ismét felhasználhatóvá vált 3,5 milliárd forinttal. A 2012. év utolsó napjaiban kiutalt, összesen 26,6 milliárd forintos többletforrást a szolgáltatók felhasználási kötöttség nélkül kapták, így azt szállítói tartozásaik kiegyenlítésére is fordíthatták. Az összeg nagy részének felosztása teljesítmény arányosan, illetve a GYEMSZI által fenntartott intézmények körében a szolgáltatók likviditási szempontjait is figyelembe véve történt meg. 200-200 millió forint az Országos Mentőszolgálatnak és a betegszállítóknak jutott az üzemanyagköltségek növekedésének kompenzálása érdekében.

2013 decemberében 1,65 milliárd forint kiosztása történt a járóbeteg-szakellátó intézményeknek a depressziós sáv korábbi szűkítése miatt kiesett bevételeik pótlására.

A gondozóintézeti gondozás finanszírozásának fejlesztésére külön teljesítményvolumen keret (200 millió Ft) került elkülönítésre, amely a gondozók előző évi teljesítményei arányában kerül az egészségügyi szolgáltatók között felosztásra.

A speciális ellátotti kör részére ellátást nyújtó egészségügyi szolgáltatók járóbeteg-szakellátási TVK mennyisége közel 8%-kal megemelésre került.

Megújított szakmai minimumfeltételek, központosított és nyilvános várólisták

Az egészségügyi szolgáltatások nyújtásához szükséges szakmai minimumfeltételekről szóló 60/2003.(X.20.) ESzCsM rendelet módosítása:

Az egészségügyi szolgáltatások nyújtásához szükséges személyi és tárgyi minimumfeltételek módosítása népegészségügyi szempontból kiemelt ellátásokra – kardiológia (infarktus), neurológia (stroke) –, a rendelkezésre álló humán erőforrások optimális tervezésére, új ellátási formák (fekvő- és járó nappali ellátás) megjelenítésére és az ellátórendszer működési során jelzett gyakorlati problémák megoldására fókuszált.

A módosítások a Szakmai Kollégium érintett Tagozatai, ill. szakmai szervezetek bevonásával történtek a területi ellátásszervezés szempontjainak figyelembe vételével.

2012. július 1.-jével létrehozásra került az országos várólista nyilvántartási rendszer, melynek feladata, hogy biztosítsa az intézményi várólisták alapján történő ellátás-igénybevétel transzparenciáját és ellenőrizhetőségét, valamint lehetővé tegye annak kizárását (csökkentve ez által a várólista hosszát és a várható várakozási időt), hogy ugyanaz a személy ugyanazon ellátás tekintetében egyidejűleg több intézményi várólistán szerepeljen. Az országos várólista nyilvántartási rendszert – az intézményi várólista felelősök aktív közreműködésével – az Országos Egészségbiztosítási Pénztár működteti.

Az intézményi várólistát az egészségügyi szolgáltatók vezetik. A várólista alapján nyújtható ellátások részletes szabályairól szóló 287/2006. (XII. 23.) Korm. rendeletben meghatározott ellátások esetében az azt végző egészségügyi szolgáltatók kötelesek intézményi várólistát vezetni. Ezen túl az intézményi várólista a betegellátás ütemezésének eszköze minden olyan esetben, amikor a teljesítmény volumen keret (a továbbiakban: TVK) vagy a rendelkezésre álló kapacitások (eszköz, műtő, orvos stb.) miatt a betegek azonnali ellátására nincs lehetőség.

Az ellátásszervezés intézményi, szervezeti háttere tekintetében is konkrét célokat határozott meg a Semmelweis Terv, mégpedig a térségi egészségsszervezési központok létrehozásával, valamint ennek egy központi, koordinációs szervezetével kívánta megvalósítani az ellátásszervezés új feladatait. Ennek megfelelően a GYEMSZI szervezetén belül létrejöttek a térségi egészségsszervezési központok (térségi igazgatóságok), amelyek követik az ország nagytérségek szerinti területi-egészségügyi beosztását.

A Semmelweis Terv deklarálta, hogy az egészségügyi ellátásokat a megyénél nagyobb, de az EU statisztikai régióktól eltérő, a lakosságszám szempontjából kiegyenlítettebb és a természetes betegmozgásokat is figyelembe vevő területi egységekben, térségekben célszerű megszervezni. **Az egészségügyi térségi rendszer** az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről szóló 2006. évi CXXXII. törvény és az annak végrehajtásáról szóló 337/2008. (XII. 30.) Korm. rendelet módosításával **2012. január 1-jén** került bevezetésre.

A törvényi definíció szerint az egészségügyi térség megközelítőleg 0,9–1,6 millió biztosított ellátásáért felelős olyan térség, amelyhez tartozó egészségügyi intézményekben a finanszírozható szakmák többségében a progresszivitás minden szintjén ellátás nyújtható. A nyolc egészségügy

térség megyékből felépülő „térképét” 2012. január 1. óta a 337/2008. (XII. 30.) Korm. rendelet tartalmazza azzal, hogy a betegek érdekeit szolgáló hatékonyabb betegút-szervezés érdekében a földrajzi, közlekedési adottságok és a helyi ellátás-igénybevételi szokások figyelembevételével számos település a megyéje szerinti besorolástól eltérő térséghez lett hozzárendelve.

A területi egyenlőtlenségek csökkentése és az ellátásbiztonság növelése érdekében egészségügyi beruházások indítása, régiós központok kialakítása, átalakított területi ellátási kötelezettség bevezetése

A Semmelweis Terv célul tűzte ki a szükséglet alapú kapacitás-tervezés megvalósítását, és a területi aránytalanságok korrigálását az ellátórendszer fokozatos, a helyi szükségletekhez igazodó átalakításával, megújításával.

A Semmelweis Tervben megfogalmazott cél elérése érdekében és az egészségügyi szakellátási kötelezettség állam általi átvételére tekintettel az Országos Tisztifőorvosi Hivatal – a GYEMSZI javaslatainak figyelembevételével – **2012. július 1-jéig** lefolytatta a fekvőbeteg-szakellátási kapacitások és a hozzá tartozó ellátási területeknek a törvény által előírt újraosztását.

2012. szeptember 1-vel jött létre az *Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ*, amelynek létrehozása szintén a Semmelweis Terv egyik fontos, kitűzött céljaként jelent meg. Korábban több szervezet keretei között is működött a jogvédelem, melynek egyik eleme az Egészségbiztosítási Felügyelet, másik pedig a Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi Közalapítvány volt. A két szervezet munkája hatékonyságának javítása érdekében, igazgatási átszervezések eredményeképpen jött létre az integrált szervezet, amely megtartotta az egészségügyi, a szociális, valamint a gyermekvédelmi-gyermekjóléti területen működő jogvédelmi feladatok integrációját, megtartva egyben ennek a szervezési formának az előnyeit. Ugyanakkor az OBDK működése szempontjából meghatározó betegjogok érvényesítése ebben a szervezeti formában még hatékonyabban valósítható meg.

Pszichiátriai és addiktológiai fekvő- és járóbeteg ellátás fejlesztése, beleértve a 6 konvergencia régióban komplex fejlesztés megvalósítását és új gyermek-addiktológiai központ kialakítását a fővárosban

2012-ben 7 új aktív addiktológiai centrum került kialakításra (a már meglévő 3 mellett) pszichiátriai ágyak átstrukturálásával. E változást az indokolta, hogy a megelőző időszakban mindössze 3 helyen (két régióban) volt nevesítve aktív addiktológiai ágy, így az ország többi régiójában elutasításra kerülhettek az addiktológiai betegek nevesített addiktológiai kapacitás hiányára hivatkozva. A kapacitások átstrukturálásának eredményeként Magyarország mind a 7 régiójában hozzáférhető 2012 júniusától aktív addiktológiai ellátás. Az intézkedéssel az ilyen ellátást biztosító intézmények száma 3-ról 11-re, a kapacitás 97 ágyról 248 ágyra növekedett.

Kiemelten fontos, ellátórendszert érintő szakpolitikai intézkedésnek köszönhetően - amelynek előkészítésére 2012. II. félévében került sor – 2013. január elsejétől a fővárosban is a sürgősségi

osztályok látják el a detoxikálási feladatokat. Ettől az időponttól kezdve megszűnt tehát az a nem kívánatos gyakorlat, hogy detoxikálást a pszichiátriai osztályok végeznek.

2013 júniusában került sora Nyírő Gyula Kórház – Országos Pszichiátriai és Addiktológiai Intézet (OPAI) alapító okiratának ünnepélyes átadására. Az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet (OPNI) 2007-es megszűntetésével a pszichiátriai szakterület elveszítette országos intézetét. Az Egészségügyért Felelős Államtitkárság ezt a jelentékeny veszteséget igyekezett csökkenteni azáltal, hogy egy korszerű módszertani, betegellátási, kutatási és oktatási központot, egy új országos centrumot hozott létre a Nyírő Gyula Kórházon belül, amely részben az OPNI feladatait vette át, részben intézményi keretei, illetve szakmai-módszertani irányítása alatt jönnek létre a pszichiátriában még egyelőre hiányzó speciális ellátási formák és kapacitások.

A lakosság lelki egészségének előmozdítása érdekében a pszichiátriai/addiktológiai szakterületen számos fejlesztés valósult meg illetve van folyamatban. Ezek közül kiemelhető a Lelki Egészség Központok kialakítása, egy ún. magas biztonsági fokozatú osztály, a gyermek-addiktológiai ellátás fejlesztése.

Az Egészségügyért Felelős Államtitkárság az infrastrukturális fejlesztéseken túlmenően előkészítette a Mentális Egészségügyi Szakpolitikai Programot, mely a jelenleg kidolgozás alatt álló Nemzeti Lelki Egészség Stratégia egészségügyi ellátásokat érintő részének alapját képezheti.

Ábrák és táblázatok jegyzéke

Ábrák jegyzéke

1.1. ábra A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia hármas célrendszere (forrás: Stratégia, 58-59)	10
2.1. ábra A jövedelmi szegénységben élők aránya (%), 2007-2012	21
2.2. ábra A jövedelmi szegénység aránya az EU tagországaiban (%), 2012	21
2.3. ábra A jövedelmi szegénység százalékos aránya a háztartásfő iskolai végzettsége és munkaintenzitás szerint (%), 2011	23
2.4. ábra: Eltérő szegénységi küszöbök alkalmazásával számolt szegénységi ráták (%), 2009-2012	25
2.5. ábra Alternatív (OECD1) ekvivalencia skálával mért szegénységi ráták különböző társadalmi csoportokban (%), 2011	27
2.6. ábra: A szegénységi rés-arány értéke különböző korcsoportokban (%), 2009-2011	29
2.7. ábra: Szegénységi rés-arány értékek településtípusonként (%), 2009-2011	30
2.8. ábra: A deprivált és a súlyosan deprivált háztartásban élő személyek aránya a teljes népességben (%), 2009-2012	32
2.9. ábra: A súlyos anyagi deprivációban élők aránya háztartástípusonként (%), 2011	34
2.10. ábra: Azok százalékos aránya, akik nem rendelkeznek elegendő megtakarítással egy nagyobb összeget kitevő váratlan kiadásra iskolai végzettség szerint (%), 2009-2011	35
2.11. ábra: Azok százalékos aránya, akik nem tudtak anyagi okokból legalább egy hetet üdülni a teljes népességben és egyes társadalmi-demográfiai csoportokban (%), 2009-2011	36
2.12. ábra Munkanélküliségi ráta életkor és iskolai végzettség szerint (%), 2009-2013	40
2.13. ábra Munkanélküliségi ráta megyék szerint (%), 2012	41
2.14. ábra Tartós munkanélküliségi ráta iskolai végzettség szerint (%), 2009-2013	43
2.15. ábra A tartós munkanélküliség aránya a települések jogállása szerint (%), 2009-2013	43
2.16. ábra: Az alacsony iskolai végzettségűek aránya etnikai hovatartozás szerint (%), 2013	45
2.17. ábra: Az oktatásban, képzésben résztvevők százalékos aránya iskolai végzettség szerint, 25-64 évesek (%), 2009-2013	47
2.18. ábra: A vállalkozóként dolgozó foglalkoztatottak száma az alacsony iskolai végzettségűek körében (%), 2009-2013	48
2.19. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskereső aránya nemek szerint (%), 2009-2013	50

2.20. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskeresők aránya korcsoportok szerint (%), 2009-2013	51
2.21. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskeresők aránya iskolai végzettség szerint (%), 2009-2013	52
2.22. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskeresők arányának az eltérése az átlagtól megynként, és hátrányos helyzetű csoportonként (százalékpont), 2010	53
2.23. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya (%), 2009-2012	54
2.24. ábra: Aktív eszközökben résztvevőkből az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya (%), 2009-2012	55
2.25. ábra: Közfoglalkoztatásban résztvevőkből az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya (%), 2009-2012	56
3.1. ábra Az alacsony iskolázottságú szülők 0-17 éves gyermekeinek szegénységi vagy társadalmi kirekesztettségi rátája (%), 2007-2013	66
3.2. ábra Az alacsony munkaintenzitású háztartásban élő gyermekek (0-17 évesek) aránya a szülők legmagasabb iskolai végzettsége szerint (%), 2005-2013	67
3.3. ábra: Napközbeni gyermekellátásban (bölcsőde és családi napközi) részesült gyermekek korcsoportok szerint (az adott korosztály arányában, %), 2009-2012)	71
3.4. ábra Gyermejjóléti szolgálat által gondozott gyermekek aránya a teljes 0-17 éves népesség arányában (%), 2009-2012	72
3.5. ábra Védelembe vett gyermekek száma a gyermejjóléti szolgálat által gondozott gyermekek arányában (%), 2009-2012	73
3.6. ábra Gimnáziumba járó tanulók aránya a 10. évfolyamosok körében, (%), 2009-2012	76
3.7. ábra Gimnáziumba járó tanulók aránya a 10. évfolyamosok körében, településtípus szerint (%), 2009-2012	76
3.8. ábra Érettségit adó középfokú képzésre járó tanulók aránya a 10. évfolyamosok körében (%), 2009-2012	77
3.9. ábra Érettségit adó középfokú képzésre járó tanulók aránya a 10. évfolyamosok körében, településtípus szerint (%), 2009-2012	78
3.10. ábra Az országos kompetenciamérés adott évi szövegértés tesztjein az 1-es vagy ez alatti szinten lévő tanulók aránya évfolyamok szerint (%), 2010-2012	79
3.11. ábra Az országos kompetenciamérés adott évi matematika tesztjein az 1-es vagy ez alatti szinten lévő tanulók aránya évfolyamok szerint (%), 2010-2012	80
3.12. ábra Az országos kompetenciamérés adott évi szövegértés és matematika tesztjein az 1-es vagy ez alatti szinten lévő tanulók aránya évfolyamok és hátrányos helyzet szerint (%), 2012	81

3.13. ábra Az országos kompetenciamérés adott évi szövegértés tesztjeinek átlagos pontszáma évfolyamok szerint, 2009-2012	83
3.14. ábra Az országos kompetenciamérés adott évi matematika tesztjeinek átlagos pontszáma évfolyamok szerint, 2009-2012	84
3.15. ábra Az OECD/PISA adott évi szövegértés és matematika tesztjeinek átlagos pontszáma 2009-ben és 2012-ben.....	86
3.16. ábra Az évismétlők és a magántanulók aránya a tankötelezett korú gyerekek körében évfolyamok szerint (2012)	88
4.1. ábra Az alapvető infrastruktúra-hiányos lakásokban illetve rossz lakhatási körülmények között élők aránya településtípusonként (%), 2009-2012	90
4.2. ábra Rezsifizetési nehézséggel küzdő háztartásokban élők aránya településtípusonként (%), 2009-2012	91
4.3. ábra Zsúfolt lakásokban élők aránya településtípusonként (%), 2009-2012	92
4.4. ábra A születéskor várható élettartam és az egészségben eltöltött évek száma nemek szerint (%), 2009-2012	94
4.5. ábra Az egészségi állapotukat rossznak tartók és a magukat akadályozottsággal élők közé sorolók aránya 16-64 évesek körében (%), 2010-2012	95
4.6. ábra A dohányzók aránya nemenként és iskolai végzettség szerint a 15 évesek és idősebbek körében (%), 2009	97
4.7. ábra A nagyivók aránya nemenként és iskolai végzettség szerint a 15 évesek és idősebbek körében (%), 2009	98
4.8. ábra A jogrendszerbe vetett bizalom és az általánosított bizalom átlagértékei 0-10 fokú skálán iskolai végzettség szerint (%), 2012.....	100
4.9. ábra Diszkriminációérzet: azok aránya, akik etnikai vagy faji alapú diszkriminációt tapasztaltak (a felnőtt magyar népesség %-ában), 2012	101

Táblázatok jegyzéke

2.1. táblázat A szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők aránya (%), 2009-2012.....	19
2.2. táblázat A jövedelmi szegénység aránya átlagosan és különböző népesség csoportokban (%), 2009-2012	24
2.3. táblázat A 2005-ben számított szegénységi küszöb reálértéke alatt élők százalékos aránya a teljes népességhez viszonyítva a teljes népességben és egyes korcsoportokban (%), 2009-2012....	28
2.4. táblázat: Szegénységi rés-arányok iskolai végzettség szerint (%), 2009-2011	29
2.5. táblázat: A súlyos anyagi deprivációban élők aránya (%), 2009-2012	33

2.6. táblázat Foglalkoztatási ráta a teljes népességben és az egyes társadalmi csoportokban (%), 2009-2013	39
2.7. táblázat A munkanélküliségi ráta megyénként (%), 2009-2013*	41
2.8. táblázat Az alacsony iskolai végzettségűek aránya (%) a 15-64 éves és a 19-24 éves korcsoportban, 2009-2013.....	44
2.9. táblázat Szakmunkás-végzettségűek foglalkoztatási rátája különböző korcsoportokra vetítve (%), 2009-2013	45
2.10. táblázat: Szakmunkás-végzettségűek foglalkoztatási rátája összehasonlítva a (legfeljebb) általános iskolát végzettekével (%), 2009-2013	46
2.11. táblázat: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskereső aránya (%).....	52
2.12. táblázat: Az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya (%), 2009-2012.....	57
2.13. táblázat: Az elsődleges munkaerőpiacon a támogatást követő 180. napon munkaviszonyban lévők aránya megyénként (%), 2009-2012.....	58
2.14. táblázat Álláskeresői járadékban és szociális ellátásban részesültek száma (ezer fő), 2009-2012.....	59
2.15. táblázat A közfoglalkoztatásra fordított kiadások (2009-202 tény, 2013-2014 előirányzat).....	60
2.16. táblázat A közfoglalkoztatás keretében foglalkoztatottak átlagos száma (ezer fő), 2010-2013	60
2.17. táblázat: A 2011. évi közfoglalkoztatás néhány alapadata, programtípusonként.....	61
2.18. táblázat: Gyermekek anyák foglalkoztatási rátája iskolai végzettség és a legfiatalabb gyermek életkora szerint (%), 2009-2013	63
2.19. táblázat: Kora gyermekkori nevelésben és gondozásban részesülő 0-5 éves gyermekek aránya (%), 2009-2013	63
2.20. táblázat: A heti 30 óránál kevesebbet dolgozók aránya a 15-64 éves foglalkoztatottak között (%), 2009-2013	64
3.1. táblázat A készpénzes családtámogatások szegénységcsökkentő hatása (%), 2009-2011	69
3.2. táblázat A nyugdíj nélkül számított társadalmi juttatások szegénységcsökkentő hatása (%), 2009-2011	70